

Τελική ανάλυση της έρευνας για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ως Αναπτυξιακή Προσέγγιση για τη Βιωσιμότητα (SSEDAS)

Μετασχηματιστική οικονομία:

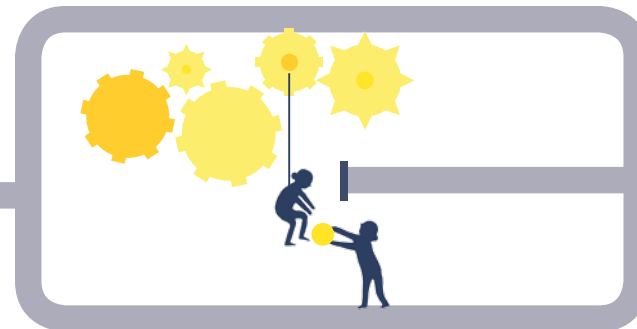
Προκλήσεις και περιορισμοί της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΟ) σε 55 περιοχές στην Ευρώπη και τον Κόσμο (συνοπτική έκδοση)

Τι είναι η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

σ. 6

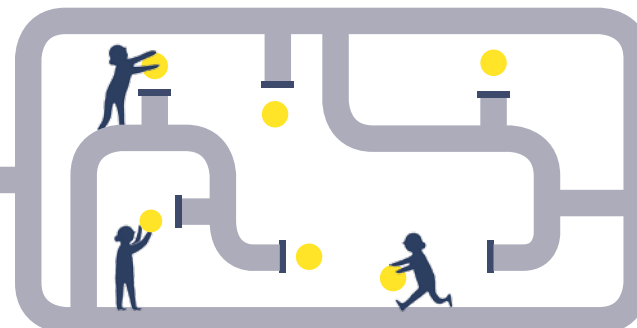
Διαβάστε
περισσότερα

SSEDAS: η ερευνητική δραστηριότητα και το δίκτυο

σ. 8

Διαβάστε
περισσότερα

Παρουσίαση της έρευνας

σ. 10

Διαβάστε
περισσότερα

Βασική Έρευνα

Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη

σ. 21

Διαβάστε
περισσότερα

Βασική Έρευνα

Μεσόγειος

σ. 30

Διαβάστε
περισσότερα

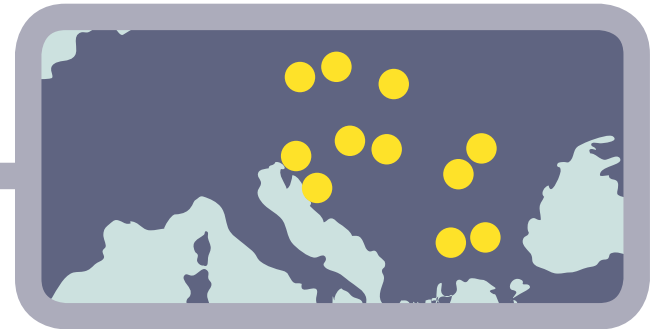

Βασική Έρευνα

Ανατολική Ευρώπη

σ. 41

Διαβάστε
περισσότερα

Βασική Έρευνα

Παγκόσμιος χάρτης

σ. 49

Διαβάστε
περισσότερα

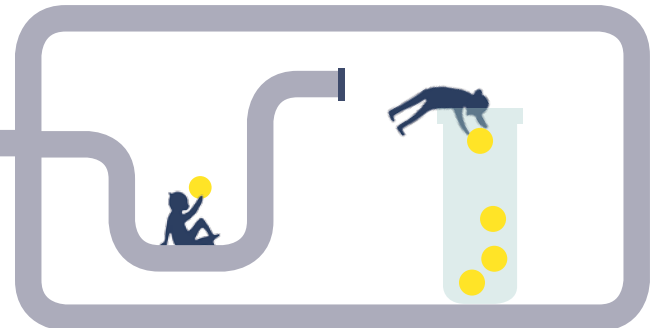

Βασική Έρευνα

Συμπεράσματα

σ. 61

Διαβάστε
περισσότερα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

**Τι είναι η Κοινωνική και
Αλληλέγγυα Οικονομία**

σ. 6

**SSEDAS: η ερευνητική
δραστηριότητα και το δίκτυο**

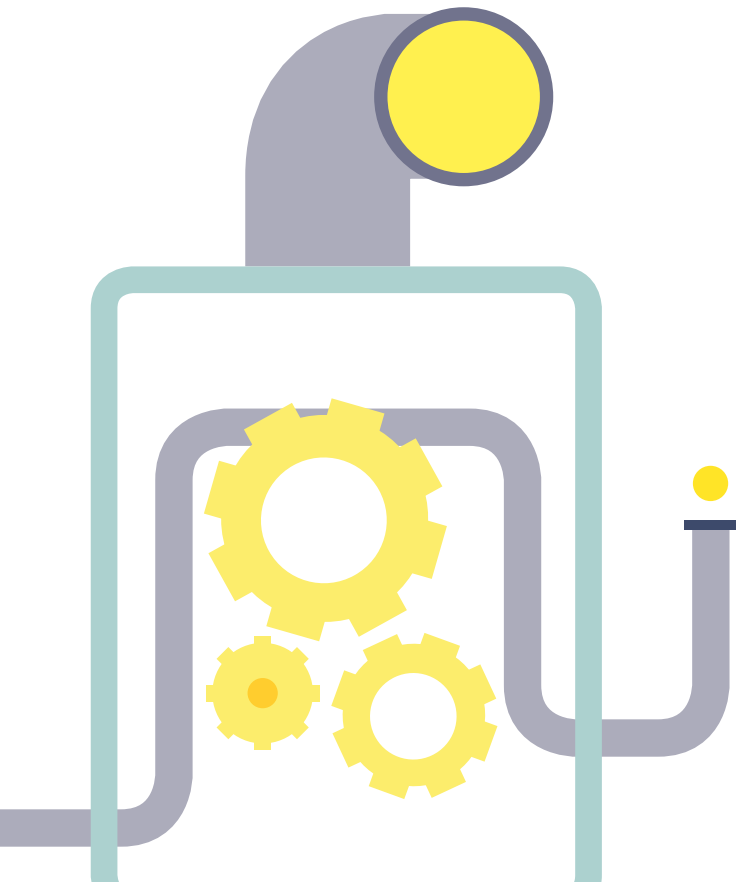
σ. 8

- Μεθοδολογία της Έρευνας
- Στοιχεία και αριθμοί

Παρουσίαση της έρευνας

σ. 10

- Εύρεση ενός κοινού ορισμού
- Οι οικονομικοί τομείς με τη μεγαλύτερη παρουσία
- Η αρχή της συμμετοχής
- Παραγωγικές λειτουργίες και νομικές μορφές των οργανισμών
- Οι συνέπειες στο περιβάλλον
- ΚΑΟ, ένας θετικός παράγοντας ενάντια στην οικονομική κρίση
- Παγκόσμιος Βορράς και Νότος
- Δομικές αδυναμίες
- Προκλήσεις και στοιχεία για ανακεφαλαίωση

Βασική Έρευνα

Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες καλών πρακτικών, Ανάλυση Δεδομένων, Τομείς, Συμμετοχή, Αντίκτυπος, Αποτελέσματα Λύσεις στην οικονομική κρίση, Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Σημαντικές έννοιες: Ορισμός της ΚΑΟ, Επικοινωνία και υποστήριξη, Στρατηγικές οικονομικές πολιτικές

Σημεία ενδιαφέροντος: Καινοτόμα γεωργία, Νέες αστικές προοπτικές, Αντιστροφή των ζημιών της βιομηχανικής επεξεργασίας τροφίμων, Πολιτικές τροφίμων, Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων, Αυτό-οργανωμένες κοινότητες, Δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο και διεθνή κυριαρχικά δίκαια, Διεθνείς χρηματοδοτήσεις αλληλεγγύης (προγράμματα ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος)

Μεσόγειος

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες καλών πρακτικών, Ανάλυση Δεδομένων, Τομείς, Συμμετοχή, Αντίκτυπος, Αποτελέσματα Λύσεις στην οικονομική κρίση, Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Σημαντικές έννοιες: Ορισμός της ΚΑΟ, Επικοινωνία και υποστήριξη, Στρατηγικές οικονομικές πολιτικές, Κριτικές σχέσεις με τον Παγκόσμιο Νότο

Σημεία ενδιαφέροντος: Καινοτόμα γεωργία, Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων, Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση μπορεί να βοηθήσει τις κοινότητες, Καινοτόμες πρωτοβουλίες κοινωνικής ένταξης, Δικτύωση στην πράξη: περιοχές και ομάδες

Ανατολική Ευρώπη

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες καλών πρακτικών, Ανάλυση Δεδομένων, Τομείς, Συμμετοχή, Αντίκτυπος, Αποτελέσματα Λύσεις για την οικονομική κρίση, Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Σημαντικές έννοιες: Ορισμός της ΚΑΟ, Επικοινωνία και υποστήριξη, Στρατηγικές οικονομικές πολιτικές

σ. 21

Σημεία ενδιαφέροντος: Καινοτόμες και οικολογικές παραγωγικές διαδικασίες, Η μείωση, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση μπορεί να βοηθήσει τις κοινότητες, Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων, Δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο και κοινωνική ένταξη

Παγκόσμιος χάρτης

σ. 49

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες καλών πρακτικών, Ανάλυση Δεδομένων, Τομείς, Συμμετοχή, Αντίκτυπος, Αποτελέσματα Λύσεις για την οικονομική κρίση, Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Σημαντικές έννοιες: Ορισμός της ΚΑΟ, Επικοινωνία και υποστήριξη, Οράματα και οικονομικές στρατηγικές

Σημεία ενδιαφέροντος: Πολιτικές που υποστηρίζουν τη διατροφική κυριαρχία και αγροτικές οικολογικές πρακτικές, Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων, Αυτό-διαχειριζόμενες και συλλογικές πρωτοβουλίες, Ισότητα φύλων, Τοπικές αγορές, Διατήρηση της παράδοσης και του πολιτισμού, Δίκαιο και Αλληλέγγυο εμπόριο, και διεθνή δικαιώματα διατροφικής κυριαρχίας

σ. 30

Συμπεράσματα

σ. 61

Λειτουργικά μοντέλα που προκύπτουν: Καινοτόμα γεωργία, Βιωσιμότητα Ενέργειας, Η μείωση, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση μπορεί να βοηθήσει τις κοινότητες, Αυτό-διαχειριζόμενες κοινότητες, Διοίκηση και ποιότητα της απασχόλησης, Ηθική χρηματοδότηση, Καινοτόμα Κοινωνική ένταξη, Δικτύωση στην πράξη: περιοχές και ομάδες, Ισότητα Φύλων, Τοπική Αγορά, Διατήρηση της παράδοσης και του πολιτισμού.

- Προκλήσεις για το εγγύς μέλλον
- ΚΑΟ και ένα κοινό όραμα για όλους

σ. 41

Κατάλογος ακρωνυμίων

- ΚΟ = Κοινοτικός Οργανισμός
- ΚΥΓ = Κοινοτικά Υποστηριζόμενη Γεωργία
- ΟΚΠ = Οργανισμός της Κοινωνίας των Πολιτών
- ΕΚΕ = Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
- ΜΚΟ = Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
- ΣΒΑ = Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
- ΟΑΚ = Ομάδα Αλληλεγγύης Καταναλωτών
- ΜΜΕ = Μικρή και Μικρομεσαία Επιχείρηση
- ΚΑΟ = Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Πρόλογος

Τι είναι η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Σύμφωνα με το RIPESS, το πιο ενημερωμένο δίκτυο ΚΑΟ παγκοσμίως, «Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία είναι ένα κίνημα που επιδιώκει να αλλάξει ολόκληρο το κοινωνικό και οικονομικό σύστημα και προτείνει ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης που υποστηρίζει τις αρχές της Αλληλέγγυας Οικονομίας. Η ΚΑΟ είναι μια σχέση αμοιβαιότητας και αλληλεγγύης που συνδέει τα ατομικά συμφέροντα με τα συλλογικά».

Σύμφωνα με έναν από τους ιδρυτές της, το Luis Razeto, «βασική αρχή ή θεμέλιο της αλληλέγγυας οικονομίας δηλώνει ότι η εισαγωγή ποσοτικά και ποιοτικά ανώτερων επιπέδων αλληλεγγύης στις οικονομικές δραστηριότητες, οργανισμούς και ιδρύματα, που συμπεριλαμβάνουν τις επιχειρήσεις, τις αγορές και τις δημόσιες πολιτικές, αυξάνει τη μικρο- αλλά και τη μακρο-οικονομική αποτελεσματικότητα και επιπλέον δημιουργεί ένα φάσμα κοινωνικών και πολιτισμικών πλεονεκτημάτων που συνεισφέρουν στην ανάπτυξη ολόκληρης της κοινωνίας»¹.

«Ο όρος κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για να αναφερθεί σε μια ευρεία γκάμα οργανισμών που διαφέρουν από τις συμβατικές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, την επιχειρηματικότητα και την ανεπίσημη οικονομία σε δύο βασικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, έχουν ρητά οικονομικό ΚΑΙ κοινωνικό (και συχνά περιβαλλοντικό) σκοπό. Δεύτερον, περιλαμβάνουν διάφορες μορφές συνεταιριστικών, εταιρικών και αλληλέγγυων σχέσεων. Περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, συνεταιρισμούς, αλληλασφαλιστικές εταιρείες, ΜΚΟ που ασχολούνται με δραστηριότητες που αποφέρουν εισοδήματα, ομάδες αυτοβοήθειας γυναικών, κοινοτική δασοκομία και άλλους οργανισμούς, ενώσεις εργαζομένων σε ανεπίσημους τομείς, οργανισμούς και δίκτυα κοινωνικής επιχειρηματικότητας και Δίκαιου Εμπορίου.² Υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις αναβάθμισης.

1 www.luisrazeto.net/content/what-solidarity-economics

2 www.unrisd.org/

Όπως καταγράφεται σε μια αναφορά του Διεθνούς Οργάνωση Εργασίας (ILO) του 2011, «Η ΚΑΟ δείχνει να εξαπλώνεται πέρα από το στενό, περιφερειακό της πλαίσιο σε επίπεδο πρότζεκτ ή κοινότητας και να γίνεται όλο και πιο σημαντική από άποψη μακρο-οικονομικών, εμπορικών και κοινωνικοοικονομικών δεικτών. Στην Ευρώπη, δύο εκατομμύρια οργανισμοί ΚΑΟ εκπροσωπούν περίπου το 10% όλων των εταιρειών. Στην Ινδία πάνω από 30 εκατομμύρια άνθρωποι (κυρίως γυναίκες), είναι οργανωμένοι σε πάνω από 2,2 εκατομμύρια ομάδες αυτοβοήθειας και ο μεγαλύτερος οργανισμός μάρκετινγκ τροφίμων της χώρας, η συνεταιριστική ένωση Amul, έχει 3,1 εκατομμύρια παραγωγούς μέλη και ετήσια έσοδα 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια.

Στο Νεπάλ, 5 εκατομμύρια χρήστες του δάσους είναι οργανωμένοι στο μεγαλύτερο Κοινοτικό Οργανισμό της χώρας. Η παγκόσμια αγορά Δίκαιου Εμπορίου έχει αυξηθεί στα 4,9 δισεκατομμύρια € (6,4 δις \$) και περιλαμβάνει περίπου 1,2 εκατομμύρια εργαζόμενους και αγρότες που παράγουν πιστοποιημένα προϊόντα. Ενώσεις αμοιβαίου συμφέροντος παρέχουν υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής προστασίας σε 170 εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο»³.

Η έννοια της αλληλεγγύης ως ενεργός αμοιβαιότητα είναι στρατηγικής σημασίας για να δοθεί θετική απάντηση στις ανησυχίες της ΕΕ σχετικά με την αυξανόμενη δύναμη των αναπτυσσόμενων χωρών στο σενάριο των παγκόσμιων πολιτικών. Στην ανακοίνωση «Μια αξιοπρεπής ζωή για όλους»⁴, η ΕΕ αναφέρει ότι «ενώ οι αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου ΑΕΠ, οι δεύτερες έχουν γίνει πλέον οι βασικοί μοχλοί της παγκόσμιας ανάπτυξης και έχουν ήδη σημαντική επίδραση στην παγκόσμια οικονομία. Οι τάσεις δείχνουν ότι η ισορροπία θα μετατοπιστεί κι άλλο. Μέχρι το 2025, η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη θα προέρχεται κυρίως από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, με έξι χώρες να αναμένεται να εκπροσωπούν συλλογικά περισσότερη από τη μισή παγκόσμια ανάπτυξη». Το ίδιο έγγραφο όμως τονίζει επίσης ότι «ταυτόχρονα, οι ανισότητες στο εσωτερικό των χωρών έχουν αυξηθεί στα περισσότερα μέρη του κόσμου. Οι περισσότεροι από τους «φτωχούς» πλέον ζουν σε χώρες μεσαίων εισοδημάτων, παρά την ταχύτατη ανάπτυξή τους. Η επίτευξη της εξάλειψης της φτώχειας σε τέτοιες χώρες φαίνεται να αποτελεί μία από τις πιο μεγάλες προκλήσεις. Παρόλα αυτά, πιο μακροπρόθεσμες προβλέψεις δείχνουν ότι μέχρι το 2050 το επίκεντρο της φτώχειας θα συγκεντρωθεί και πάλι στις πιο φτωχές και πιο ευάλωτες χώρες».

3 http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/instructionalmaterial/wcms_166301.pdf

4 europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-143_en.htm

«Η διαδικασία της οικονομίας της αλληλεγγύης επιδιώκει να επιτύχει:

- **Συλλογική αυτό-οργάνωση για τη διατήρηση της ζωής (ανθρώπινης και μη),**
- **Δημοκρατικό συντονισμό οικονομικών και κοινωνικών επιχειρήσεων,**
- **Αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις,**
- **Εργατική και συλλογική ιδιοκτησία,**
- **Συμμετοχική πολιτική και κοινωνική δράση,**
- **Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και μάθηση για πρόοδο,**
- **Κοινωνικό μετασχηματισμό με έμφαση στις ανθρώπινες ανάγκες και το περιβάλλον»⁵**

«Η διαδικασία της αλληλεγγύας οικονομίας έχει τη δυνατότητα να γίνει το βασικό μέσο για την επίτευξη των προϋποθέσεων που απαιτούνται ώστε η κοινωνία και η φύση να υποστηρίξουν τον εαυτό τους. Η πολιτεία και η αγορά μπορούν πιθανότατα να συντονιστούν στη λογική της αλληλεγγύας οικονομίας. Είναι ένα σημαντικό όραμα για την ενεργό συμμετοχή, τη δημιουργία κινήσεων και όλες τις δραστηριότητες που διαμορφώνουν τη διαδικασία της αλληλεγγύας οικονομίας»⁶.

Η έρευνα Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ως Προσέγγιση Ανάπτυξης για τη Βιωσιμότητα (SSEAS) αναλύει παγκόσμιες αλληλεπιδράσεις από πολλές οπτικές γωνίες, τονίζοντας πως η ακραία φτώχεια και η κακή περιβαλλοντική διαχείριση μπορεί να οφείλονται σε λανθασμένη ή κακή εφαρμογή Ευρωπαϊκών πολιτικών και πώς μπορεί να επηρεάζονται από άμεσες ή έμμεσες συμπεριφορές των Ευρωπαίων πολιτών. Και πάλι, είναι δυνατόν να παρουσιαστεί στους Ευρωπαίους πολίτες ένα θετικό μοντέλο, όπως μια ΚΑΟ, που μπορεί να εφαρμοστεί τόσο στον Παγκόσμιο Νότο όσο και στην Ευρώπη και που επιτρέπει στους πολίτες να αναλάβουν δράσεις για να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους, συνεισφέροντας στην εξάλειψη της φτώχειας και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ειδική έμφαση θα δοθεί στην ανάγκη να βελτιωθεί η κατανόηση των πολιτών όσον αφορά τα παγκόσμια κοινά αγαθά και τις κοινές προκλήσεις.

5 womin.org.za/

6 www.populareducation.co.za/

Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ως Προσέγγιση Ανάπτυξης για τη Βιωσιμότητα (SSEDAS): η ερευνητική δραστηριότητα και το δίκτυο

Μεθοδολογία της έρευνας

Ο συγκεκριμένος στόχος του πρότζεκτ «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ως Προσέγγιση Ανάπτυξης για τη Βιωσιμότητα το Ευρωπαϊκό Έτος Ανάπτυξης 2015 (SSEDAS)», που υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι να αυξήσει τις δυνατότητες των Δικτύων Ανάπτυξης και Δικτύων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σε 55 περιφέρειες (46 στην Ευρώπη και 9 στον υπόλοιπο κόσμο) που αφορούν το ρόλο που μπορεί να παίξει η ΚΑΟ στον παγκόσμιο αγώνα κατά της φτώχειας και να προωθήσει ένα βιώσιμο τρόπο ζωής. Ένα από τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος είναι η Ερευνητική Δραστηριότητα, που επέτρεψε να εντοπιστούν και να αναλυθούν σημαντικές πρακτικές της ΚΑΟ στο πλαίσιο των προβληματικών περιοχών, ιδίως όσες προωθούν την καινοτομία και είναι προσανατολισμένες προς την οικοδόμηση ενός εναλλακτικού μοντέλου ανάπτυξης αναφορικά με το κυρίαρχο. Χάρη σε αυτή τη δραστηριότητα μπόρεσε να συμβάλει ώστε να:

- Τονιστούν οι διαφορετικές εμπειρίες, με ειδικά χαρακτηριστικά του πλαισίου τους,
- Συγκριθούν οι εμπειρίες ΚΑΟ στην Ευρώπη και άλλες ηπείρους, επιτρέποντας την ανταλλαγή μοντέλων, οραμάτων και πρακτικών,
- Μειωθεί το χάσμα μεταξύ του διαφορετικού προγραμματισμού και της μορφής των θεμάτων που είναι παρόντα στις εν λόγω περιοχές όπως ΜΚΟ, ΚΑΟ, συνεταιρισμούς, κοινωνικές επιχειρήσεις, κοινότητες και ανεπίσημα δίκτυα, με την ταυτόχρονη δημιουργία μέσων διάδρασης και πιθανών συνεργασιών. Να υιοθετηθεί μια καλύτερη γνώση μεταξύ των παραγόντων τόσο στο Νότο όσο και στο Βορρά ώστε να αναλυθούν οι εμπειρίες τους οριζοντίως (μέσα στην περιφέρειά τους, μεταξύ διαφορετικών τύπων προσεγγίσεων) αλλά και κάθετα (συγκρίνοντας καλές πρακτικές στον παγκόσμιο Νότο και Βορρά), να γεφυρωθεί το κενό μεταξύ της συνεργασίας ανάπτυξης και της ΚΑΟ, να τονιστεί ένα κοινό παγκόσμιο δίκτυο για εναλλακτικές οικονομικές επιλογές,

- Να βελτιωθούν οι ικανότητες των παραγόντων της ΚΑΟ έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια δυναμική αμοιβαιότητας και αλληλεγγύης που συνδέει ατομικά ενδιαφέροντα με τα συλλογικά.

Η έρευνα διεξήχθη σε **32** χώρες, **23** εκ των οποίων είναι Κράτη Μέλη της ΕΕ (46 περιφέρειες) και 9 χώρες στην Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική, ως εξής:

Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη

4 περιοχές στο Ηνωμένο Βασίλειο: Βορειανατολικά, Βορειοδυτικά, Νοτιανατολικά και Ευρύτερο Λονδίνο, 4 στη Γερμανία, στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία, Βαυαρία, Βερολίνο και Αμβούργο, 2 στην Αυστρία, Ανατολική και Δυτική, 2 στην Πολωνία: Νοτιοδυτική περιοχή της Πολωνίας και Κεντρική και Νότια Πολωνία, 1 περιφέρεια στη Λετονία, 1 περιφέρεια στην Ιρλανδία, 1 περιφέρεια στη Φινλανδία, 1 περιφέρεια στο Βέλγιο, 1 περιφέρεια στην Εσθονία.

Βόρεια & Κεντρ. Ευρώπη 18

Μεσογειακή Ευρώπη

4 περιοχές στην Ιταλία: Τοσκάνη, Μαρς, Πούλια και Εμίλια Ρομάνια, 4 περιοχές στη Γαλλία: Κεντρικά Πυρηναία, Ακουιτανία, Λανγκντοκ Ρουσιγιόν και Παρίσι,

Μεσογειακή Ευρώπη 17

3 περιφέρειες στην Ισπανία: Βαλένθια, Αραγονία, Ανδαλουσία, 2 περιφέρειες στην Πορτογαλία: Λισαβόνα και Αλεντέχο, 2 περιοχές στην Ελλάδα, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, 1 περιοχή στην Κύπρο, 1 περιοχή στη Μάλτα.

Ανατολική Ευρώπη

2 περιοχές στην Ουγγαρία: Κομητεία Μπαρανάγια και Κομητεία Πεστ, 2 περιοχές στη Βουλγαρία: Βόρεια-Κεντρική περιφέρεια και Νότια-Δυτική περιφέρεια, 2 περιοχές στη Δημοκρατία της Τσεχίας: Πράγα και Κεντρική Βοημία, 2 περιοχές στη Ρουμανία: Νότια Μουντενιάν και Βουκουρέστι-Ιλόβο, 1 περιοχή στη Σλοβακία, 1 περιοχή στην Κροατία, 1 περιοχή στη Σλοβενία.

Παγκόσμιο επίπεδο

Λατινική Αμερική: Βραζιλία, Βολιβία, Ουρουγουάη, Αφρική: Τυνησία, Μαυρίκιος, Μοζαμβίκη, Ασία: Ινδία, Μαλαισία, Παλαιστίνη.

Κάποια στοιχεία και αριθμοί

Η έρευνα SSEDas είναι σίγουρα μία από τις πιο επίκαιρες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο θέμα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Παραθέτουμε κάποιους αριθμούς:

• Πολλοί οργανισμοί επικοινωνούν και συνεργάζονται:

- COSPE και Fairwatch (Ιταλία)
- Südwind (Αυστρία)
- INKOTA (Γερμανία)
- DEŠA-Dubrovnik (Κροατία)
- KOPIN (Μάλτα)
- CERAI (Ισπανία)
- Foundation of the Fair Trade Coalition (Πολωνία)
- Ekumenicka Akademie Praha Europe (Δημοκρατία της Τσεχίας)
- Fair Trade Hellas (Ελλάδα)
- NGO Mondo (Εσθονία)
- Balkan Institute for Labour e Social Policy (Βουλγαρία)
- CARDET (Κύπρος)
- Pro Ethical Trade Finland (Φινλανδία)
- Ressources Humaines Sans Frontières (Γαλλία)
- The Co-operative College e Think Global (Ηνωμένο Βασίλειο)
- Cromo Foundation e Foundation for Development of Democratic Rights -DemNet (Ουγγαρία)
- Instituto Marquês de Valle Flôr (Πορτογαλία)
- TERRA Mileniul III Foundation (Ρουμανία)
- Slovak Centre for Communication e Development (Σλοβακία)
- Peace Institute - Institute for Contemporary Social e Political Studies (Σλοβενία)
- Action pour le Développement ASBL- SOS FAIM (Βέλγιο)
- Green Liberty (Λετονία)
- Waterford One World Centre (Ιρλανδία)

- 80 ερευνητές από όλους τους εταίρους,
- Έχουν καταγραφεί περισσότερες από 1100 πρακτικές,
- Έχουν διεξαχθεί περισσότερες από 550 συνεντεύξεις, συμπεριλαμβανομένων δικτύων ΜΚΟ, περιοχές και τρέχουσες πραγματικότητες ΚΑΟ, ιδρύματα, τοπικές αρχές, Μέλη του Κοινοβουλίου, Κοινοτικούς Οργανισμούς και εθελοντές,
- Συμμετέχουν πάνω από 100 εκπρόσωποι των τοπικών αρχών
- Έχουν παραχθεί 55 βίντεο σημαντικών πρακτικών από τις διάφορες περιφέρειες

Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε μέσω ανάλυσης, χάρη στην κοινή μεθοδολογία που αναπτύχθηκε σε 4 φάσεις:

1. Καταγραφή τουλάχιστον 20 ενδιαφερόμενων για κάθε περιοχή,
2. Εντοπισμός των 5 βασικών ενδιαφερόμενων από διαφορετικούς τομείς (ακτιβιστές, εθελοντές, υπευθύνους ΜΚΟ, καταναλωτές, τοπικές ή εθνικές αρχές, πανεπιστήμια κ.ά.), οι οποίοι ερωτήθηκαν για να γίνει μια ανάλυση πλαισίου και για τη γνώμη τους αλλά και χρήσιμες ενδείξεις για τις καλές πρακτικές της περιοχής τους,
3. Μετά την επιλογή της καλής πρακτικής, διεξήχθησαν 5 επιπλέον συνεντεύξεις με παράγοντες που εμπλέκονται στη διαδικασία (μέλη, συνέταιροι ή ενδιαφερόμενοι) για να γίνει πιο βαθιά η συνεισφορά στην επιλεγμένη εμπειρία στο πλαίσιο της έρευνας,
4. Σχέδιο της τελικής αναφοράς με εκ βαθέων ανάλυση των καλών πρακτικών ή σημαντικών εμπειριών που μπορούν να συμβάλουν καλύτερα στους στόχους του πρότζεκτ.

Παρουσίαση της έρευνας

Βρίσκοντας έναν κοινό ορισμό

Ένα πρώτο ζήτημα μεγάλης σημασίας είναι οι ορισμοί που έχουν υιοθετηθεί από τους ερευνητές που εργάζονται στις 55 περιοχές που μελετήθηκαν. Οι τοπικές συνθήκες, όσον αφορά τόσο τις πηγές των στοιχείων και των πληροφοριών όσο και το περιεχόμενο των αρκετών καλών πρακτικών που επιλέχθηκαν, οδηγούσαν σε ορισμούς που δεν ταυτίζονταν πάντα με τις εκάστοτε πρακτικές. Η έννοια της αλληλέγγυας οικονομίας, που είναι ακριβής στα Ευρωπαϊκά επίσημα έγγραφα, έτεινε να γίνεται κατανοητή, στις περισσότερες περιπτώσεις ως κοινωνική οικονομία ή συνεργατική οικονομία. Είναι άφθονες οι εμπειρίες που μπορούμε να αναφέρουμε σε αυτή την κατηγορία, παρόλα αυτά, στο πλαίσιο των ιδρυμάτων και των νόμων και των διατάξεων κάθε τομέα, κυριαρχεί μια ευρύτερη έννοια που τονίζει τις κοινωνικές αξίες που περιλαμβάνουν εκείνες της αλληλεγγύης.

Επιπλέον, σε αρκετές περιοχές, όταν υπήρχαν ευκρινώς καθορισμένα νομικά-θεσμικά πλαίσια, προτιμήθηκε η υιοθέτηση ενός ευρύτερου ορισμού που μπορεί να μη γινόταν σωστά αντιληπτός σε τοπικό επίπεδο. Η ποιότητα των εμπειριών, πολύ υψηλή σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, μπορεί να παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες για μία σύγκριση μεταξύ πρώτα των εμπειριών και έπειτα μεταξύ των περιοχών. Μπορεί να υποθεθεί ότι στην έρευνα ο πιο ευρέως αποδεκτός ορισμός ήταν αυτός της «κοινωνικής οικονομίας», που περιγράφει καλύτερα τις πρακτικές που αναλύονται στις χώρες της Βορείου και της Ανατολικής Ευρώπης που σε κάποιες περιπτώσεις μπορούν αναμφισβήτητα να δείξουν μεγαλύτερη διάρκεια νομικού πλαισίου, όπως για παράδειγμα η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου. Η έννοια της ΚΑΟ, με αυξημένη κοινωνική έμφαση και μεγαλύτερη αυτονομία από τα μοντέλα προέκυψε πιο ξεκάθαρα σε κάποιες χώρες της περιοχής της Μεσογείου, ιδίως τη Γαλλία, την Ιταλία και την Ισπανία.

Στον υπόλοιπο κόσμο, που περιλαμβάνει τρεις χώρες της λατινικής Αμερικής (όπου, ιστορικά, στην αρχή της δεκαετίας του '70, διαδόθηκαν οι πρωιμότερες εμπειρίες μιας οικονομίας που έτεινε προς τις αρχές της αλληλεγγύης) φαίνεται ότι κατά την πιο πρόσφατη περίοδο, ενώ το Ευρωπαϊκό παράδειγμα έχει τυποποιηθεί με προσπάθειες να δημιουργηθούν οργανωμένες μορφές ΚΑΟ (συνεταιρισμοί, αμοιβαίες συνεργασίες, ενώσεις), η Λατινική Αμερική έδωσε περισσότερη έμφαση στην ουσιαστική συμμετοχή διαφόρων παραγόντων στην οικονομία. Η αλληλέγγυα οικονομία, από αυτή την άποψη, είναι μια εναλλακτική μορφή οικονομίας, στη θεωρία και στις πρακτικές που σχετίζονται έντονα με την κοινωνική και οικονομική αλλαγή.

Όλες οι πραγματικότητες που αναλύονται στην πρώτη φάση της έρευνας και αυτές που επιλέχθηκαν ως καλές πρακτικές εμπίπτουν σε έναν από τους τρεις κύριους τομείς που περιλαμβάνονται στον ορισμό της ΚΑΟ από τον RIPESS. Συγκεκριμένα, είναι τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις που έχουν αρκετά κοινά χαρακτηριστικά και έναν κοινωνικό ρόλο που η σημασία τους είχε υποτιμηθεί για καιρό, ιδίως σχετικά με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε μια ιστορική περίοδο κατά την οποία τα κυρίαρχα συστήματα δείχνουν ελάχιστη δυνατότητα να πολλαπλασιάσουν μακροπρόθεσμες εργασιακές δυνατότητες.

A. Κοινωνική οικονομία:

Η κοινωνική οικονομία γίνεται συνήθως αντιληπτή ως ένας «τριτογενής τομέας» της οικονομίας, που συμπληρώνει τον «πρωτογενή τομέα» (ιδιωτικός/κερδοσκοπικός) και το «δευτερογενή τομέα» (δημόσιος/οργανωμένος). Ο τρίτος τομέας περιλαμβάνει συνεταιρισμούς, αμοιβαίες συνεργασίες, ενώσεις και ιδρύματα (CMAFs). Αυτές οι ομάδες έχουν συλλογική οργάνωση και προσανατολίζονται γύρω από κοινωνικούς σκοπούς οι οποίοι βρίσκονται σε προτεραιότητα, πριν από το κέρδος ή την ανταμοιβή των ενδιαφερόμενων. Πρωταρχικός σκοπός των CMAFs, ως ανθρώπινων κοινωνιών, δεν είναι η αύξηση των κερδών αλλά η επίτευξη κοινωνικών στόχων (κάτι που δεν αποκλείει τη δημιουργία κέρδους, που είναι απαραίτητο για την εκ νέου επένδυσή του).

Κάποιοι θεωρούν την κοινωνική οικονομία ως τρίτο πόδι του καπιταλισμού μαζί με το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Έτσι, οι υποστηρικτές της κοινωνικής οικονομίας πιέζουν ώστε να αποκτήσει την ίδια εγκυρότητα με τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα, με το αντίστοιχο επίπεδο υποστήριξης από άποψη δημόσιων πόρων και πολιτικών. Άλλοι, στον πιο ριζοσπαστικό πόλο, θεωρούν την κοινωνική οικονομία ως ένα σΚΑΟπάτι προς ένα πιο θεμελιώδη μετασχηματισμό του οικονομικού συστήματος.

B. Αλληλέγγυα οικονομία:

Η αλληλέγγυα οικονομία επιδιώκει να αλλάξει ολόκληρο το κοινωνικό και οικονομικό σύστημα και προτείνει ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης που υποστηρίζει τις αρχές της αλληλέγγυας οικονομίας. Επιδιώκει το μετασχηματισμό του νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος από ένα σύστημα που δίνει προτεραιότητα στη μεγιστοποίηση του ιδιωτικού κέρδους και της δίχως όραμα ανάπτυξης σε ένα σύστημα που τοποθετεί τον άνθρωπο και τον πλανήτη στο κέντρο του. Ως εναλλακτικό οικονομικό σύστημα, η αλληλέγγυα οικονομία περιλαμβάνει έτσι και τους τρεις τομείς: ιδιωτικό, δημόσιο και τον τριτογενή τομέα. Η αλληλέγγυα οικονομία επιδιώκει

να επαναπροσανατολίσει και να κατευθύνει τις κρατικές, πολιτικές, εμπορικές, παραγωγικές δομές, τις δομές διανομής, κατανάλωσης, επενδύσεων, χρημάτων και οικονομίας και ιδιοκτησίας προς την φροντίδα του κόσμου και του περιβάλλοντος. Αυτό που διακρίνει το κίνημα της αλληλέγγυας οικονομίας από πολλά άλλα κινήματα κοινωνικής αλλαγής και επαναστατικά κινήματα του παρελθόντος είναι ότι έχει πλουραλιστική προσέγγιση: αποφεύγει τα αυστηρά σχεδιαγράμματα και την πίστη σε ένα μοναδικό, σωστό δρόμο. Η αλληλέγγυα οικονομία δίνει επίσης αξία και στηρίζεται σε στέρεες πρακτικές, πολλές από τις οποίες είναι αρκετά παλιές.

Η αλληλέγγυα οικονομία, αντί να επιδιώκει τη δημιουργία μιας ουτοπίας χωρίς βάση και θεωρητικής αναγνωρίζει ότι υπάρχει ήδη μια στιβαρή ουτοπία, μια ουτοπία δράσης. Έχει τις ρίζες της στην πράξη της συμμετοχικής δημοκρατίας και προωθεί ένα νέο όραμα της οικονομίας, μια οικονομία που βάζει τον άνθρωπο στο κέντρο του συστήματος και δίνει αξία στους συνδέσμους παρά στα αγαθά. Έτσι, η αλληλέγγυα οικονομία έχει σαφώς έναν συστηματικό, μετασχηματιστικό, μετα-καπιταλιστικό σκοπό. Η κοινωνική οικονομία, από την άλλη, αναφέρεται σε έναν τομέα της οικονομίας που μπορεί να είναι ή όχι μέρος ενός μετασχηματιστικού, μετα-καπιταλιστικού σκοπού, ανάλογα με το πώς το βλέπει ο καθένας.

C. Κοινωνική επιχείρηση:

Η σύγκριση του ορισμού της κοινωνικής επιχείρησης που χρησιμοποιείται από τους οργανισμούς κοινωνικών επιχειρήσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο, Τις ΗΠΑ, την Ευρώπη και τον Καναδά δείχνει ότι έχουν τα παρακάτω κοινά χαρακτηριστικά: 1) η επιχείρηση εξυπηρετεί κοινωνικό σκοπό όπως η καταπολέμηση της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού, 2) έχει εισόδημα που βασίζεται κατά κύριο λόγο στην πώληση αγαθών και υπηρεσιών ενώ δε βασίζεται τόσο στη χρηματοδότηση, 3) τα κέρδη επενδύονται εκ νέου στην κοινωνική αποστολή και δε χρησιμοποιούνται για την αύξηση του κέρδους για τους μετόχους. Στις περιπτώσεις που οι ορισμοί διαφέρουν, οι διαφορές βρίσκονται στα σημεία ιδιοκτησίας και ελέγχου. Η μορφή μετόχων παραχωρεί τον έλεγχο στον ιδιοκτήτη (-ες), είτε πρόκειται για ιδιώτη είτε για ομάδα επενδυτών που αγόρασαν μετοχές στην επιχείρηση.

Σε αυτή την περίπτωση, ο έλεγχος παραχωρείται στο κεφάλαιο – το ποσό των χρημάτων που έχει επενδυθεί στην επιχείρηση. Η μορφή των ενδιαφερόμενων παραχωρεί τον έλεγχο σε κάποιο συλλογικό όργανο από αυτά που έχουν επενδύσει ή έχουν κάποιο μερίδιο –όχι χρηματικό– στην επιχείρηση. Θα μπορούσε να περιλαμβάνει τους εργαζόμενους, την κοινότητα, τους

ωφελούμενους ή έναν ΜΚΟ. Ενώ στο ΗΒ και τις ΗΠΑ οι ενώσεις περιλαμβάνουν τόσο τις μετοχικές όσο και τις μορφές ιδιοκτησίας/ελέγχου ενδιαφερόμενων, οι Ευρωπαϊκές και Καναδικές ενώσεις περιορίζουν τον ορισμό τους και περιλαμβάνουν μόνο τη μορφή των παραγόντων λήψης αποφάσεων».⁷

Οι οικονομικοί τομείς με τη μεγαλύτερη παρουσία

Οι 55 πρακτικές που επιλέχθηκαν αντιμετωπίζουν διαφορετικούς τομείς ή κατηγορίες δεξιοτήτων της ΚΑΟ. Οι κυριότεροι τομείς αναφοράς είναι οι παρακάτω: η αγροτική και οργανική αλυσίδα, το Δίκαιο Εμπόριο, η υπεύθυνη κατανάλωση, η ηθική οικονομία, ο υπεύθυνος τουρισμός, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση, ανανεώσιμη ενέργεια, χειροτεχνία φιλική προς το περιβάλλον, τοπικές υπηρεσίες πρόνοιας, μη-χρηματικά συστήματα ανταλλαγής, πολιτιστικές δραστηριότητες και εκστρατείες προώθησης. Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι προφανώς περιορισμένη και τεχνητή, δεδομένου ότι υπάρχουν πρακτικές που εφαρμόζουν δραστηριότητες από πολλούς από αυτούς τους τομείς και ότι υπάρχουν συστημικές/περιφερειακές πρακτικές ή δίκτυα πολλών τομέων που δεν ταιριάζουν σε αυτή την ταξινόμηση γιατί ασχολούνται με διαδικασίες ένταξης και αναδιοργάνωσης, δίνοντας έμφαση περισσότερο σε αυτό που παράγεται και ανταλλάσσεται παρά στις διαδικασίες.

Οι οικονομικοί και κοινωνικοί τομείς στους οποίους λειτουργούν ευρέως οι καλές πρακτικές, ποικίλουν μεταξύ των χωρών που αναλύονται, μερικές φορές για ιστορικούς ή πολιτιστικούς λόγους. Η παρακάτω περιγραφή λοιπόν προτείνεται να γίνει αντιληπτή ως ένα σύνολο που περιέχει τους τομείς στους οποίους λειτουργούν οι πρακτικές, ενώ τα κεφάλαια σχετικά με τις πρακτικές είναι κατάλληλα για να τα συμβουλευθούν διαφορετικές ομάδες για περαιτέρω ανάλυση από αναλυτικές ή εκπαιδευτικές απόψεις. Η πλειονότητα των φορέων που αναλύονται λειτουργεί στον τομέα της γεωργίας και της παραγωγής τροφής (34 από τις 55) και περιλαμβάνει δραστηριότητες παραγωγής τροφής μικρής έκτασης, όπως φούρνους ψωμιού ή εμπειρίες δείπνων, με μηχανισμούς διανομής προϊόντων που ακολουθούν σκοπούς με κοινωνικό βάρος και όχι δεδομένα της αγοράς. Αναφορικά με τις μεθόδους παραγωγής που έχουν υιοθετηθεί, γίνεται αντιληπτή μια ισχυρή παρουσία οργανικής γεωργίας.

Οι επόμενοι τέσσερις τομείς – Δίκαιο Εμπόριο, κριτική κατανάλωση, βιώσιμος τρόπος ζωής και επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και αναδιανομή- (που αποτελούνται από 11 με 16 πρακτικές ο καθένας), αντίθετα, χαρακτηρίζονται από την απόδοση ιδιαίτερης προσοχής στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Όπως βλέπουμε παρακάτω, θα ήταν πολύ δύσκολο να συγκρίνουμε τους διαφορετικούς τομείς με τη χρήση παραδοσιακών παραμέτρων (όπως ο κύκλος εργασιών ή οι παραχθείσες ποσότητες ή το πόσο διανέμεται ετησίως) καθώς η λογική της κοινωνικής αλληλεγγύης επικρατεί στον καθορισμό των δραστηριοτήτων σχετικών με κάθε εμπειρία.

Ανάμεσα στους άλλους παράγοντες, υπάρχει καλό ποσοστό πρακτικών Δίκαιου Εμπορίου, αρκετές εμπειρίες που πρεσβεύουν την **κριτική στάση απέναντι στην κατανάλωση** και προωθούν πιο **βιώσιμους τρόπους ζωής** ενώ υπάρχουν επίσης αρκετές πρακτικές που εφαρμόζονται στα πεδία της **επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης**.

Main sectors

Η αρχή της συμμετοχής

Ένα από τα σημαντικά στοιχεία κλειδιά για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας και της ακρίβειας των ΚΑΟ είναι να συγκριθεί η διάσταση της συμμετοχής στις αναλυόμενες 55 εμπειρίες. Ο υπολογισμός δεν είναι εύκολος αλλά τα τελικά νούμερα είναι αρκετά εντυπωσιακά. Συνολικά, έχουν καταγραφεί περισσότερα από 13,000 άτομα που εμπλέκονται με διάφορους τρόπους, ενώ πάνω από 1,500 άτομα εργάζονται άμεσα ή έμμεσα για τους επιλεγμένους φορείς. Παρόλα αυτά, αυτή η μέθοδος υπολογισμού τείνει να καλύπτει μια πολύ πιο περίπλοκη πραγματικότητα αναφορικά με τις ποσοτικές διαστάσεις.

Στην πραγματικότητα, θα ήταν καταλληλότερο να συσχετιστεί το βάρος κάθε πραγματικότητας με τον πληθυσμό της περιοχής ή της Χώρας στην οποία διεξάγεται η καλή πρακτική, καθώς ο βαθμός της επίδρασης στο εξωτερικό περιβάλλον μπορεί να διαφέρει, επίσης ανάλογα με το αν οι παράγοντες λειτουργούν σε περιφερειακή ή περιθωριοποιημένη περιοχή της χώρας ή λειτουργούν σε αστικές περιοχές. Επιπλέον, στοιχεία όπως η ικανότητα να δημιουργεί θέσεις εργασίας μπορεί να είναι σημαντικά εάν η πρωτοβουλία δημιουργήθηκε σε μια περιοχή με υψηλά ποσοστά ανεργίας ή σε περιοχή με πολύ μικρή κοινωνική δραστηριότητα.

Σε κάθε περίπτωση, πολλές από τις πρωτοβουλίες χαρακτηρίζονται από την ικανότητα να επεκτείνονται ή να πολλαπλασιάζονται ανάλογα με τις βαθύτερες ανάγκες της κοινωνικής αλληλεγγύης. Τέλος, είναι σημαντικό να τονίσουμε την παρουσία κάποιων εμπειριών, όπως ο οργανισμός της Εθνικής Ένωσης Χωρικών της Μοζαμβίκης, που συγκεντρώνει περισσότερους από 2,500 συνεταιρισμούς ή ενώσεις αγροτών και τα μέλη της περιλαμβάνουν πάνω από 100,000 αγρότες, όπως και οργανισμούς όπως το Shared Interest, που αριθμεί 9,000 ενεργά μέλη.

Παρόμοιο ενδιαφέρον έχουν οι εκτιμήσεις που σχετίζονται με τους πόρους που έχουν ληφθεί για ή έχουν χρησιμοποιηθεί στις δραστηριότητες. Ένα απλό σύνολο των ποσών που διατίθενται και για τις 55 περιοχές οδηγεί στο μη αμελητέο ποσό των 90 εκατ. Ευρώ, αλλά είναι πολύ σημαντικό να γίνουν οι απαραίτητες διακρίσεις μεταξύ πρωτοβουλιών όπως η Shared Interest που δηλώνει ετήσιο κύκλο εργασιών 42,5 εκ. ευρώ, το Manchester Home Care που δείχνει μικτά έσοδα 14,2 εκ. ευρώ και άλλοι φορείς που δίνουν νούμερα αρκετών εκατομμυρίων ετησίως.

Στην πραγματικότητα, ένας πιο σημαντικός αριθμός που πρέπει να ληφθεί υπόψιν είναι ο μέσος όρος του κύκλου εργασιών που φτάνει τις 300,000 ευρώ.

Παραγωγικές λειτουργίες και νομικές μορφές των οργανισμών

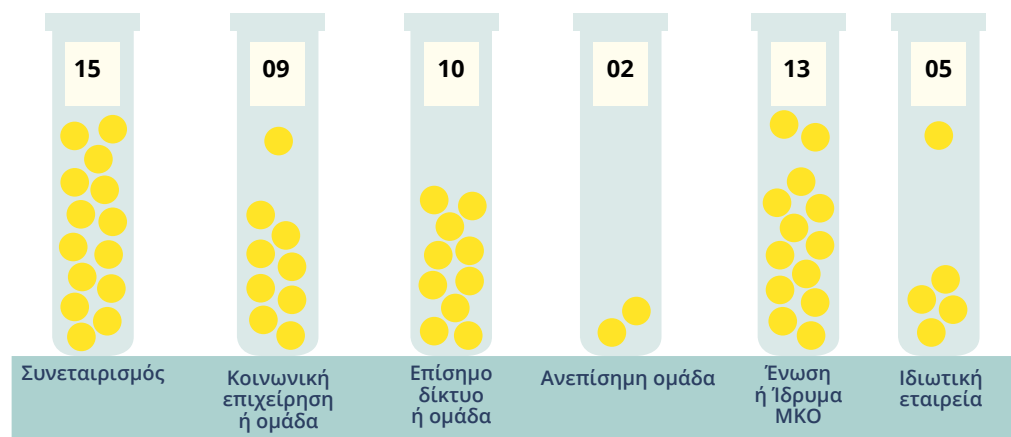
Κατά την ανάλυση των παραδοσιακών οικονομικών λειτουργιών που διεξάγονται από τις επιλεγμένες πρακτικές, μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι υπερéχουν οι λειτουργίες που είναι σχετικές με το εμπόριο και τις υπηρεσίες (42%), ακολουθούν οι λειτουργίες παραγωγής και επεξεργασίας (29%), κατανάλωσης (17%) και διανομής (12%).

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

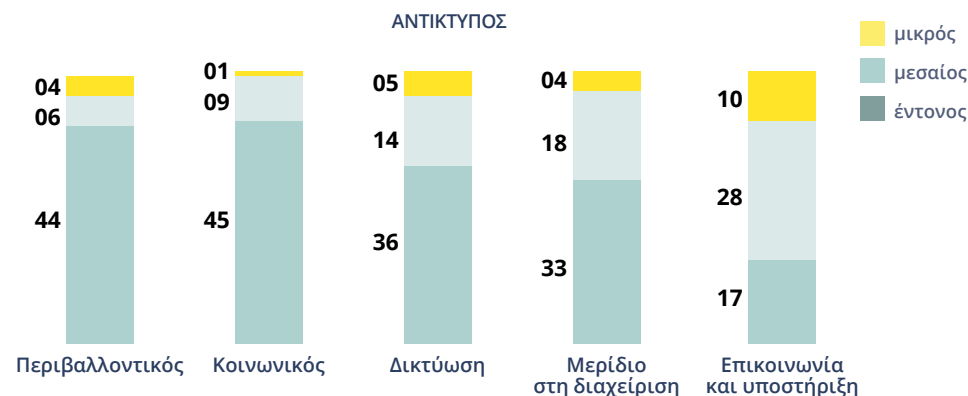
Αναφορικά με τη νομική μορφή αυτών των οργανισμών, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι η πλειονότητα των πρακτικών εμπίπτουν σε μία από τις τέσσερις βασικές κατηγορίες: **Συνεταιρισμοί** (15) ή **Ενώσεις, ΜΚΟ ή Ιδρύματα** (13), ενώ σε μικρότερη έκταση υπάρχουν επίσης **κοινωνικές επιχειρήσεις** (9) και **ιδιωτικές επιχειρήσεις** (5). Επιπλέον, υπάρχουν επίσης περιοχές δικτύων (10, με διαφορετικές μορφές) και δύο **εμπειρίες** χωρίς καθορισμένη νομική μορφή (ανεπίσημες ομάδες).

ΝΟΜΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Ο αντίκτυπος στο περιβάλλον

Με πολύ γενικούς όρους, είναι αρκετά εμφανές ότι οι πρακτικές ΚΑΟ που αναλύονται προσανατολίζονται στην επίτευξη στόχων δημόσιας πολιτικής, στην προώθηση των σχέσεων μεταξύ διαφόρων φορέων, τη διατήρηση της κατάλληλης χρήσης των πόρων, την προστασία και το σεβασμό του περιβάλλοντος. Εδώ θα δούμε μια ουσιαστική ομοιογένεια μεταξύ των αρχών που εμπνέουν σε γενικές γραμμές πολλές περιπτώσεις, ακόμα και αν συχνά χρησιμοποιούν διαφορετικές λέξεις για να περιγράψουν τον εαυτό τους, υπογραμμίζοντας διαφορετικές πλευρές κάθε φορά. Οι όροι που χρησιμοποιούνται συχνότερα είναι συνεργασία, αμοιβαιότητα, υπευθυνότητα, αποκέντρωση, βιωσιμότητα και ενέργεια και περιβαλλοντική συμβατότητα. Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι δίνεται μεγάλη αξία στην **κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση** στις περισσότερες από τις αναλυόμενες πρακτικές. Ένας άλλος αξιοσημείωτος παράγοντας είναι αυτός που σχετίζεται με την **αυτοδιαχείριση και τη συμμετοχή** και την ικανότητα εργασίας σε δίκτυα και της δημιουργίας σχέσεων με άλλες πραγματικότητες στην περιοχή αλλά και πέρα από αυτή, που έχει καταγραφεί ως θετικό στοιχείο σε αρκετές από τις αναλυόμενες πρακτικές. Οι πιο αδύναμες αποδόσεις παρατηρούνται στις ικανότητες **επικοινωνίας και υποστήριξης** αυτών των φορέων. Μπορεί να σημειωθεί επίσης ότι σε πολλές περιπτώσεις, οι αναλυόμενες εμπειρίες θεωρούν ότι αλλάζουν συνεχώς την πραγματικότητα με τη θέση στόχων, την παρακολούθηση της πορείας και δεν καταβάλουν κάθε προσπάθεια για να πετύχουν το σκοπό της εργασίας τους. Πολλές φορές λοιπόν, είναι σημαντικό να αξιολογούνται τα αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί κατά τη συνεχή εξέλιξη και το υπάρχον δυναμικό αντί να περιγράφεται η κατάσταση τη στιγμή της διεξαγωγής της έρευνας. Οι παραπάνω ενδείξεις παρουσιάζονται στο παρακάτω γράφημα που δείχνει τον αντίκτυπο κάποιων αξιών στο πλαίσιο των πρακτικών.

Η ΚΑΟ ως θετικός παράγοντας στην οικονομική κρίση

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της έρευνας αναφέρθηκε αρκετές φορές ότι πολλές από τις περιπτώσεις που εντοπίστηκαν είναι σημαντικοί για την αντιμετώπιση της κοινωνικής βλάβης που προκαλείται από την οικονομική κρίση. Φυσικά, το μέγεθος των πρωτοβουλιών τους είναι συχνά περιορισμένο, κάτι που δεν μας επιτρέπει σε αυτό το στάδιο να τις θεωρήσουμε ως ζωτικής σημασίας παράγοντα στην επίλυση ή την έξοδο από την κρίση. Η ΚΑΟ εμφανίζεται εμφανώς ως φορέας αξιών και μεθόδων που έρχονται σε έντονη αντίθεση, ιδίως στις δυτικές χώρες και σε εκείνες που βασίζονται σε αυτές για εξαγωγές, τις στρατηγικές που εμπνέει η λιτότητα, που ως πρώτο αποτέλεσμα καταβάλλουν έντονη προσπάθεια και δράση προς τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Πέρα από το μέγεθός της, λοιπόν, η ΚΑΟ παίζει ιδιαίτερα πολύτιμο ρόλο και προσπάθεια προς την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής, χρηματοπιστωτικής και περιβαλλοντικής κρίσης. Σε πολλές χώρες, ανεξάρτητα από τις οικονομικές πολιτικές στρατηγικές που υιοθετούνται από τις κυβερνήσεις, έχει ανοίξει ένα σημαντικό κοινωνικό χώρο, δηλαδή την ικανότητα να προωθεί, να ενθαρρύνει και να υποστηρίζει τις πρωτοβουλίες και τις δραστηριότητες που εμπνέονται από τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας και της αλληλεγγύης, που επίσης, βραχυπρόθεσμα, μπορούν να διευκολύνουν και να υποστηρίξουν τον πληθυσμό που υποφέρει από τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης. Οι εμπειρίες που αναλύονται έχουν όλες αυτή τη δυνατότητα και τα αποτελέσματα έχουν ήδη φανεί τα τελευταία χρόνια και κάποια παραδείγματα είναι χρήσιμα για την τεκμηρίωση των παραπάνω δηλώσεων.

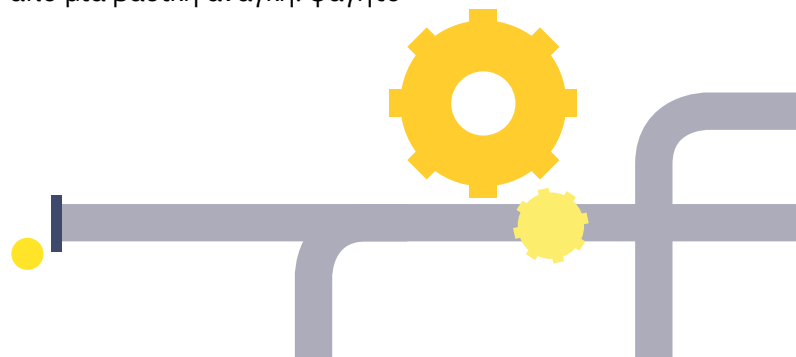
Οι πρακτικές ΚΥΓ στην Αυστρία, τη Φινλανδία, την Ιρλανδία και τη Γερμανία έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς αποτελούν αναπτυσσόμενα σχήματα, προσανατολισμένα προς τη διατροφική κυριαρχία, τα οποία θέλουν να δείξουν ότι είναι δυνατόν να δημιουργηθεί εισόδημα αλλά και ποιότητα ζωής για διαφορετικούς ανθρώπους με λύσεις μικρής κλίμακας σε τοπικό επίπεδο. Αυτός είναι ο κύριος λόγος γιατί είναι αρκετά σημαντικά εργαλεία για την αντιμετώπιση των συνεπειών της συνεχιζόμενης συστημικής κρίσης. Στην περιοχή της Μεσογείου, επίσης, όλες οι διαφορετικές μορφές ΚΑΟ, όπως η οργανική γεωργία, ομάδες αλληλεγγύης καταναλωτών, παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας, συνεταιρισμοί, Δίκαιο Εμπόριο αναπτύσσονται αν και πιο αργά από ό,τι στο παρελθόν.

Δεν εξαιρούνται από την οικονομική κρίση και μπορούν να επηρεαστούν αρνητικά από αυτή (ιδίως εάν μιμούνται το ανταγωνιστικό μοντέλο), αλλά είναι

πολύ πιο ζωντανές. Και το σημαντικό μάθημα που έχουμε πάρει είναι ότι με τη δικτύωση και τη συνεργασία σε πιο ολιστικό τρόπο, η κρίση μπορεί να γίνει μια αληθινή ευκαιρία να εμπλακούν περισσότεροι άνθρωποι και να πάρουν μέρος στην ανα-δημιουργία μιας διαφορετικής οικονομίας που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων και των κοινωνιών και όχι στην απληστία των κερδοσκόπων και τα αποκλειστικά ιδιωτικά συμφέροντα.

Στην Ελλάδα, ο οργανισμός **Αλληλεγγύη για Όλους**, για παράδειγμα, είναι αξιοσημείωτος γιατί προσφέρει συντονισμό και πρακτική υποστήριξη σε κάθε είδους πρωτοβουλίες, που ποικίλουν από κοινωνικές κλινικές και φαρμακεία σε κοινοτικές κουζίνες και διανομή φαγητού. Η αλληλεγγύη για όλους είναι ένα «παιδί» της κρίσης. Σχηματίστηκε για να αντιμετωπίσει τις ανάγκες για αλληλεπίδραση, επικοινωνία, υποστήριξη και συντονισμό των διαφορετικών δομών, κινήσεων και πρωτοβουλιών που δημιουργήθηκαν εξαιτίας της κρίσης και των αποτελεσμάτων της στο λαό της χώρας.

Οι εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις ΚΑΟ έχουν αυξηθεί τα τελευταία 10 χρόνια από 11 εκατομμύρια το 2002-2003 σε 15 εκατομμύρια, αποτελώντας περίπου το 6,5 % του εργατικού δυναμικού της ΕΕ. Αυτός ο αριθμός δεν περιλαμβάνει τους ανεπίσημους τρόπους και τις συνδυαστικές μορφές των πρακτικών και πρωτοβουλιών ΚΑΟ (από την αυτό-προώθηση στη συν-οικοδόμηση, ανταλλαγή, κοινωνικά συναλλάγματα, τράπεζες χρόνου, κ.λπ.). Οι ομάδες Κοινοτικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας, Ομάδες Αλληλεγγύης Καταναλωτών και Παραγωγών πολλαπλασιάζονται με πολλές μορφές: από μερικές εκατοντάδες στο τέλος της δεκαετίας του 1990 και μόνο σε δύο-τρεις χώρες σε δεκάδες χιλιάδες το 2015. Άλλο ένα θέμα που προκύπτει, το οποίο η ΚΑΟ μπορεί να βοηθήσει να διευθετηθεί είναι ο αυξανόμενος αριθμός μεταναστών που μεταναστεύουν ή περνάνε από ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίοι συχνά έχουν λίγη υποστήριξη. Μια πρακτική ΚΑΟ που προωθήθηκε στη Σλοβενία και λέγεται Skuhna ή Διεθνής Σλοβακική Κουζίνα είναι ένα καινοτόμο πρότζεκτ κοινωνικής επιχείρησης, που περιλαμβάνει μετανάστες αλλά και πρόσφυγες. Η ιδέα βασίζεται στη σύνδεση μεταξύ ανθρώπων γύρω από μία βασική ανάγκη: φαγητό

και διατροφή. Επίσης, στο ζήτημα των μεταναστών και προσφύγων, σημαντικό ρόλο παίζει το Βουλγαρικό Ίδρυμα Food Bank. Μαζί με την κλασική προσέγγιση για τη διασφάλιση φροντίδας και την παροχή τροφής στους μετανάστες δημιουργεί ένα σύνδεσμο μεταξύ της τροφικής αλυσίδας και τους οργανισμούς που παρέχουν διατροφική υποστήριξη εντός και εκτός των καταυλισμών προσφύγων. Το 2014, πάνω από 3,480 πρόσφυγες δέχθηκαν υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένων πάνω από 150 οικογενειών που στεγάστηκαν σε εξωτερικές διευθύνσεις.

Σε αυτά τα παραδείγματα, βλέπουμε ότι η απτή συνεισφορά προς μια πιο ανθρώπινη μετανάστευση είναι σίγουρα μικρή αλλά οι μορφές με τις οποίες αντιμετωπίζεται μπορούν οπωσδήποτε να αντιγραφούν από πολλές κυβερνητικές μεσολαβήσεις σε όλες τις χώρες υποδοχής.

Παγκόσμιος Βορράς και Νότος και παγκοσμιοποίηση

Οι καλύτερες εμπειρίες ΚΑΟ έχουν συχνά στενές σχέσεις με τις χώρες του παγκόσμιου Νότου, παρόλο που δεν καταγράφουν όλες οι περιοχές μεγάλο αριθμό δραστηριοτήτων διεθνούς συνεργασίας. Στη Βόρεια-Κεντρική περιοχή, 8 περιπτώσεις δείχνουν ισχυρό ενδιαφέρον για μια διεθνή συνεργασία, ενώ στις άλλες γεωγραφικές περιοχές που μελετήθηκαν, η προσοχή που αφιερώνεται σε ανταλλαγές με τον παγκόσμιο Νότο είναι μικρότερη (3 πρακτικές στην περιοχή της Μεσογείου, 3 παγκοσμίως και ακόμα λιγότερες στην ανατολική Ευρώπη). Πολλά από τα τρέχοντα πρότζεκτ συνδέονται με δραστηριότητες Δίκαιου Εμπορίου και συνδέονται συχνά με πρωτοβουλίες «Παγκόσμιας Εκπαίδευσης» και ηθικής κατανάλωσης.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Δίκαιου Εμπορίου, «Το Δίκαιο Εμπόριο είναι μια εμπορική συνεργασία, που βασίζεται στο διάλογο, τη διαφάνεια και το σεβασμό, η οποία αναζητά μεγαλύτερη ισότητα στο διεθνές εμπόριο. Συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη προσφέροντας καλύτερες εμπορικές συνθήκες και εξασφαλίζοντας τα δικαιώματα των περιθωριοποιημένων παραγωγών και εργαζόμενων – ιδίως στο Νότο. (...) Οι οργανισμοί Δίκαιου Εμπορίου (με την υποστήριξη των καταναλωτών) εμπλέκονται ενεργά στην υποστήριξη των παραγωγών, την αύξηση της ενημέρωσης και την προώθηση αλλαγών στους κανονισμούς και τις πρακτικές του συμβατικού διεθνούς εμπορίου»⁸.

Εκτός από το Δίκαιο Εμπόριο, υπάρχουν πρωτοβουλίες που εμπίπτουν στο πεδίο της διεθνούς συνεργασίας για την ανάπτυξη. Κάποια προγράμματα εφαρμόζονται από οργανισμούς ΚΑΟ και λειτουργούν στο Βέλγιο, την Αυστρία, την Αγγλία και τη Γερμανία στη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη, στην Ισπανία και τη Γαλλία από την περιοχή της Μεσογείου, Τσεχία και Σλοβακία στην Ανατολική Ευρώπη και τέλος στη Μοζαμβίκη και τη Βολιβία στον υπόλοιπο κόσμο.

Δομικές αδυναμίες

Με βάση περαιτέρω ανάλυση που διεξήχθη στις καλές περιπτώσεις που εντοπίστηκαν, αναδύθηκαν σταδιακά κοινές ελλείψεις σε αρκετές περιοχές. Τέτοιες «δομικές αδυναμίες» φαίνεται πως καθυστέρησαν ή εμπόδισαν την ανάπτυξη και τη διάδοση των πρακτικών. Αυτό το μέρος της έρευνας και ανάλυσης είναι ιδιαίτερα σημαντικό, όχι τόσο για την ορθότητα και την ολοκληρωμένη εικόνα του προγράμματος, όσο γιατί ένα μικρό όραμα που προκύπτει από την κριτική εργασία κατά τη διάρκεια της έρευνας μπορεί να συνεισφέρει στην καλλιέργεια και την εξάπλωση των πρωτοβουλιών ΚΑΟ. Στα κείμενα που παρουσιάζονται από τους ερευνητές, αναφέρεται συχνά ότι ο πρωτοβουλίες δυσκολεύονται να διεξάγουν δραστηριότητες στο πεδίο της επικοινωνίας και υποστήριξης. Επιπλέον, περιπτώσεις εξαιρετικού ενδιαφέροντος φαίνεται πως έχουν δώσει πολύ μικρή προσοχή στην ανάγκη να επικοινωνήσουν συστηματικά και τακτικά και ακόμα και σε εθνικό επίπεδο κάποιες δυσκολίες που απαντώνται στην απόκτηση ικανοποιητικών αποτελεσμάτων αναφορικά με την ενίσχυση και την εξάπλωση των πρακτικών ΚΑΟ. Ο βαθμός της αποτελεσματικότητας σε αυτό το πεδίο χρειάζεται επιπλέον προσπάθειες έτσι ώστε να επιτευχθούν καλύτερα αποτελέσματα σε συντομότερο χρονικό διάστημα.

Όσον αφορά το **Βορρά**, η κοινή γνώμη παραμένει ελλιπώς ενημερωμένη για τις ευκαιρίες που δημιουργεί η κοινωνική οικονομία, κυρίως εξαιτίας της παράβλεψης του ζητήματος από τα δημόσια μέσα και τη μικρή απήχηση των εκστρατειών που έχουν γίνει. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις που δημιουργούνται δυσκολεύονται να διατηρήσουν την παρουσία τους στην αγορά, ενώ οι δραστηριότητες ενημέρωσης και εκπαίδευσης δεν υποστηρίζονται επαρκώς από τη δημόσια διοίκηση. Όπως έχουμε σημειώσει παραπάνω στα ποιοτικά δεδομένα σχετικά με τον αντίκτυπο αυτών των εμπειριών σε διαφορετικά πλαίσια, ουσιαστικά η έκταση των δραστηριοτήτων που θα πρέπει να διεξαχθούν προς υποστήριξη των πρακτικών δραστηριοτήτων φαίνεται πολύ περιορισμένη και έτσι εξακολουθούν να μην παίζουν απαραίτητο ρόλο στην προώθηση και την εξάπλωση ακόμα και στις καλύτερες περιπτώσεις. Οι δραστηριότητες επικοινωνίας και υποστήριξης που διεξάγονται από κάποιες από τις επιλεγείσες

πρακτικές θα πρέπει να ενισχυθούν πολύ ώστε να μεγαλώσει αρκετά η λογική της αλληλέγγυας οικονομίας έτσι ώστε να αλλάξει το εθνικό οικονομικό αποτέλεσμα. Σε αυτό το πεδίο δραστηριοτήτων, η αλληλεπίδραση μεταξύ τοπικών αρχών, πανεπιστημίων και δημόσιων οργανισμών για ΜΜΕ και η ειδική πραγματικότητα της ΚΑΟ είναι ζωτικής σημασίας.

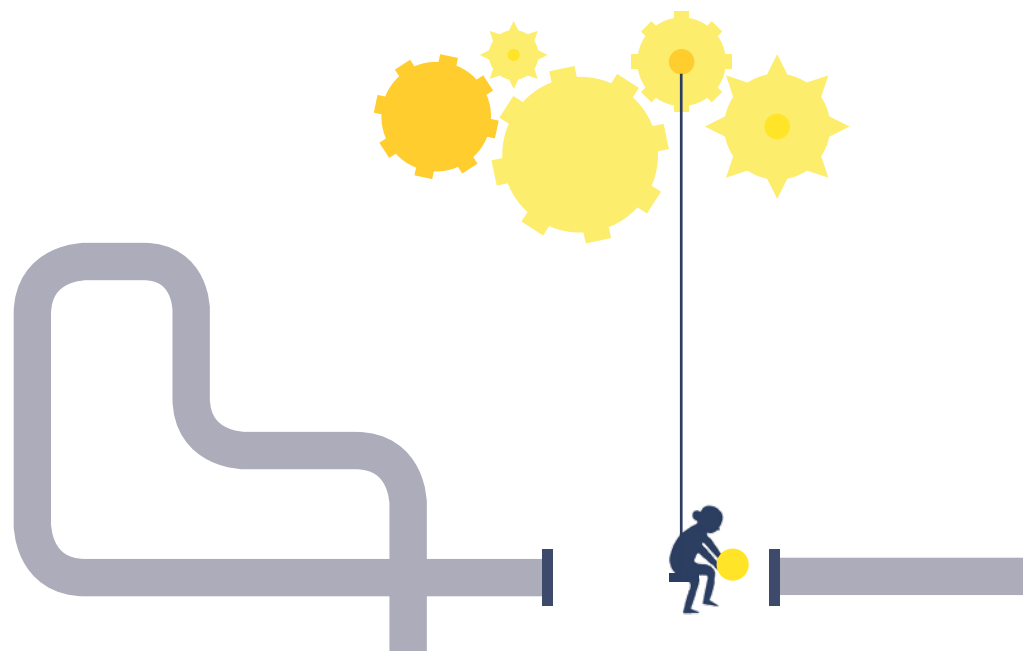
Αναφορικά με την περιοχή της **Μεσογείου**, υπάρχουν πολλές τρέχουσες πρωτοβουλίες για την επικοινωνία και την υποστήριξη που εφαρμόζονται από κάποιους από τους πιο ενεργούς οργανισμούς οπότε υπάρχει αξιοσημείωτη βελτίωση στην ανταπόκριση του κοινού όπως η παρουσία κάποιων από τις πρακτικές στις εφημερίδες ή τα τοπικά μέσα. Παρόλα αυτά, υπάρχει η ανάγκη να συμπεριληφθεί μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων και μάλιστα σύντομα, μια που η περιοχή αυτή δείχνει τις ίδιες δυσκολίες στο πεδίο της επικοινωνίας και υποστήριξης που καταγράφονται σε άλλες περιοχές της έρευνας. Και στις άλλες δυο περιοχές, η κατάσταση φαίνεται να είναι ακόμα πιο αρνητική.

Το δεύτερο ζήτημα που αναφέρεται συχνά σχετίζεται άμεσα με τις στρατηγικές οικονομικής πολιτικής που αφορούν την ΚΑΟ, επίσης γιατί σε φάσεις επέκτασης, όλες οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε αυτά τα πεδία αξίζουν υποστήριξης από τις δημόσιες αρχές ή έστω να ληφθούν υπόψιν ως ωφελούμενοι των μέτρων οικονομικής πολιτικής, λαμβάνοντας υπόψιν την κοινωνική σχετικότητα τους. Από την άλλη, δεν μπορούμε να υποτιμήσουμε κάποιους κινδύνους: συχνά οι κυβερνήσεις τείνουν να εμπιστεύονται σε οργανώσεις που ασχολούνται με κοινωνικά ζητήματα κάποιες από τις δραστηριότητες που θα έπρεπε να αναλαμβάνονται από δημόσιες δομές. Κάποιες φορές η χρηματοδότηση ή οι πρωτοβουλίες συνοδεύονται από δεσμεύσεις ή υπερβολικά γραφειοκρατικό έλεγχο. Συχνά τα δημόσια σώματα προσπαθούν να έχουν κάποια ανταπόδοση είτε πολιτική είτε σε δημοσιότητα από τις δραστηριότητες που ακολουθούν τελείως διαφορετική λογική.

Όσον αφορά την περιοχή της **Βορείου Ευρώπης**, κάποιες αξιολογήσεις θα πρέπει να γίνουν σχετικά με τα εθνικά και τοπικά μέτρα οικονομικής πολιτικής. Στο επίπεδο αυτόνομων περιοχών στις οποίες οι καλές πρακτικές είναι απολύτως απαραίτητες, οι δημόσιοι φορείς γνωρίζουν ότι ρόλος τους είναι να δημιουργήσουν ένα πρόσφορο περιβάλλον για τη γέννηση και τον πολλαπλασιασμό της ΚΑΟ. Γι' αυτό είναι σημαντικό να αναπτυχθεί ένα κοινό στρατηγικό όραμα από περιοχές με υψηλή συγκέντρωση σε πρωτοβουλίες ΚΑΟ είτε στη μορφή των περιοχών ή ειδικών περιοχών ή τομέων με εξαιρετικά εξειδικευμένες παραγωγές. Πράγματι, σε κάποιες από τις περιοχές, η σημασία αυτών των παραγόντων διευκόλυνσης και δημόσιων οδηγιών γίνεται αντιληπτή,

αλλά υπάρχουν και πολλά παραδείγματα καλών πρακτικών που λειτουργούν ήδη μέσα στις δημόσιες υπηρεσίες αλλά περιορίζονται με τη λογική της εμφάνισης και δεν υπάρχει μια στοχευμένη υποστήριξη και συνεργασία με τις περιπτώσεις/πραγματικότητες της ΚΑΟ. Σε μερικές περιοχές, η έρευνα τονίζει κάποιες περιπτώσεις ουσιαστικής συνεργασίας που θα έπρεπε να εφαρμοστούν σε όλες τις χώρες μια που έχουν ήδη αποδείξει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητά τους.

Στην **Ανατολική Ευρώπη**, σε γενικές γραμμές, δεν μπορούμε να αναφερθούμε σε δημόσια πολιτική που προκύπτει με βάση τις ανάγκες των διαφόρων τομέων της ΚΑΟ. Σε κάποιες χώρες έχουν ληφθεί πρόσφατα ειδικά μέτρα για τη ρύθμιση και την υποστήριξη της ΚΑΟ και συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Μια πρώτη υπόδειξη για το άμεσο μέλλον είναι ότι θα ήταν πολύ χρήσιμο για τις Κυβερνήσεις και τις τοπικές αρχές να σχεδιάσουν και να μοιραστούν ένα δημόσιο κανονισμό που θα μπορεί να προκαλέσει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων ΚΑΟ και, από την άλλη, να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει τις υπάρχουσες δραστηριότητες που είναι συχνά πρωτότυπες και ενδιαφέρουσες και θα μπορούσαν να αντιγραφούν άμεσα σε άλλες περιοχές και χώρες.

Αρκετές από τις περιπτώσεις που αναλύονται παρέχουν ήδη πολύτιμες λύσεις σε κοινωνικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν και δείχνουν τους καλύτερους τρόπους για την επίλυση των διαφορετικών προβλημάτων σε κάθε περιοχή.

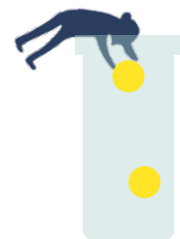
Μια πιθανή πρόταση που προκύπτει από την έρευνα είναι να αναπτυχθεί ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για την ΚΑΟ, που θα λαμβάνει υπόψιν τις υπάρχουσες και τις εν δυνάμει δραστηριότητες, μελετώντας πολύ προσεκτικά τις τρέχουσες εμπειρίες στις ευρωπαϊκές χώρες με παρόμοιες πολιτιστικές παραδόσεις. Πολύτιμα μέτρα μπορούν να αναπτυχθούν στον τομέα της δημιουργίας θέσεων εργασίας για άτομα από μη προνομιούχες ομάδες, σε δραστηριότητες σχετικές με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τη μετανάστευση. Αυτά τα μέτρα θα μπορούσαν να φέρουν τις Ευρωπαϊκές χώρες σε άμεση επαφή με χώρες που προσπαθούν ακόμα να βρουν τη δική τους στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης. Κάτω από αυτό το νομικό πλαίσιο θα μπορούσε να προσφερθεί άμεση υποστήριξη για τα πρώιμα στάδια της δικτύωσης και της δημιουργίας αλυσίδων προμηθειών για επιχειρήσεις ΚΑΟ ώστε να συνδεθούν οι υπάρχουσες καλές πρακτικές και να ενθαρρυνθεί ο πολλαπλασιασμός τους και η οριζόντια ενσωμάτωση.

Επίσης, είναι εμφανές ότι αυτοί οι κανονισμοί θα εγκριθούν μόνο εφόσον οι φορείς ΚΑΟ καταβάλουν την απαραίτητη πίεση σε κάποιους τομείς που ήδη θεωρούνται απαραίτητοι και επιτακτικοί για ολόκληρο τον πλανήτη καθώς και στις περιπτώσεις που δίνουν έμφαση στα περιβαλλοντικά ζητήματα και την κοινωνική ένταξη». Τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό, στην περιοχή της Μεσογείου, έχουν προκύψει κάποιες κρίσιμες καταστάσεις στις Συναλλαγές Βορρά-Νότου. Μπορεί να σημειωθεί, παρά το γεγονός ότι η διεθνής συνεργασία είναι αρκετά ανεπτυγμένη και κοινή σε πολλές χώρες, σε αυτή την περιοχή υπάρχουν ελάχιστες εμπειρίες ουσιαστικής συνεργασίας και ανταλλαγής μεταξύ Βορρά και Νότου.

Πολλές από τις εμπειρίες της ΚΑΟ έχουν ξεκινήσει από το Νότο και μπορούν να αντιγραφούν και να εξαπλωθούν ευρέως τόσο στον παγκόσμιο Βορρά όσο και το Νότο αλλά υπάρχει πολύ μικρή αντίληψη του μετασχηματιστικού δυναμικού τους για να εξαπλωθούν και να πολλαπλασιαστούν σύμφωνα με τις αληθινές ανάγκες των εταίρων. Αυτές οι πρακτικές, υποστηρίζουν επίσης διαφορετικούς τοπικούς οργανισμούς και πρότζεκτ, προωθώντας την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ένα επιχειρηματικό πνεύμα και την ανάκτηση τοπικών δραστηριοτήτων όπως αγροτουρισμός, τοπική τέχνη.

Οι κυριότεροι κοινωνικοί εξωτερικοί παράγοντες ενδιαφέρονται για τη δημιουργία θέσεων εργασίας ή την ανάκτησή τους, όσο και με την επένδυση σε αγροτικές περιοχές, αποτρέποντας για παράδειγμα τη μετανάστευση των νέων.

Μία από τις πιο αξιοσημείωτες συνέπειες της δράσης τους ήταν η βελτίωση της χρήσης των τοπικών πόρων και η ανάκτηση παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων που είχαν ρίζες σε κάθε περιοχή όπως η γεωργία ή η αλιεία. Ο οργανισμός λειτουργεί ως καταλύτης, προωθώντας την έννοια της τοπικής ταυτότητας για να δημιουργήσει σχέσεις μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών αλλά και των παραγωγών μεταξύ τους. Αυτό οδηγεί σε ένα περιβάλλον παρόμοιο με αυτό μιας οικονομίας κοινοκτημοσύνης: οι παραγωγοί μοιράζονται τα υλικά, οι παραγωγοί εργάζονται σε μικρές ομάδες για να εξασφαλίσουν δίκαιες τιμές και να προωθήσουν ο ένας τα προϊόντα του άλλου. Η ανάκαμψη της γεωργίας σε μια περι-αστική περιοχή ήταν πολύ σχετική με αυτό εφόσον είχε άμεση επίδραση στο επίπεδο της δημιουργίας θέσεων εργασίας, της δημιουργίας εισοδήματος και της πρόληψης της ανεργίας. Οι καταναλωτές κερδίζουν μια νέα δέσμευση στην κοινότητά τους και αντιλαμβάνονται τις συνέπειες των πράξεών τους, μεταξύ άλλων.

Προκλήσεις και στοιχεία για ανακεφαλαίωση

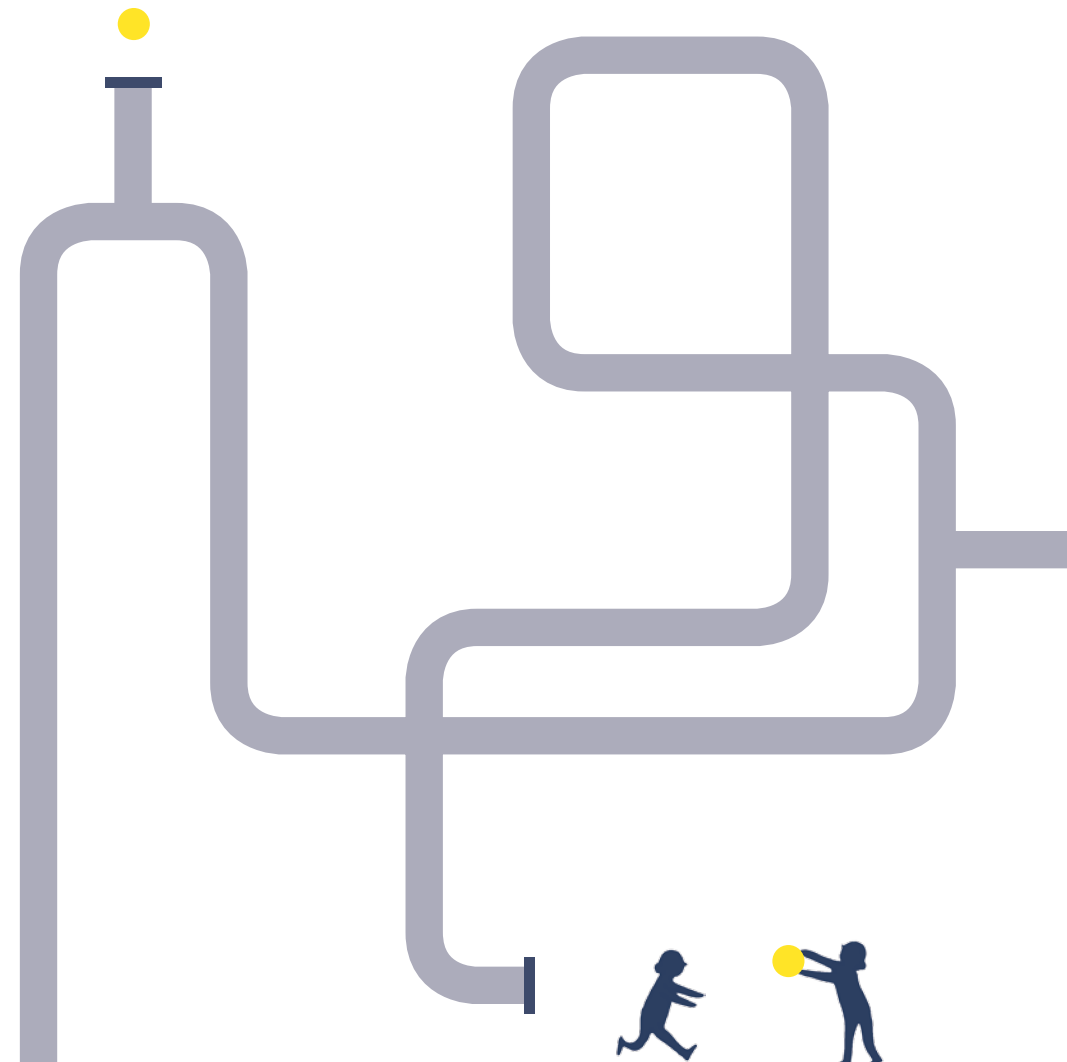
Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για τις 55 περιπτώσεις δείχνουν ξεκάθαρα ότι 41 από αυτές είναι ανεξάρτητες πρωτοβουλίες, ενώ υπάρχουν μόνο λίγες που είναι μέρος δικτύων ή άλλων μορφών διασύνδεσης (κοινοπραξία, ομοσπονδία, κ.λπ.). Είναι προφανές ότι ενώ η αυτάρκεια και η έμφαση στο στην αποστολή είναι αναμφισβήτητα θετικοί παράγοντες για όλες τις περιπτώσεις, η συμμετοχή σε ομοσπονδιακούς φορείς ή δίκτυα είναι ένα στοιχείο που μπορεί να είναι χρήσιμο για τη διάδοση στις περιοχές και για την ανταλλαγή εμπειριών και την ανάπτυξη ανοιχτών συνεργασιών. Επιπλέον, οι μεγαλύτερες ομάδες συντονισμού επιτρέπουν την εκπροσώπηση συμφερόντων και αιτημάτων ολόκληρων τομέων της κοινωνικής ή της αλληλέγγυας οικονομίας σε δημόσιους φορείς και κυβερνήσεις. Αυτές οι μορφές εκπροσώπησης θα ήταν κατάλληλες επίσης για ευρωπαϊκούς ή διεθνείς οργανισμούς. Θα ήταν ενδιαφέρον να αξιολογηθεί στο μέλλον (και μετά το πέρας του προγράμματος) εάν η εμπειρία την οποία ανέδειξε η έρευνα θα έχει αποτελέσματα σε αυτό το επίπεδο.

Πώς να δημιουργηθούν εναλλακτικά τοπικά οικονομικά μοντέλα; Πώς να οικοδομηθεί μια τοπική ανάπτυξη προσανατολισμένη στην ΚΑΟ; Στο πλαίσιο της έρευνας αναδείχθηκαν κάποιες εμπειρίες έντονης λίγο πολύ συνεργασίας μεταξύ των οργανισμών που λάμβαναν μέρος. Μπορούμε να αναφέρουμε τις κοινές συνεδρίες εκπαίδευσης, τις αμοιβαίες προσκλήσεις συμμετοχής σε πρωτοβουλίες σε κάποιες χώρες, κάποια παραδείγματα κοινής συμμετοχής σε άλλα προγράμματα ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσονται κι άλλες κοινές δραστηριότητες.

Ένα δεύτερο πιθανό επίπεδο συνεργασίας σε συγκεκριμένες περιοχές και με στόχους που δεν μπορούν να τεθούν εκ των προτέρων αφορά τη δυνατότητα σχεδιασμού και εφαρμογής ενοποιημένων συστημάτων οικονομικής συνεργασίας και διαπροσωπικών σχέσεων ή ομάδων που έχουν τον ίδιο στόχο. Με μια πιο κοντινή ματιά στο πλαίσιο των περιοχών που εντάσσονται στην έρευνα, αρκετοί μελετητές έχουν αρκετές φορές τονίσει τη δυνατότητα οργάνωσης αλυσίδων παραγωγής μεταξύ πόλεων και της γειτονικής υπαίθρου ή για τη διεύρυνση των σημείων πώλησης οργανικών προϊόντων και προϊόντων δίκαιου εμπορίου, συνδέοντας τους παραγωγούς με ομάδες καταναλωτών που θέλουν να δημιουργήσουν αγοραστικές ομάδες.

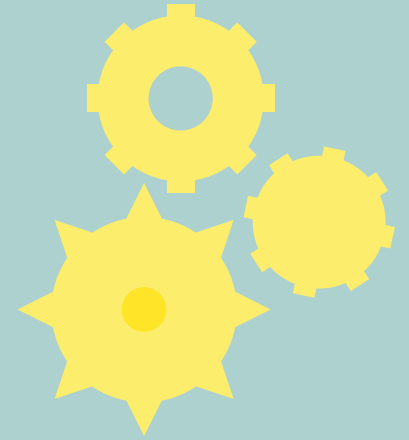
Ιδίως στις περιοχές που παρουσιάζουν πολλές εναλλακτικές εμπειρίες και με καλές πρακτικές αξιολογών διαστάσεων και με μεγαλύτερη εμπειρία, διαφάνηκε η δυνατότητα δημιουργίας περιεκτικών περιφερειακών οικονομικών σχημάτων, που θα λειτουργούν προς αληθινά εναλλακτικά μοντέλα ακόμα και

σε πειραματικό επίπεδο αλλά ξεκινώντας με μια ομάδα οργανισμών που έχουν αμοιβαία γνώση και ειδικούς κοινούς στόχους (περιοχές αλληλέγγυας οικονομίας, σχέδια τοπικής αγροτικής ανάπτυξης, κ.λπ.). Αυτές οι προοπτικές εκτείνονται πέρα από το φάσμα της τρέχουσας έρευνας αλλά μπορούν να γίνουν η αφετηρία για πιο σύνθετες και απαιτητικές διαδικασίες, και επίσης για τη δυνατότητα της εισαγωγής πιο έντονων μετασχηματισμών που θα ενδιαφέρουν ιδιαίτερα τους ντόπιους και ως παραδείγματα που μπορούν να επαναληφθούν σε άλλα σημεία του κόσμου.

Βασική Έρευνα

- Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη
- Μεσόγειος
- Ανατολική Ευρώπη
- Παγκόσμιος Χάρτης
- Συμπεράσματα

Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες καλών πρακτικών

Σε ολόκληρη την περιοχή της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης, οι τομείς της αλληλέγγυας οικονομίας εξακολουθούν να μην είναι καλά καθορισμένοι από άποψη στόχων και περιεχομένου.

Στην ανάλυση της Αυστριακής εμπειρίας, για παράδειγμα, δηλώνεται ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένο πεδίο δράσης της ΚΑΟ. Σε όλες τις καλές πρακτικές, οι αναλύσεις ξεκινάνε από μια περιγραφή του αποκαλούμενου «τρίτου τομέα» στον οποίο περιλαμβάνεται η αλληλέγγυα οικονομία. «Αυτή τη στιγμή, η συζήτηση για τις επιχειρήσεις Αλληλέγγυας Οικονομίας θα πρέπει να διαδοθεί περισσότερο, όπως και η γνώση για τις κατάλληλες νομικές μορφές για τις Αλληλέγγυες Οικονομίες». Αυτό που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι: «η σημασία της Αλληλέγγυας Οικονομίας βασίζεται στην προοπτική για ενιαίο κοινωνικό μετασχηματισμό. Αυτός ο μετασχηματισμός ξεκινάει από μικρές ομάδες, στις οποίες οι άνθρωποι έχουν ως σκοπό την εύρεση ενός τρόπου να σχετιστούν μεταξύ τους, ο οποίος να βασίζεται στην ισότητα, τη δημοκρατία και την αλληλεγγύη, με ενδιαφέρον για ολόκληρο τον κόσμο και τις μελλοντικές γενιές. Αυτές οι ομάδες είναι για παράδειγμα συνεταιρισμοί τροφής, καταστήματα Δίκαιου Εμπορίου, δημοφιλείς κουζίνες και συστεγάζσεις. Η κίνηση για τη διατροφική κυριαρχία, δηλ. το δικαίωμα των ανθρώπων να καθορίζουν την παραγωγή της τροφής τους με το δικό τους τρόπο, είναι ένα καλό παράδειγμα Αλληλέγγυας Οικονομίας ως μετασχηματιστικό κίνημα. Αυτές οι μικρές ομάδες υπάρχουν στο πλαίσιο ενός συστήματος κοινωνικής κυριαρχίας: καπιταλισμός, σεξισμός, ρατσισμός και άλλες μορφές ανισότητας και σκληρότητας. Οι μικρές ομάδες έρχονται σε αντίθεση και μπορούν να αλλάξουν μόνο τμήματα των κοινωνικών σχέσεων μέσα σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα. Ο μετασχηματισμός γίνεται με την ανάπτυξη των αντιθέσεων της Αλληλέγγυας Οικονομίας».

Έτσι, οι οργανισμοί γνωρίζουν κάποια ξεκάθαρα και σημαντικά χαρακτηριστικά της ΚΑΟ ακόμα και αν δεν τους δίνουν μεγάλη βαρύτητα στις χώρες τους. Στην έρευνα που διεξήχθη στο **HB**, κάποιες πλευρές της Αλληλέγγυας Οικονομίας περιγράφονται ως σχετικές (Κίνημα Δίκαιου Εμπορίου, αύξηση της παραγωγής οργανικών προϊόντων στο συνεταιριστικό κίνημα κ.λπ.) και στην περιοχή του ευρύτερου Λονδίνου αναφέρονται αρκετές κοινοτικές πρωτοβουλίες

στην εκπαίδευση νέων, τοπικά προγράμματα και οργανισμοί που εργάζονται στην αμοιβαία και συλλογική μικροεπεξεργασία για βιώσιμες πρωτοβουλίες. Η γενική ανάλυση διεξάγεται αναφορικά με ολόκληρο το πεδίο της ΚΑΟ, συμπεριλαμβάνοντας 70,000 πρωτοβουλίες⁹, κάτι που σημαίνει ότι υπάρχει το πεδίο για μια πιθανή επέκταση των σχετικών οικονομικών δραστηριοτήτων. Ένα από τα σημεία έμφασης είναι το συνεταιριστικό κίνημα, που είναι επίσης εκτεταμένο σε μέγεθος.

Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει κοινός ορισμός της ΚΑΟ. Για παράδειγμα, στην έρευνα από το Think Global τονίζεται ότι η ορολογία «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» έχει μικρό ή καθόλου νόημα για τους ερωτηθέντες. Οι όροι όπως «κοινωνική οικονομία», «τοπική οικονομία», «συνεταιρισμοί» και «κοινωνική επιχείρηση» αναγνωρίζονται, έχουν νόημα και είναι κατανοητοί. Όποιος όρος και αν χρησιμοποιηθεί για να την περιγράψει, αυτή η εναλλακτική συνεργατική οικονομία εκπροσωπεί μια πολλαπλή γκάμα επιχειρήσεων και εγχειρημάτων στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπως συνεταιρισμούς, αμοιβαία ιδρύματα, κοινωνικές επιχειρήσεις και έχει μια απίστευτα πλούσια ιστορία. Όπως περιγράφεται στην εισαγωγή της αναφοράς, τα τελευταία χρόνια, η Βρετανική κυβέρνηση έχει εισάγει πάρα πολλά μέτρα ιδιωτικοποίησης και ανάθεσης των δημόσιων υπηρεσιών σε ιδιωτικές εταιρείες. Ενώ αυτό έχει προκαλέσει αρκετή δυσάρεσκα μεταξύ των πολιτών εξαιτίας ανησυχιών για την επιδείνωση της ποιότητας των υπηρεσιών και της αντιμετώπισης των υπαλλήλων και των χρηστών των υπηρεσιών, έχει παράσχει από την άλλη τη δυνατότητα σε εγχειρήματα αμοιβαιότητας, συνεταιρισμούς και κοινωνικές επιχειρήσεις να αναδυθούν ως μια εναλλακτική στις παραδοσιακές κερδοσκοπικές ιδιωτικές επιχειρήσεις. Όταν πρέπει να κάνουν περικοπές και ιδιωτικοποίηση, πολλές τοπικές αρχές προτιμούν να αναθέσουν σε εξωτερικούς συνεργάτες ή αμοιβαίες δραστηριότητες κάποια πράγματα εξαιτίας της ανθρωποκεντρικής και δημοκρατικής προσέγγισής τους παρά να απευθυνθούν σε παραδοσιακές επιχειρήσεις των οποίων μόνος στόχος είναι το κέρδος.

9 https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/193555/bis-13-p74-small-business-survey-2012-sme-employers.pdf

Σε άλλες χώρες, ιδιαίτερα στο **Βέλγιο** και τη **Φινλανδία**, η έρευνα διεξάγεται αποκλειστικά αναφορικά με ολόκληρο το πεδίο της ΚΑΟ χωρίς διακρίσεις. Επιπλέον, το Βέλγιο είναι η μόνη χώρα στην ομάδα των 18 περιοχών της Βορείου Ευρώπης που αναφέρεται στο πεδίο της ανάπτυξης συνεταιρισμών, τονίζοντας ότι από το 1994 έχουν γίνει προσπάθειες για την αύξηση της παρουσίας στο εξωτερικό προγραμμάτων που αφορούν την Αλληλέγγυα Οικονομία.

Στη **Φινλανδία**, όπου ιστορικά πολλοί πολίτες κάνουν εθελοντική εργασία, υπήρξαν νέες πρωτοβουλίες που μπορούν να αποδοθούν σε δραστηριότητες ΚΑΟ. Σε αυτό το πλαίσιο, παρόλα αυτά, έννοιες όπως συμμετοχική οικονομία και κυκλική οικονομία είναι πιο κατανοητές και πιο διαδεδομένες στο ευρύ κοινό. Η οικονομική κατάσταση στη Φινλανδία δεν είναι ιδιαίτερα καλή αλλά υπάρχει ακόμα ισχυρός δημόσιος τομέας και μια παράδοση κράτους πρόνοιας που οδηγεί εύκολα σε ισχυρή κρατική υποστήριξη των δραστηριοτήτων του τριτογενή τομέα. Ο δημόσιος τομέας έχει εξασθενήσει και αυτό μπορεί να παρέχει νέες δυνατότητες για την ΚΑΟ, όπως συμβαίνει στη **Γερμανία**. Η σχετική έρευνα δίνει έμφαση στη γεωργία και προγράμματα σχετικά με την τροφή, τονίζοντας το ρόλο του μοντέλου ΚΥΓ, τους αστικούς κήπους και τα τοπικά συμβούλια τροφής. Στο Βερολίνο δραστηριοποιείται το πρώτο Περιφερειακό Συμβούλιο Πολιτικής Τροφής, με έμφαση σε πιο δίκαια και πιο βιώσιμη οργάνωση και διαχείριση παραγωγής και κατανάλωσης τροφής. Στην Πολωνία, ο κοινωνικός τομέας περιλαμβάνει πάνω από 100,000 από αυτές τις πρωτοβουλίες και τουλάχιστον 17,000 έχουν τη νομική μορφή συνεταιρισμών, με έδρα κυρίως την πρωτεύουσα και μεγάλα αστικά κέντρα ενώ στην Ιρλανδία, τη Λετονία και την Εσθονία οι διαστάσεις των κοινωνικών τομέων δε συγκρίνονται με αυτές των άλλων χωρών της περιοχής και γι' αυτό είναι ακόμα σχετικά άγνωστες.

Ανάλυση δεδομένων

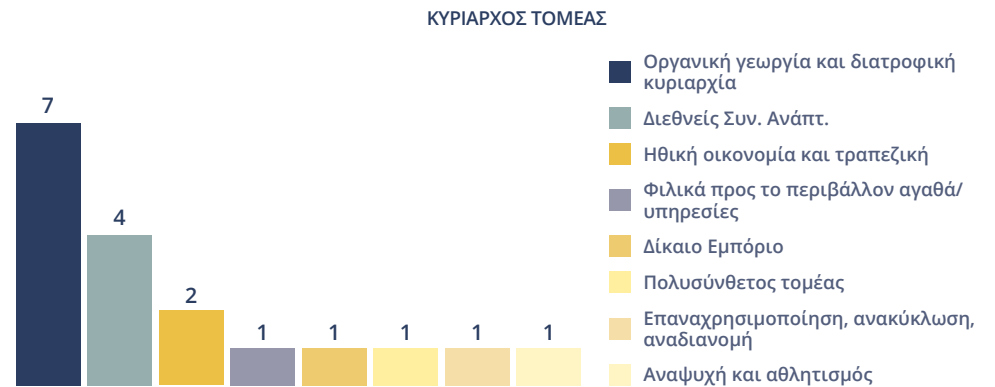
Σε αυτή την ενότητα, κάποιοι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες έχουν αναπτυχθεί με βάση τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν στις αναφορές της έρευνας, έτσι ώστε να δώσουν στον αναγνώστη συγκριτικά στοιχεία για τις καλές πρακτικές που έχουν εντοπιστεί. Οι ποσοτικοί δείκτες βασίζονται στα ίδια κοινά κριτήρια ΚΑΟ: περιβαλλοντική επίδραση, κοινωνική επίδραση, συμμετοχή, αυτοδιαχείριση/μοίρασμα της διαχείρισης, δυνατότητα δικτύωσης και προσοχή στην επικοινωνία και την υποστήριξη. Αναφορικά με τους ποιοτικούς δείκτες, η ανάλυση αφορά τομείς και δραστηριότητες ΚΑΟ, εκτιμά τον αριθμό των ατόμων που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στις πρακτικές (εργαζόμενοι, μέλη, εθελοντές), τα εισοδήματα κύκλου εργασιών που προκύπτει από τις δραστηριότητες που διεξάγονται και σκέψεις για τη νομική μορφή/ανεπίσημη δομή των πρακτικών. Μέσω αυτών των δεικτών, είναι δυνατόν να προκύψει ένα αποτελεσματικό

σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης για τις πρακτικές που μελετώνται, έτσι ώστε να μη δημιουργηθεί απλώς μια αποτύπωση των τωρινών δεδομένων αλλά να βρεθούν τρόποι να ενισχυθεί η διαδικασία προς μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των αναλυόμενων στοιχείων.

Τομείς

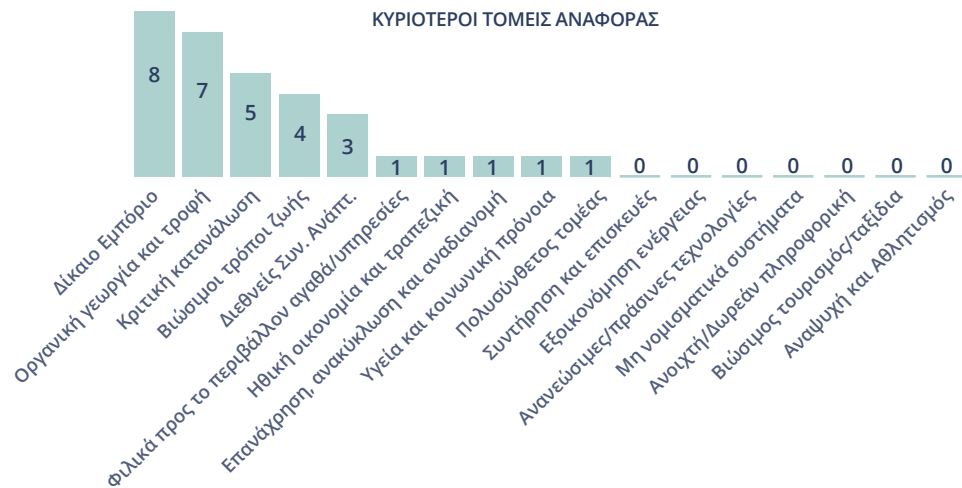
Οι 18 καλές πρακτικές που έχουν επιλεγεί αφορούν διαφορετικούς τομείς ή περιοχές της ΚΑΟ. Ένα πρώτο αποτέλεσμα που δείχνει η ανάλυση είναι η επικράτηση πρακτικών που εντοπίζονται στον τομέα της γεωργίας/τροφής (7 πρακτικές) και του Δίκαιου Εμπορίου (4 πρακτικές). Οι άλλες καλές πρακτικές που εντοπίζονται λειτουργούν στα πεδία των διεθνών συνεταιρισμών (2 πρακτικές) και ηθικής οικονομίας, επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης, οικολογικής καλλιτεχνίας, τοπικών υπηρεσιών πρόνοιας και πολυσύνθετες υπηρεσίες (1 πρακτική ανά τομέα).

Οι προβληματισμοί σχετικά με την τροφή εξακολουθούν να αποτελούν βασική προτεραιότητα για το ευρύ κοινό: ένα από τα πιο ισχυρά κινήματα δίνει έμφαση

στην αλλαγή των διατροφικών συνηθειών έτσι ώστε να καταναλώνονται περισσότερα προϊόντα οργανικά και Δίκαιου Εμπορίου. Δεν πρόκειται για τόσο καινούρια τάση, όπως θα πίστευε κανείς, αλλά έχει μεγάλη ιστορία. Η ευημερία της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντος είναι προτεραιότητα της κίνησης της οργανικής διατροφής και του Δίκαιου Εμπορίου, η οποία επιδιώκει να προωθήσει μια βιώσιμη ανάπτυξη για όλους όσους εμπλέκονται στη διαδικασία. Η οργανική γεωργία και το Δίκαιο Εμπόριο περιλαμβάνουν αυτή την ολιστική προσέγγιση στις προδιαγραφές και τα κριτήριά τους, κάτι που συχνά οδηγεί στο να δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στις εργασιακές συνθήκες υπό τις οποίες παράγουν τα

μέλη τους. Ένας αυξανόμενος αριθμός καταναλωτών συντονίζεται μαζί τους και προβληματίζεται για τις προδιαγραφές των εργασιακών συνθηκών. Τα διεθνή κινήματα οργανικής γεωργίας και Δίκαιου Εμπορίου εκπροσωπούν σημαντικές πρωτοβουλίες που βελτιώνουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη στον κόσμο. Αυτά τα κινήματα ασκούν κριτική στις καταστροφικές πρακτικές παραγωγής και κατανάλωσης και προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα πιο βιώσιμο και δίκαιο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα. Το διεθνές οργανικό κίνημα δίνει έμφαση στην υιοθέτηση «φυσικών διαδικασιών» (π.χ., την εποχικότητα της σοδειάς) στην αγροτική παραγωγή, ενθαρρύνοντας ταυτόχρονα την οργανική κτηνοτροφία και τις αγορές για πιστοποιημένα οργανικά προϊόντα.

Το κίνημα του Δίκαιου Εμπορίου δίνει έμφαση στην ενσωμάτωση «δίκαιων κοινωνικών σχέσεων» στους μηχανισμούς παραγωγής και διανομής, αναπτύσσοντας ένα εμπόριο με μεγαλύτερη ισότητα για κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμα προϊόντα. Αυτά τα προγράμματα συχνά διασταυρώνονται και αλληλοσυμπληρώνονται: το οργανικό κίνημα όταν αντιμετωπίζει περιβαλλοντικές πρακτικές και το κίνημα του Δίκαιου Εμπορίου όταν έχει να κάνει με τις κοινωνικές πρακτικές. Αν και τα πιστοποιημένα οργανικά προϊόντα και προϊόντα Δίκαιου Εμπορίου εκπροσωπούν μικρό μερίδιο του παγκόσμιου εμπορίου, η παραγωγή και η κατανάλωσή τους περιλαμβάνουν ένα μεγάλο και ταχύτατα αυξανόμενο αριθμό ατόμων, επιχειρήσεων και εμπορικών σημείων πώλησης. Το οργανικό κίνημα και το κίνημα του Δίκαιου Εμπορίου

κάνουν σημαντικά βήματα στην αύξηση της παγκόσμιας περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης. Παρόλα αυτά, οι πρόσφατες επιτυχίες τους στην αγορά τα φέρνει αντιμέτωπα με την πρόκληση της επέκτασης της διάδοσής τους μένοντας ταυτόχρονα πιστά στις βασικές αρχές τους. Η ανάλυση των διαφορετικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται από τις πρακτικές δείχνει ότι σε πολλές περιπτώσεις αφορούν πάνω από έναν τομέα. Όταν ομαδοποιεί κανείς όλα αυτά τα πεδία δράσης είναι πιθανόν να τονιστούν οι κύριοι τομείς αναφορές με σειρά επικράτησης ως εξής: Δίκαιο Εμπόριο και η αλυσίδα εφοδιασμού αγροτικών και οργανικών προϊόντων, κριτική κατανάλωση, ηθική οικονομία, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση, ανανεώσιμη ενέργεια, οικολογική χειροτεχνία, τοπικές υπηρεσίες πρόνοιας, πολυσύνθετοι τομείς. Υπάρχουν επίσης εμπειρίες σε παραγωγικούς τομείς (αγαθών και υπηρεσιών), πολιτιστικές δραστηριότητες και εκστρατείες προώθησης. Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι προφανώς περιορισμένη και τεχνητή, δεδομένου ότι υπάρχουν πρακτικές που εφαρμόζουν δραστηριότητες σε πολλά από αυτά τα πεδία.

Δεν υπάρχουν στοιχεία μοντέλων που συνδέουν αυτές τις εμπειρίες με συστηματικό τρόπο στις περιοχές. Περιπτώσεις όπως οι αλληλέγγυες προμηθευτικές αλυσίδες κατασκευαστών και καταναλωτών μεταξύ πόλεων και υπαίθρου, τα δίκτυα που υπάρχουν στο πεδίο των κοινωνικών επικοινωνιών και της διαφήμισης όπως και καινοτόμες εμπειρίες όπως οι περιοχές αλληλέγγυας οικονομίας δεν είναι διαδεδομένες όσο, για παράδειγμα, στη λατινική Αμερική ή τη νότια Ευρώπη. Οι μόνες προσπάθειες για συστηματικές διασυνδέσεις μπορεί να εντοπιστούν μερικώς στις πρακτικές που σχετίζονται με τις ΚΥΓ και τους αστικούς κήπους.

Όταν αναλύονται οι παραδοσιακές οικονομικές λειτουργίες που διεξάγονται από τις επιλεγμένες πρακτικές, είναι εμφανής η επικράτηση λειτουργιών που σχετίζονται με το εμπόριο και τις υπηρεσίες (37%), με επόμενες τις λειτουργίες παραγωγής και επεξεργασίας (24%), κατανάλωσης (22%) και διανομής (17%).

Συμμετοχή

Οι πρακτικές από τη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη που αναλύονται περιλαμβάνουν χιλιάδες ανθρώπους με διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι δείχνουν τη μεγάλη δυνατότητά τους για πρόκληση του ενδιαφέροντος και ταυτόχρονα την ικανότητα να οικοδομήσουν μια αληθινή εναλλακτική οικονομία, να καταπολεμήσουν την ανεργία, να εξασφαλίσουν δικαιώματα, να επεκτείνουν την ατομική και συλλογική επίγνωση σχετικά με τις τρέχουσες κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες, να σκέφτονται μια κοινότητα που αποτελείται από ανθρώπους και όχι απλώς καταναλωτές, πελάτες και παραγωγούς.

Σε αυτή την γεωγραφική περιοχή, υπάρχουν πάνω από 10,000 άτομα που εμπλέκονται με διάφορους τρόπους σε φορείς ΚΑΟ, ενώ εκτιμάται ότι πάνω από 1,000 άτομα απασχολούνται άμεσα ή έμμεσα σε αυτές. Είναι μία από τις περιοχές με το μεγαλύτερο αριθμό εμπλεκόμενων παραγόντων από όσες αναλύονται αλλά η δυνατότητα συμμετοχής και η δημιουργία θέσεων εργασίας είναι διαφορετικές: υπάρχουν περιπτώσεις με πολύ λίγες θέσεις εργασίας ενώ υπάρχουν άλλες με πολλά μέλη ή εργαζόμενους όπως το Cooperative Manchester Home Care (**HB**) που απασχολεί 800 άτομα. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ο οργανισμός Shared Interest (**HB**) με 9,000 μέλη.

Αναφορικά με τη νομική μορφή αυτών των οργανισμών, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι η πλειονότητα των πρακτικών είναι Ενώσεις, ΜΚΟ ή Ιδρύματα (5), Συνεταιρισμοί (4) και κοινωνικές επιχειρήσεις (4), ενώ υπάρχει μόνο 1 ιδιωτική επιχείρηση που έχει επιλεγεί ως καλή πρακτική. Επιπλέον, υπάρχουν ομάδες ή δίκτυα (4 με διάφορες μορφές).

Αντίκτυπος

Όπως γνωρίζουμε, οι πρακτικές ΚΑΟ προσανατολίζονται προς στόχους συλλογικού ενδιαφέροντος. Η προώθηση συνεργασιών και δικτύωσης, η δίκαιη κατανομή πόρων, ο σεβασμός και η προστασία του περιβάλλοντος, η επιδίωξη κοινωνικών στόχων, είναι χαρακτηριστικά που υπάρχουν σε όλες τις περιπτώσεις που εξετάζονται. Αυτές οι περιπτώσεις στοχεύουν στη δημιουργία και την εξέλιξη πρωτοβουλιών αφιερωμένων στην παραγωγή και ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών και εργάζονται σύμφωνα με τις αρχές της συνεργασίας, της αμοιβαιότητας, της υπεύθυνης αποκέντρωσης και ενεργητικής-περιβαλλοντικής συμβατότητας. Συγκεκριμένα, εάν δούμε τις πρακτικές που έχουν εντοπιστεί είναι δυνατόν να αξιολογήσουμε ποιοτικά κάποιους δείκτες αντικτύπου κάποιων κριτηρίων.

Το παρακάτω γράφημα δείχνει τον αντίκτυπο κάποιων αξιών στο πλαίσιο των πρακτικών. Για παράδειγμα μπορούμε να παρατηρήσουμε τη σχετικότητα της κοινωνικής και περιβαλλοντικής διάστασης στις περισσότερες πρακτικές που αναλύονται, όχι μόνο σε αυτή την γεωγραφική περιοχή. Ένας άλλος θετικός παράγοντας που μπορεί να τονιστεί είναι ότι σχετίζεται με την αξιοσημείωτη παρουσία θεματικών δικτύων και σχηματισμένων εκστρατειών προώθησης σε αυτή την περιοχή.

Αντιθέτως, η ύπαρξη αυστηρών δομών διαχείρισης, που σε κάποιες περιπτώσεις οφείλονται στις νομικές μορφές των οργανισμών δεν επιτρέπουν πάντα την οριζόντια συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Τέλος, όταν αξιολογούμε τον αντίκτυπο των καλών πρακτικών, είναι θεμελιώδες να αναφέρουμε τις υπάρχουσες αδυναμίες στην ικανότητα υποστήριξης και επικοινωνίας. Παρόλα αυτά, αυτή η δυνατότητα εξακολουθεί να υπάρχει ακόμα και είναι σίγουρα ένας παράγοντας συμμετοχής και εκπαίδευσης, ιδίως στους τομείς συνεργασίας και Δίκαιου Εμπορίου.

Turnover

Αναφορικά με τα αποτελέσματα χρήσης που προκύπτουν από τις πρακτικές ΚΑΟ σε αυτή την περιοχή, μόνο υποθέσεις μπορούν να γίνουν γιατί τα νούμερα δεν είναι ολοκληρωμένα ή επαρκώς καθορισμένα για όλες τις περιοχές και τις περιπτώσεις. Μιλάμε για μια οικονομική αξία πάνω από 60 εκ. Ευρώ/χρόνο για τους οργανισμούς ΚΑΟ που αναφέρονται. Ο όγκος των κερδών που δημιουργούνται από τις περιπτώσεις ΚΑΟ σε αυτή την περιοχή είναι οι υψηλότερες που έχουν καταγραφεί σε ολόκληρη την έρευνα. Είναι επίσης σημαντικό να τονίσουμε ότι κάποιες από τις επιλεγμένες καλές πρακτικές που αφορούν αυτή την περιοχή φτάνουν επίπεδα αποτελεσμάτων που είναι υψηλότερα από εκείνα οποιουδήποτε άλλου οργανισμού που καταγράφεται στην έρευνα: το Shared Interest με περίπου 42,500,000 ευρώ/χρόνο και η Manchester Home Car με περίπου 14,200,000 ευρώ/χρόνο.

Λύσεις ενάντια στην οικονομική κρίση

Σε γενικές γραμμές, ο ρόλος και η ανάπτυξη της ΚΑΟ σε αυτές τις χώρες έχει λειτουργήσει ως στοιχείο κλειδί ενάντια στην υποβάθμιση των περιοχών, την υψηλή ανεργία και τις περιβαλλοντικές συνέπειες της κρίσης. Πράγματι, υπάρχουν πολλές πρακτικές που παρεμβαίνουν άμεσα σε τοπικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της αυξανόμενης φτώχειας και τους μηχανισμούς περιθωριοποίησης σε αυτές τις περιοχές, τη δημιουργία ευκαιριών για νέες επιχειρήσεις και πάνω από όλα στην προσφορά επαγγελματικής και τεχνικής κατάρτισης για να διευκολύνουν τους νέους να μπουν στην αγορά εργασίας. Σε όλα αυτά τα πεδία, οι αμοιβαίες δραστηριότητες, οι συνεταιρισμοί και οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμφανίζονται ως εναλλακτικές στην παραδοσιακή ιδιωτική κερδοσκοπική επιχείρηση.

Το Home Care (**HB**), για παράδειγμα, προσανατολίζεται προς αυτή την κατεύθυνση χτίζοντας μια τοπική υπηρεσία πρόνοιας σε επίπεδο γειτονιάς που δεν παρέχει μόνο προνόμια στην κοινότητα αλλά συμβάλλει ταυτόχρονα στη δημιουργία θέσεων εργασίας και έναν καινοτόμο τρόπο επιχειρηματικότητας. Οι πρακτικές των ΚΥΓ στην **Αυστρία, Φινλανδία, Ιρλανδία και Γερμανία** έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως σχήματα που εμφανίζονται προσανατολισμένα προς τη διατροφική κυριαρχία, θέλοντας να δείξουν ότι υπάρχουν οι δυνατότητες για εισόδημα αλλά και ποιότητα ζωής για διαφορετικά άτομα με λύσεις μικρής κλίμακας σε τοπικό επίπεδο. Αυτός είναι ο βασικός λόγος για τον οποίο είναι αρκετά σημαντικά εργαλεία για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών που προκαλούνται από τη συνεχιζόμενη συστημική κρίση.

Τέτοια παραδείγματα αντιπροσωπεύουν επίσης την ενδυνάμωση των ολιστικών προσεγγίσεων βάσης στα προβλήματα της κοινότητας. Με τις περικοπές των κυβερνητικών εξόδων και την πολιτική λιτότητας να επηρεάζει τους πιο ευάλωτους, οι τοπικές κοινότητες έρχονται όλο και περισσότερο κοντά για να γεφυρώσουν το κενό της κοινωνικής υποστήριξης μέσω της δημιουργίας δυνατοτήτων κατάρτισης, θέσεων εργασίας και πράσινων και ηθικών επιχειρηματικών προτάσεων.

Η Foodsharing.de, για παράδειγμα, είναι μια διαδικτυακή γερμανική πλατφόρμα, που χρησιμοποιείται και στην **Αυστρία** και την **Ελβετία**, που συνδέει άτομα σε τοπικό επίπεδο για να μειώσει τη σπατάλη τροφής. Κάθε χρόνο 18 εκατομμύρια τροφές καταλήγουν στα σκουπίδια στη Γερμανία, από τα οποία 10 εκατομμύρια θα μπορούσαν να μην πεταχτούν¹⁰ – κάτι που σημαίνει ότι η τροφή μπορεί ακόμα να καταναλωθεί. Στη **Λετονία**, το φιλανθρωπικό κατάστημα που καταγράφηκε ως καλή πρακτική προσπαθεί να συνδυάσει τον κοινωνικό στόχο της βελτίωσης της ευημερίας των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων με τη συμμετοχή νέων και μέσω της επαναχρησιμοποίησης αγαθών. Όλες αυτές είναι αποτελεσματικές αντιδράσεις σε διαφορετικές πλευρές της κρίσης.

Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Η Βόρεια και η Κεντρική Ευρώπη δίνει κυρίως έμφαση στις σχέσεις μεταξύ του παγκόσμιου Βορρά και Νότου. Κάποιες από τις επιλεγμένες πρακτικές έχουν άμεσες επαφές με το νότιο ημισφαίριο και εφαρμόζουν προγράμματα διεθνούς συνεργασίας. Το κίνημα του Δίκαιου Εμπορίου παίζει σίγουρα αξιοσημείωτο ρόλο στην αντιμετώπιση των διαφόρων κενών ανάπτυξης σε πολλές χώρες του Νότου και εκπροσωπείται σε 8 από τις αναλυόμενες πρακτικές. Οι περιπτώσεις που εντοπίστηκαν στην Πολωνία, ΗΒ, Εσθονία και Αυστρία είναι ένα καλό παράδειγμα του πώς το Δίκαιο Εμπόριο και η παγκόσμια εκπαίδευση μπορούν να γεφυρώσουν το κενό μεταξύ ΚΑΟ και Συνεταιρισμών Ανάπτυξης.

Το Δίκαιο Εμπόριο έχει εφαρμοστεί σε αυτή την περιοχή από αρκετούς ΜΚΟ που παρουσίασαν τη σημασία ενός τέτοιου είδους εμπορίου όσον αφορά την καταπολέμηση της παγκόσμιας φτώχειας, γιατί οι καταναλωτές παίζουν σημαντικό ρόλο στο παγκόσμιο εμπόριο. Οι αποφάσεις τους σχετικά με το τι να αγοράσουν μπορούν να έχουν άμεση επίδραση στις εργασιακές συνθήκες και τις συνθήκες διαβίωσης ανθρώπων στον παγκόσμιο Νότο. Το Δίκαιο Εμπόριο μπορεί να βοηθήσει πιστοποιημένους παραγωγούς ώστε να οργανωθούν σε

10 WWF, Das große Wegschmeißen (2014).

τοπικούς οργανισμούς και να εφαρμόσουν βιώσιμους τρόπους παραγωγής με προβληματισμούς σχετικά με το πώς να βελτιώσουν τις εργασιακές συνθήκες και τις συνθήκες διαβίωσής τους.

Το Δίκαιο Εμπόριο στοχεύει στην προαγωγή μέσω βιοπορισμού για μικρούς παραγωγούς και εργάτες υποστηρίζοντας τη βελτίωση του εισοδήματος, των εργασιακών συνθηκών και τα βιώσιμα οικοσυστήματα. Το Δίκαιο Εμπόριο, ως σύστημα μπορεί να αποτελέσει κινητήρια δύναμη για τη μείωση της φτώχειας και την καλύτερη βιώσιμη ανάπτυξη αλλά μόνο εάν λειτουργήσει προς αυτό το σκοπό, με μεγάλη ισότητα και διαφάνεια. «Το Δίκαιο Εμπόριο είναι μια εμπορική συνεργασία, που βασίζεται στο διάλογο, τη διαφάνεια και το σεβασμό, που αναζητάει μεγαλύτερη ισότητα στο διεθνές εμπόριο. Συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη προσφέροντας καλύτερες εμπορικές συνθήκες και εξασφαλίζοντας τα δικαιώματα των περιθωριοποιημένων παραγωγών και εργατών – κυρίως στο Νότο. Οι οργανισμοί Δίκαιου Εμπορίου (με την υποστήριξη των καταναλωτών) συμβάλουν ενεργά στην υποστήριξη των παραγωγών, την αύξηση της ενημέρωσης και την εκστρατεία διεκδίκησης αλλαγών στους κανονισμούς και την πρακτική του συμβατικού διεθνούς εμπορίου»¹¹.

Επιπλέον, υπάρχουν διάφορες πρακτικές (Βέλγιο, Αυστρία και Γερμανία) που ασχολούνται με τη διεθνή συνεργασία και που έχουν επίσης κοινή την υποστήριξη βιώσιμων προγραμμάτων γεωργίας τόσο στο βόρειο όσο και στο νότιο ημισφαίριο. Από την άποψη των οικονομικών μειονεκτημάτων του Νότου, αυτή η περιοχή είναι σίγουρα ισχυρότερη, χάρη στη βρετανική περίπτωση του Shared Interest που υποστηρίζει πολλά προγράμματα με τις αρχές της ηθικής οικονομίας. Αρκετές από αυτές τις πρακτικές που δεν έχουν άμεση σχέση με το Νότο, όπως προγράμματα Κοινοτικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας, μπορούν σίγουρα να αποτελέσουν καλά παραδείγματα που μπορούν να υιοθετηθούν σε διάφορα πλαίσια και να επαναληφθούν σε άλλες περιοχές.

11 Αυτός ο ορισμός, που δημιουργήθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Δίκαιου Εμπορίου, υιοθετήθηκε το 2001 από το FINE, μια ανεπίσημη ομάδα που φέρνει υπό την αιγίδα της τα τέσσερα βασικά διεθνή δίκτυα Δίκαιου Εμπορίου.

Σημεία ενδιαφέροντος

Ορίζοντας την ΚΑΟ

Όπως τονίστηκε ήδη στην εισαγωγική ενότητα της αναφοράς, η «κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία» ως έννοια έχει μικρό έως καθόλου νόημα σε αυτή την περιοχή, ενώ όροι όπως «κοινωνική οικονομία», «τοπική οικονομία», «συνεταιρισμοί» και «κοινωνική επιχείρηση» αναγνωρίζονται, έχουν νόημα και γίνονται κατανοητοί από το ευρύ κοινό. Οι εκπρόσωποι των οργανισμών ΚΑΟ που ερωτήθηκαν αντιλαμβάνονται την ΚΑΟ με όρους των διαφόρων επιχειρηματικών μοντέλων, επιδιώκοντας να αντιμετωπίσουν κοινωνικές ανάγκες και επενδύοντας στις τοπικές κοινότητες. Ο καθηγητής Francis Davis, ιδρυτής μίας από τις επιλεγείσες καλές πρακτικές – το Κέντρο Καινοτομίας Cathedral Innovation Centre – πιστεύει ότι η ΚΑΟ απαιτεί εφευρετικότητα και δημιουργικότητα στην αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών και μπορεί να θεωρηθεί ισχυρό εργαλείο για αντισταθμίσει τις ελλείψεις που προκαλεί η κατάρρευση του κράτους πρόνοιας. Αυτό το σκεπτικό επαναλαμβάνεται και από τους εκπροσώπους οργανισμών κοινωνικών κινήματων, που τονίζουν ότι η ΚΑΟ μπορεί να προωθήσει τη δημιουργία βιώσιμων και καινοτόμων πρωτοβουλιών που ανήκουν σε άτομα της τοπικής κοινότητας και είναι τοπικά προσανατολισμένα. Έτσι, μία κίνηση, μια εταιρεία ή ένας οργανισμός δεσμεύονται να αναπτυχθούν σε ένα βιώσιμο μοντέλο και να συντηρήσουν μια οικονομία αναλογικά. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία πολλών μικρών επιχειρήσεων χωρίς ένα κοινό δίκτυο που θα τις συνδέει. Γι' αυτό το λόγο είναι ζωτικής σημασίας να συνδεθούν πρωτοβουλίες που λειτουργούν με επιτυχία, να ανταλλαχθούν καλές πρακτικές και να χρησιμοποιηθούν νέες τεχνολογίες για να ξεπεραστούν γεωγραφικά εμπόδια.

Επικοινωνία και υποστήριξη

Το ευρύ κοινό παραμένει ανεπαρκώς πληροφορημένο σχετικά με τις ευκαιρίες που δημιουργούνται από την κοινωνική οικονομία, κυρίως επειδή τα μέσα ενημέρωσης συχνά παραβλέπουν το ζήτημα και οι διαφημιστικές εκστρατείες μπορεί να φέρνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Οι πρωτοεμφανιζόμενες κοινωνικές επιχειρήσεις δυσκολεύονται να διατηρήσουν την παρουσία τους στην αγορά, ενώ οι ενημερωτικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες δεν υποστηρίζονται αρκετά από τους δημόσιους φορείς. Όπως έχουμε σημειώσει παραπάνω, στα ποσοτικά αποτελέσματα των εμπειριών αυτών σε διαφορετικά περιβάλλοντα, ουσιαστικά τα μέρη αυτών των δραστηριοτήτων που θα έπρεπε να διεξάγονται ως υποστήριξη πρακτικών δραστηριοτήτων φαίνεται να είναι υπερβολικά περιορισμένα και γι' αυτό εξακολουθούν να μην παίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση και τον πολλαπλασιασμό ακόμα και των καλύτερων

πρακτικών. Οι δραστηριότητες επικοινωνίας και υποστήριξης που διεξάγονται από κάποιες από τις επιλεγείσες περιπτώσεις, θα πρέπει να αυξηθούν κατά πολύ έτσι ώστε να προωθήσουν τη λογική της αλληλέγγυας οικονομίας για να αλλάξουν τα οικονομικά αποτελέσματα κάθε χώρας. Σε αυτό το πεδίο δραστηριότητας είναι πολύ σημαντική η αλληλεπίδραση μεταξύ τοπικών αρχών, πανεπιστημίων και δημόσιων οργανισμών για τις ΜΜΕ και συγκεκριμένων περιπτώσεων ΚΑΟ.

Στρατηγικές οικονομικές πολιτικές

Οι ίδιες αξιολογήσεις θα πρέπει να γίνουν αναφορικά με τα εθνικά και περιφερειακά μέτρα οικονομικής πολιτικής. Στο επίπεδο των ανεξάρτητων περιοχών στις οποίες οι καλές πρακτικές είναι απολύτως απαραίτητες, οι δημόσιοι φορείς γνωρίζουν σε γενικές γραμμές ότι ο ρόλος τους είναι να δημιουργήσουν ένα πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία και τον πολλαπλασιασμό των ΚΑΟ. Γι' αυτό είναι σημαντικό να αναπτυχθεί ένα κοινό στρατηγικό όραμα των περιοχών με υψηλή συγκέντρωση πρωτοβουλιών ΚΑΟ είτε με τη μορφή των περιοχών ή ειδικών περιοχών ή τομέων με πολύ εξειδικευμένα προϊόντα. Μάλιστα, σε κάποιες περιοχές, η σημασία αυτών των ευνοϊκών παραγόντων και των κρατικών οδηγιών γίνεται αντιληπτή αλλά υπάρχουν πολλά παραδείγματα καλών πρακτικών που λειτουργούν ήδη στο πλαίσιο δημόσιων υπηρεσιών αλλά είναι περιορισμένες στη λογική της εμφάνισης και δεν υπάρχει μια στοχευμένη υποστήριξη και συνεργασία με τις εφαρμογές ΚΑΟ. Σε κάποιες από τις περιοχές αναφέρονται κάποιες εμπειρίες αποτελεσματικής συνεργασίας και θα πρέπει να επαναληφθούν σε όλες τις χώρες καθώς έχουν ήδη δώσει αποδείξεις αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τα Food Councils στη **Γερμανία** και τις εταιρείες «θερμοκήπια» στο **Ηνωμένο Βασίλειο**.

Σημεία ενδιαφέροντος

Υπάρχουν διάφορες ιδέες και σκέψεις που μπορούν να συνοψιστούν και να τονιστούν από την έρευνα σε αυτό το θέμα.

Καινοτόμα γεωργία

Η σημασία και η προσοχή που δίνεται σε θέματα που σχετίζονται με την τροφή επιτρέπουν την ανάπτυξη προτάσεων που είναι καινοτόμες και ικανές να εφαρμόσουν οράματα που ξεπερνάνε την πρακτική. Για παράδειγμα, οι εμπειρίες ΚΥΓ και οι διάφορες προτάσεις για αστικούς κήπους στην Αυστρία, τη Φινλανδία, την Ιρλανδία και τη Γερμανία μπορούν να θεωρηθούν μοντέλα που θεωρούνται πρακτικές ΚΑΟ.

Όσον αφορά τη Γερμανία, οι ΚΥΓ στοχεύουν τη δημιουργία ενός εναλλακτικού μοντέλου ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα, σε αρμονία με παραγωγούς, καταναλωτές και τη φύση. Η ΚΥΓ είναι μια συνεργασία μεταξύ αγροτών και καταναλωτών στην οποία οι ευθύνες, οι κίνδυνοι και οι ανταμοιβές της γεωργίας μοιράζονται. Η ΚΥΓ μας βοηθάει να αντιμετωπίσουμε τις ολοένα αυξανόμενες ανησυχίες σχετικά με την έλλειψη διαφάνειας, βιωσιμότητας και ελαστικότητας των τροφικών μας συστημάτων. Σε μία ΚΥΓ, η τροφή δε διανέμεται μέσω της αγοράς αλλά μέσω ενός δικού της διάφανου οικονομικού κύκλου, που οργανώνεται και χρηματοδοτείται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες.

Οι αρχές της ΚΥΓ είναι η αλληλεγγύη, η κοινότητα, η δικαιοσύνη και η δημοκρατία της βάσης. Τα αγροκτήματα μικρής κλίμακας θα μπορούσαν ουσιαστικά να ανταποκριθούν σε όλες αυτές τις ανάγκες και όμως είναι αυτά τα αγροκτήματα που κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Υπό τις τρέχουσες συνθήκες, οι αγρότες συχνά έρχονται αντιμέτωποι με την «επιλογή» της εκμετάλλευσης είτε της φύσης είτε του εαυτού τους. Εξαρτώνται για την επιβίωσή τους ως αγρότες σε επιδοτήσεις, τις (παγκόσμιες) τιμές της αγοράς και τις καιρικές συνθήκες – τα οποία είναι όλα εκτός του δικού τους ελέγχου. Η συνεχής πίεση στις τιμές των αγροτικών προϊόντων συχνά τους αναγκάζει να ξεπεράσουν τα προσωπικά τους όρια άγχους, να εκμεταλλευτούν τη γη και τα ζώα με τα οποία εργάζονται – και σε πολλές περιπτώσεις να εγκαταλείψουν τελείως τη γεωργία. Η οργανική γεωργία υπόκειται επίσης στους ίδιους μηχανισμούς.

Νέες αστικές προοπτικές

Οι αστικοί κήποι, οι κοινοί κήποι, η συλλογική κτηνοτροφία που δημιουργούνται και συντηρούνται από σωματεία της ίδιας γειτονιάς σε μικρά οικοπέδα που παρέχονται από την πόλη είναι ένα κομμάτι υπαίθρου μέσα στην πόλη, του οποίου ο ρόλος δεν είναι μόνο να δώσει στους πολίτες την ευκαιρία να «λερώσουν τα χέρια τους με χώμα».

Μέσω της δημιουργίας κοινών χώρων, η αστική κηπουρική γίνεται ουσιαστικά ένας χώρος που προκαλεί και προωθεί κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς, ένα εργαλείο που μπορεί να δημιουργήσει νοητική, φυσική και κοινωνική ευημερία και ταυτόχρονα μπορεί να γίνει μια ευκαιρία για άσκηση και ίσως καλλιέργεια λαχανικών κατάλληλων για υγιεινή διατροφή (**Φινλανδία, Ιρλανδία και Γερμανία**).

Αντιστρέφοντας τις βλάβες της βιομηχανικής επεξεργασίας τροφής

Στον αγροτικό τομέα υπάρχουν κάποιες πρακτικές που παρεμβαίνουν στις βλάβες που έχουν δημιουργηθεί από το παγκόσμιο σύστημα τροφής, το οποίο βασίζεται στα οικονομικά συμφέροντα των παγκόσμιων εταιρειών και βλάπτει τους ανθρώπους, τα ζώα και το περιβάλλον. Η συγκέντρωση των μεριδίων της αγοράς και της δύναμης στον αγροτικό τομέα συμβάλουν σε επιπλέον διεύρυνση του χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών και μεταξύ του παγκόσμιου Βορρά και Νότου. Για να γίνει μια αλλαγή στις πολιτικές τροφής και γεωργίας, πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτή την πρόκληση: να εξασφαλίσουμε ότι η παραγωγή, η διανομή και η διάθεση της τροφής μας είναι περιβαλλοντικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη. Υπάρχουν πάρα πολλοί άδικοι μηχανισμοί που προκαλούν βλάβες, πολλοί από τους οποίους σχετίζονται με την κυριαρχία των αγροτικών προϊόντων για βιομηχανικούς σκοπούς, προϊόντα που απαιτούν χημικά λιπάσματα και έτσι είναι ανθυγιεινά για τη διατροφή ανθρώπων και ζώων. Τέλος, όλα τα απορρίμματα, που φτάνουν αρκετά εκατομμύρια τόνους -88 μόνο στην Ευρώπη¹² - όχι μόνο στην απέραντη συγκεντρωτική αλυσίδα των σούπερ μάρκετ αλλά και από την κατανάλωση τροφίμων στα σπίτια και τις κοινότητες (νοσοκομεία ή αλυσίδες εστιατορίων). Είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε στην έρευνα ότι υπάρχουν κάποιες εφαρμογές που προσπαθούν να μειώσουν αυτά τα απόβλητα (η πλατφόρμα κατά των αποβλήτων της Γερμανίας) και αυτός ο τύπος εφαρμογών θα πρέπει να γίνουν παράδειγμα προς μίμηση σε όλες τις χώρες.

Πολιτικές Τροφίμων

Τα συμβούλια πολιτικής τροφίμων είναι ένα καινοτόμο εργαλείο που μπορεί να μας βοηθήσει να κάνουμε το σύστημα διατροφής μας πιο δημοκρατικό και βιώσιμο για τις τρέχουσες και τις μέλλουσες γενιές. Άνθρωποι από διαφορετικά υπόβαθρα φτάνουν στο ίδιο τραπέζι για να σχεδιάσουν τη διατροφική πολιτική μιας περιοχής. Τα συμβούλια πολιτικής τροφίμων μπορεί να είναι ευέλικτα όσον αφορά τις ανάγκες των πόλεων και των κοινοτήτων και μπορούν να εντοπιστούν ήδη σε πολλά μέρη του κόσμου. Έχουν δημιουργήσει δομές και προγράμματα που προωθούν τη συμμετοχή και την οριζόντια λήψη αποφάσεων στην πολιτική τροφίμων στην περιοχή τους.

Αυτά τα συμβούλια πολιτικής τροφίμων είναι οργανισμοί που φέρνουν κοντά διαφορετικούς παράγοντες που εμπλέκονται στη γη/τροφή των αστικών περιοχών (αγρότες/ Ομάδα Αλληλεγγύης Καταναλωτών, μικρή διανομή, τοπικές αγορές, αστικοί οπωρώνες, τοπικές αρχές) έτσι ώστε να αρχίσει η αναπεριφερειοποίηση του τροφικού συστήματος. Αρμοδιότητά τους είναι να κάνουν την αστική γεωργία να γίνει ένα ενιαίο κομμάτι του αστικού σχεδιασμού και να διευκολύνουν την πρόσβαση σε εδάφη και νερό. Αλλά τα συμβούλια ασχολούνται επίσης με την ασφάλεια τροφίμων και τη διατροφική κυριαρχία και, γενικότερα, με πολιτικές που αφορούν τη διατροφή. Τα συμβούλια τροφίμων μπορούν να εντοπιστούν σε διάφορες πόλεις στη Βόρεια Αμερική και το ΗΒ, τη Γερμανία και τις Κάτω Χώρες. Στο Άμστερνταμ, η τροφή αποτελεί μέρος της ημερήσιας διάταξης τα τελευταία χρόνια, η πόλη είναι γεμάτη πρωτοβουλίες σχετικές με τα τρόφιμα και ο δήμος σχεδιάζει μια νέα Πολιτική Τροφίμων.

Τελευταία αρχίζουν να εμφανίζονται συμβούλια πολιτικής τροφίμων στη Γερμανία. Οι εθελοντές στο Βερολίνο και την Κολωνία εργάζονται σκληρά για να τα εδραιώσουν στις περιοχές τους, ώστε να εγκαταστήσουν δίκτυα αστικών και αγροτικών περιοχών, να προωθήσουν την τοπική καλλιέργεια και να βάλουν την τροφή και τη γεωργία στην πολιτική ατζέντα. Το συμβούλιο πολιτικής τροφίμων του Βερολίνου έχει καλές διασυνδέσεις μέσω συναντήσεων και εργαστηρίων με πολλούς παράγοντες λήψης αποφάσεων της διαδικασίας. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι παράγοντες λήψης αποφάσεων και στις τέσσερις περιοχές της Γερμανίας αναγνώρισαν τα συμβούλια τροφίμων ως ένα καινοτόμο εργαλείο το οποίο θέλουν να εφαρμόσουν στις πόλεις τους κατά τη διάρκεια αυτού του προγράμματος.

Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων

Όλες οι εφαρμογές που μελετήθηκαν και επιλέχθηκαν στην έρευνα έχουν μια σημαντική θετική συνέπεια στη βιωσιμότητα. Οι περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις, μάλιστα είναι περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά βιώσιμες, αποφεύγουν τις χημικές ουσίες, τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς,

12 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Stop food waste - https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/stop_en

είναι μικρής κλίμακας και δεν είναι προσανατολισμένες προς τη μεγιστοποίηση των κερδών αλλά προς την ικανοποίηση των αναγκών των ανθρώπων και προς τις ανάγκες της φύσης. Είναι αυτό-καθοριζόμενες στη διαχείριση και εργάζονται σύμφωνα με τις ικανότητες και τις δυνατότητες των συμμετεχόντων.

Αυτό-οργανωμένες κοινότητες

Όπως περιγράφηκε στην εισαγωγική ενότητα της αναφοράς, τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί στην Ευρώπη μια εκτεταμένη κίνηση ιδιωτικοποίησης και ανάθεσης έργου των δημοσίων υπηρεσιών σε ιδιωτικές εταιρείες και εξαιτίας των μέτρων λιτότητας. Η περίπτωση του Manchester Home Care είναι πολύ ενδιαφέρουσα: μια κοινωνική επιχείρηση που ανήκει στους εργαζόμενους, η οποία εξειδικεύεται στην παροχή φροντίδας και υποστήριξης στους ανθρώπους που ζουν στα δικά τους σπίτια. Οι εργαζόμενοι μπορούν να συμμετέχουν στις αποφάσεις που επηρεάζουν την εργασία τους και μετά από έξι μήνες συμμετοχής ως μέλη μπορούν να λάβουν ένα μερίδιο των κερδών που αποκομίζει η επιχείρηση, ανάλογα με την απόδοση της περιοχής και τα ομαδικά έσοδα. Η μοναδική δομή του οργανισμού σημαίνει ότι τα μέλη του προσωπικού έχουν τη δυνατότητα να πάρουν μέρος στις δημοκρατικές γενικές συναντήσεις που γίνονται κάθε δίμηνο και να βοηθήσουν να καθοριστεί ο προϋπολογισμός, οι μισθοί και οι συνθήκες εργασίας της εταιρείας. Μπορούν επίσης να εκλέξουν ή να θέσουν υποψηφιότητα για το Γενικό Συμβούλιο, που ορίζει την Εκτελεστική Επιτροπή και εγκρίνει σημαντικές αποφάσεις για τη λειτουργία της επιχείρησης. Άλλο ένα παράδειγμα μιας αυτό-οργανωμένης και αυτό-διοικούμενης πρωτοβουλίας που με τη σειρά της μεταφράζεται στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης. Φυσικά τα παραδείγματα που έχουν επιλεγεί και αναλύονται τονίζουν ξεκάθαρα ότι αυτού του είδους οι πρωτοβουλίες απαιτούν υψηλό επίπεδο πολιτικής και δημόσιας συμμετοχής στην ανάπτυξη της ΚΑΟ.

Δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο και διεθνή δικαιώματα διατροφικής κυριαρχίας

Ο ρόλος του Δίκαιου Εμπορίου στο μετασχηματισμό κάποιων μοντέλων διαφαίνεται έντονα σε πρακτικές του ΗΒ, της Πολωνίας, Εσθονίας και Αυστρίας. Ο όρος Δίκαιο Εμπόριο προέκυψε στη βόρεια Ευρώπη ως μια προσπάθεια να εισαχθεί δικαιοσύνη και αλληλεγγύη στο εμπόριο μεταξύ χωρών βορρά και νότου. Για χιλιάδες παραγωγούς στις χώρες του νότου, ήταν και παραμένει μια εξαιρετική ευκαιρία να βελτιώσουν την ποιότητα της παραγωγής τους, καλύτερες τιμές, καλύτερες εργασιακές συνθήκες και καλύτερη ζωή για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Το Δίκαιο Εμπόριο δεν πρέπει να μειώνεται σε μια απλή στρατηγική πωλήσεων, εφόσον μπορεί να δημιουργήσει επίσης

βιώσιμη τοπική παραγωγή, καλύτερες δουλειές, ισότητα μεταξύ φύλων κ.ά. Με την προώθηση της δημιουργίας δικτύων και οργανισμών μεταξύ μικρής κλίμακας τοπικών παραγωγών, την απόδοση μεγαλύτερης αξίας στην εργασία και την προστασία του περιβάλλοντος και την επίκληση στους καταναλωτές να κάνουν υπεύθυνες επιλογές αγορών μέρος της καθημερινότητάς τους, δίνει μεγαλύτερη βάση στις σχέσεις που υπάρχουν στην παραγωγή, την πώληση και την κατανάλωση. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως μετά από περισσότερα από 40 χρόνια μετά την πρώτη περίπτωση, αυτός ο χώρος εξακολουθεί να επεκτείνεται και σε νέες χώρες όπου εμφανίζεται ως ένα νέο μοντέλο συνεργασίας με το νότιο ημισφαίριο (συχνά σαφές και εμπλουτισμένο σε διάφορες χώρες) είναι ακόμα ένας αξιοσημείωτος τρόπος να καθιερωθούν σχέσεις μεταξύ χωρών έτσι ώστε να εισαχθούν στοιχεία αλληλεγγύης στο πλαίσιο των διεθνών εμπορικών ροών.

Η πρόσφατη αναγνώριση του εμπορίου νότου-νότου και βορρά-βορρά σημαίνει ότι πλέον περιλαμβάνει την τοπική διάσταση, δίνοντας και πάλι βάρος στην τοπική αγορά και ενσωματώνοντας έννοιες όπως η διατροφική κυριαρχία και ασφάλεια τροφίμων, ανθρώπινα δικαιώματα και περιβαλλοντική προστασία. Παρόλα αυτά ούτε το Δίκαιο Εμπόριο, ούτε η αλληλέγγυα οικονομία ούτε τα τοπικά νομίματα μπορούν να λύσουν όλα τα προβλήματα ανάπτυξης. Κάθε παράγοντας στην αλυσίδα αξίας θα πρέπει να συμπεριληφθεί. Οι παραγωγοί Δίκαιου Εμπορίου θα μπορούσαν να γίνουν ένας από τους κρίκους σε μια αλυσίδα που θα βασίζεται στην αλληλεγγύη, η οποία θα φέρνει κοντά ιδρύματα και δίκτυα προωθώντας την ΚΑΟ με κοινωνικές επιχειρήσεις, ομάδες οργανωμένων καταναλωτών και σε μερικές περιπτώσεις κρατικές πολιτικές που θα υποστηρίζουν αυτές τις πρωτοβουλίες. Αυτό θα περιλάμβανε δράσεις όπως το μετασχηματισμό των αλυσίδων παραγωγής που βασίζονται στην αλληλεγγύη με την προτίμηση προμηθευτών που σέβονται τα κριτήρια της αλληλεγγύης και της προστασίας του περιβάλλοντος και δημιουργώντας εταιρείες με τη χρήση χρηματοδότησης από πρωτοβουλίες αλληλέγγυας οικονομίας έτσι ώστε να αποφευχθεί η κυριαρχία των μεγάλων οργανισμών μέχρι τον τελικό καταναλωτή.

Διεθνείς χρηματοδοτήσεις αλληλεγγύης (προγράμματα ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος)

Μια σχετική περίπτωση στην ηθική οικονομία είναι αυτή της βρετανικής καλής πρακτικής Shared Interest, ενός οργανισμού ηθικών επενδύσεων που παρέχει οικονομικές υπηρεσίες και επαγγελματική υποστήριξη για τη βελτίωση της ζωής και των συνθηκών διαβίωσης των κοινοτήτων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε κάποιες από τις πιο φτωχές χώρες του κόσμου. Όπως τονίζουν οι ερευνητές, ο οργανισμός προωθεί μια δίκαιη, συνεργατική προσέγγιση στην οικονομία και προσπαθεί να καθιερώσει μια βιώσιμη στρατηγική επενδύσεων που εξασφαλίζει μια θετική έκβαση για τους αγρότες αλλά και τους επενδυτές. Εστιάζει στα μακροπρόθεσμα δάνεια και την υποστήριξη των παραγωγών παρά μια «πρόχειρη λύση» και εξασφαλίζει ότι τα χρήματα που δανείζει επενδύονται σε κάτι από το οποίο θα βοηθήσει τους παραγωγούς να οικοδομήσουν μια βιώσιμη και επιτυχημένη επιχείρηση που θα προχωρήσει μπροστά. Οι οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες στους αγρότες μελετώνται επίσης μέσω του αδελφού φιλανθρωπικού ιδρύματος, Shared Interest Foundation. Το φιλανθρωπικό ίδρυμα παρέχει τη βασική εκπαίδευση για νεοσύστατους συνεταιρισμούς, κυρίως στην Αφρική, χτίζοντας τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους όπως τη λογιστική και τη δημιουργία δικτύων.

Η μετασηματιστική επίδραση στις χώρες του παγκόσμιου Νότου διαφαίνεται από την αύξηση της ποιότητας ζωής και της υγείας των παραγωγών που υποστηρίζει το Shared Interest, όπως και την αύξηση της αυτοπεποίθησης και της αξιοπρέπειας των γεωργών που επωφελούνται από αυτά τα δάνεια. Μπορούν να είναι υπερήφανοι που είναι εκείνοι που φέρνουν τα χρήματα στην οικογένειά τους και δεν αναγκάζονται να στηρίζονται σε δωρεές.

Στο εγγύς μέλλον, παρόμοιες πρακτικές θα πρέπει να εφαρμοστούν και στον παγκόσμιο Νότο αλλά και σε άλλες περιοχές του κόσμου που επηρεάζονται από την κρίση. Υπάρχουν αρκετά προγράμματα μεγάλου ενδιαφέροντος που δεν βρίσκουν επαρκείς πηγές χρηματοδότησης και έτσι η διαθεσιμότητα χρηματοδοτικών προγραμμάτων κομμένων και ραμμένων στις ανάγκες της ΚΑΟ θα μπορούσε να είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη και τη διάδοσή της ως αποτελεσματικής απάντησης για την αντιμετώπιση των παράπλευρων συνεπειών της παγκόσμιας κρίσης και των μέτρων λιτότητας.

Μεσόγειος

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες στις οποίες εφαρμόζονται οι καλές πρακτικές

Η περιοχή της Μεσογείου περιλαμβάνει 17 καλές πρακτικές σε 8 χώρες. Κάποιες περιοχές και χώρες που περιλαμβάνονται σε αυτή την περιοχή φαίνεται να τις αντιλαμβάνονται με μεγαλύτερη ακρίβεια ως πρωτοβουλίες που μπορούν να χαρακτηριστούν ως «αλληλέγγυα οικονομία» αν και μερικές φορές χρησιμοποιείται περισσότερο ο όρος «κοινωνική οικονομία». Στην **Ιταλία**, για παράδειγμα, η Κοινωνική Οικονομία είναι ένας από τους παράγοντες με τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία στις περιφέρειες της χώρας. Έπαιξε και εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο σε τοπικό επίπεδο τόσο από άποψη κοινωνικής συνοχής αλλά και ως καταλύτης για την τοπική ανάπτυξη. Επιπλέον, οι Οργανισμοί Κοινωνικής Οικονομίας είναι εξαιρετικοί στην περιοχή: η παρουσία και η δραστηριότητα ενώσεων, κοινωνικών σωματείων και εθελοντικών οργανισμών βοηθούν τη δημιουργία και την ενίσχυση του περιφερειακού κοινωνικού και οικονομικού ιστού. Η αύξηση αυτών των οργανισμών από άποψη σημασίας έχει τονίσει την ανάγκη να υπολογιστεί η ειδική συνεισφορά που μπορούν να εγγραφούν στην κοινότητα την οποία εξυπηρετούν από άποψη κοινωνικής συνοχής και κοινωνικής καινοτομίας. Είναι πιθανόν να εντοπίσουμε τη συγκεκριμένη συνεισφορά (ή προστιθέμενη αξία) που φέρνουν στο σύστημα πρόνοιας και επίσης να περιγράψουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της εργασίας που γίνεται στο πεδίο (δημιουργία κοινωνικής συνοχής, συνεργασία με τοπικές αρχές, κοινωνική καινοτομία, αλλαγές στους κανόνες του ανταγωνισμού, βελτίωση της κρίσης).

Μια εθνική έρευνα από την Ένωση Αγροτών Coldiretti υποστηρίζει ότι το 18% των Ιταλών (περίπου 7 εκ. Άτομα) υποτίθεται ότι εμπλέκονται σε μορφές συλλογικής παραγωγής και αλυσίδες εφοδιασμού όπως οι Ομάδες Αλληλεγγύης Καταναλωτών. Οι ΟΑΚ είναι οργανισμοί βάσης που οργανώνουν συλλογικά παραγωγές και αλυσίδες εφοδιασμού κυρίως τροφίμων αλλά και άλλων αντικειμένων καθημερινής χρήσης αλλά όλο και περισσότερο και υφασμάτων και «εναλλακτικών» υπηρεσιών όπως η ανανεώσιμη ενέργεια, ο βιώσιμος τουρισμός ακόμα και η οδοντιατρική ασφάλιση. Το Retegas.org είναι το δίκτυο ΟΑΚ της Ιταλίας, για το οποίο η «αλληλεγγύη» σημαίνει συνεργασία και κατανόηση των παραγωγών, του περιβάλλοντος και των άλλων μελών του ΟΑΚ. Αυτά τα δίκτυα αναπτύχθηκαν σε διάφορες περιοχές σε μοντέλα που

έχουν περιγραφεί ως «Περιοχές Αλληλέγγυας Οικονομίας» ή ΠΑΟ. Πρόκειται για δίκτυα οργανισμών, παρόχων και καταναλωτών που ανταλλάσσουν αγαθά και υπηρεσίες στο όνομα των κοινών αρχών της αλληλεγγύης. Το Retecosol.org είναι το πόρταλ για τις ΠΑΟ της Ιταλίας. Το Tavolo RES είναι η Εθνική Ομάδα Εργασίας που προωθεί, υποστηρίζει και συνδέει τα προγράμματα ΠΑΟ. Υπάρχουν 32 δημοσιευμένες ΠΑΟ στη χώρα.

Στη **Γαλλία**, 200,000 εταιρείες που εμπλέκονται στο πεδίο της ΚΑΟ απασχολούν πάνω από 2 εκατομμύρια άτομα, 1 για κάθε 8 εργαζόμενους σε ιδιωτική εταιρεία. Οι δραστηριότητες σε αυτό τον τομέα αντιστοιχούν σε σχεδόν 10% του ΑΕΠ. Τα τελευταία δέκα χρόνια, η ΚΑΟ δημιούργησε 440,000 νέες θέσεις εργασίας – μια αύξηση 23% σε σχέση με το 7% της παραδοσιακής οικονομίας. Το 2014 εγκρίθηκε η Πράξη Αρ. 2014-856 της 32 Ιουλίου σχετικά με την ΚΑΟ. Ο νόμος ορίζει την ΚΑΟ, δημιουργεί ένα Ανώτερο Συμβούλιο ΚΑΟ, ένα Εθνικό Επιμελητήριο και περιφερειακά επιμελητήρια. Η Πράξη αλλάζει ή προσθέτει αρκετές διατάξεις για την καθιέρωση επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας, τη μεταφορά επιχειρήσεων στους εργαζόμενους τους, τροποποιεί τον συνεργατικό τομέα και το νόμο περί σωματείων κ.λπ..

Ο νόμος αναγνωρίζει ότι: «Η ΚΑΟ είναι ένα μέσο διαχείρισης και επέκτασης της οικονομίας με έμφαση σε όλα τα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας με τα οποία συνάδουν νομικές οντότητες ιδιωτικού δικαίου που ανταποκρίνονται στις παρακάτω αθροιστικές συνθήκες: ένα στόχο που θα επιδιώκεται όχι αποκλειστικά με το διαμοιρασμό κερδών, δημοκρατική διοίκηση και υπεύθυνη διαχείριση». Σε χώρες όπως η Γαλλία, οι φορείς ΚΑΟ μοιράζονται κάποια επιπλέον χαρακτηριστικά, όπως όρια στα κέρδη των οργανισμών, την ικανότητα να κινητοποιούνται άτομα στις περιοχές στις οποίες λειτουργούν και την επίτευξη θετικών εξωτερικών παραγόντων για το συλλογικό συμφέρον. Στη χώρα αυτή έχουν επίσης δημιουργηθεί αρμόδια ιδρύματα για τη ρύθμιση των πρωτοβουλιών αλληλεγγύης, ιδίως το Γαλλικό Επιμελητήριο ΚΑΟ και τα «Cash deposits», που αντλούν κεφάλαια και χρηματοδοτούν πρότζεκτ σε αντίστοιχους τομείς.

Στην **Ισπανία**, η ΚΑΟ εμφανίζεται ως μια πιθανή και εφικτή πραγματικότητα για μια εναλλακτική οικονομία. Καθώς αναγνωρίζεται ως παράγωγο και έκφραση της παράδοσης της Κοινωνικής Οικονομίας (που αποτελείται κυρίως από συνεταιρισμούς, αμοιβαίες δραστηριότητες και ενώσεις), θεωρείται ως μια αναβίωση των κοινωνικο-οικονομικών εμπειριών των πρόσφατων δεκαετιών. Το Μάρτιο του 2011, η χώρα υιοθέτησε το Νόμο περί Κοινωνικής Οικονομίας με βασικό στόχο της δημιουργίας ενός νομικού πλαισίου για την παροχή διαφάνειας και αναγνώρισης στην Κοινωνική Οικονομία, δίνοντάς της μεγαλύτερη νομική

σταθερότητα μέσω του ορισμού του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας. Σύμφωνα με την Ισπανική Εμπορική Ομοσπονδία Κοινωνικής Οικονομίας (IEOKO), «η κοινωνική οικονομία είναι ένας βασικός κοινωνικο-οικονομικός παράγοντας, με περισσότερες από 45,000 εταιρείες που παράγουν 10% του ΑΕΠ και 12% της απασχόλησης της χώρας». Το κίνημα ΚΑΟ είναι πλούσιο και καλά καθιερωμένο και ταυτόχρονα εκπροσωπείται έντονα από ένα από τα πιο σημαντικά εθνικά δίκτυα δικτύων ΚΑΟ: το Red de Redes de Economía Alternativa y Solidaria (REAS), το οποίο είναι ένας συνομοσπονδιακός συνεταιρισμός που αποτελείται από 18 δίκτυα (14 περιφερειακά και τομεακά) που συνδέουν πάνω από 500 φορείς και εταιρείες, με τη συμμετοχή περισσότερων από 38,000 μελών –συν των 8,300 ατόμων που απασχολούνται για ειδικές εργασίες- και 355 εκατ. Ευρώ ετήσιο κύκλο εργασιών. Η σημασία που δίνεται στην καθιέρωση των δικτύων ΚΑΟ είναι ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του και ταυτόχρονα, ένας από τους παράγοντες που το κάνουν να ξεχωρίζει στην Κοινωνική Οικονομία. Στην Ισπανία, αυτός ο τομέας έχει χαρακτηριστεί και από μια ισχυρή και διαδεδομένη παρουσία αγροτικών δραστηριοτήτων, αλυσίδων βιώσιμου εφοδιασμού και πολλές οργανικές ή εναλλακτικές πρωτοβουλίες, που ασχολούνται κυρίως με τη δικτύωση έτσι ώστε να δημιουργήσουν στενούς δεσμούς ακόμα και ανεπίσημους με άλλες υπάρχουσες περιπτώσεις.

Σε χώρες όπως η **Ελλάδα**, η αλληλέγγυα οικονομία κέρδισε σημαντικό έδαφος μετά την κρίση του 2008 αλλά θεωρείται ένας πολύ νεαρός τομέας και ο ανεπίσημος χώρος είναι αρκετά ζηρός αν και δεν μπορούν να αποδοθούν όλες του οι δραστηριότητες στην ΚΑΟ. Οι πρωτοβουλίες ΚΑΟ έχουν πολύ δύσκολο αλλά και σημαντικό ρόλο να παίξουν στο μέλλον της χώρας: πρέπει να καλύψουν ζωτικής σημασίας κοινωνικές ανάγκες αλλά και να γίνουν η κινητήριος δύναμη για την κοινωνική αλλαγή, ακόμα και αν έχουν να αντιμετωπίσουν προκλήσεις σε εχθρικό περιβάλλον. Όπως και να έχει, θα πρέπει ληφθεί υπόψιν ότι η πλειονότητα των πρωτοβουλιών –με ή χωρίς νομική υπόσταση- έχουν διάρκεια μικρότερη από 3 χρόνια οπότε είναι ακόμα νωρίς να προβλέψουμε αν θα είναι βιώσιμες ως μέρος του συστήματος ΚΑΟ. Στην **Κύπρο**, η ΚΑΟ έχει ισχυρή ανάπτυξη αλλά και πρόσφατα προβλήματα με πιστωτικούς συνεταιρισμούς. Έξω από το συνεταιριστικό κίνημα, υπάρχει ένα ξέσπασμα δραστηριοτήτων κοινωνικής οικονομίας που περιλαμβάνουν υποστήριξη, παροχή πρόνοιας για ευάλωτες ομάδες, περιβαλλοντικές και άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες. Παρόλα αυτά, η έλλειψη ενός πλαισίου, τόσο σε επίπεδο αναγνώρισης από την κυβέρνηση όσο και από το κοινό της κοινωνικής οικονομίας ή των αρχών της αλληλέγγυας οικονομίας συχνά οδήγησε ώστε αυτές οι πρωτοβουλίες να δημιουργηθούν ad hoc και να καταρρεύσουν όταν ο αρχικός ενθουσιασμός πέρασε. Οι πρωτοβουλίες που τα κατάφεραν να επιβιώσουν μέχρι το 2015 είναι πιο καλά σχεδιασμένες

και πολύ πιο συνειδητά μέλη της κοινωνικής οικονομίας από ό,τι ήταν πριν την κρίση, με την αλληλεγγύη να γίνεται ένα όλο και πιο σημαντικό μέρος της ταυτότητάς τους.

Στη **Μάλτα**, δεν είναι δυνατόν να εντοπιστεί ένα ενιαίο δίκτυο οργανισμών ΚΑΟ, αν και υπάρχει ένας αριθμός παραγόντων ΚΑΟ. Δυστυχώς, η έλλειψη επαρκών κανονισμών και συντονισμού μεταξύ των παραγόντων δε δημιούργησε ένα περιβάλλον για επαρκή κρατική στήριξη, περιορίζοντας έτσι την αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού του χώρου. Η ΚΑΟ κερδίζει έδαφος τα τελευταία χρόνια, προσελκύοντας περισσότερο την προσοχή του κράτους, ιδίως μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Η Μάλτα προσπαθεί αυτή τη στιγμή να εξορθολογήσει τη δράση της στον τομέα, δίνοντας χώρο στις ιδιωτικές πρωτοβουλίες στο σύστημα πρόνοιας. Ενώ οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν έχουν επίσημο κανονισμό στη χώρα, τα ζητήματα που υποτίθεται πως αντιμετωπίζουν είναι μέρος των πεδίων δράσης ενός αριθμού κερδοσκοπικών ή/και μη-κερδοσκοπικών οργανισμών που απασχολούν μεγάλο αριθμό ανθρώπων αλλά συχνά βασίζονται σε εθελοντική εργασία. Το πλαίσιο της Μάλτας χαρακτηρίζεται από ένα ζωηρό και ποικίλο τομέα ΜΚΟ, έναν καλά ανεπτυγμένο τομέα εθελοντικής εργασίας και μια σχετικά διαδεδομένη παρουσία συνεταιρισμών. Η εικόνα που προκύπτει από μια ανάλυση της ΚΑΟ στη Μάλτα είναι ότι οι διάφοροι παράγοντες δουλεύουν ανεξάρτητα, με ελάχιστες ευκαιρίες ανταλλαγής καλών πρακτικών και εμπειρίας. Αυτό, με τη σειρά του, μεταφράζεται συχνά σε διπλές πρωτοβουλίες και μια γενικότερη έλλειψη συντονισμού.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, στην **Πορτογαλία**, έχουμε ταχύτατη αύξηση του τομέα της ΚΑΟ, ο οποίος πλέον περιλαμβάνει πάνω από 200,000 ενεργούς υποστηρικτές και αρκετές πρωτοβουλίες συντονισμού, ιδίως σε κύριους τομείς. Πάνω από 94% των ενεργών οργανισμών λειτουργούν στην αλληλέγγυα οικονομία και ορίζουν τους εαυτούς τους ως ενώσεις, εξαιρώντας έτσι τη συνεταιριστική δομή. Το 2010, ο χώρος περιλήφθηκε ως μέρος του εθνικού προϋπολογισμού και του ΑΕΠ. Το πρόσφατα δημιουργηθέν Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας της Πορτογαλίας, περιλαμβάνει σχεδόν 45 επαγγελματίες, οργανισμούς και ανεπίσημες ομάδες που επιθυμούν να προωθήσουν μια εναλλακτική οικονομία, σύμφωνα με το μανιφέστο του δικτύου. Το Δίκτυο σκοπεύει να συγκεντρώσει οργανισμούς, ιδρύματα, ανεπίσημες ομάδες και άτομα που ταυτίζονται με το όραμα και τις πρακτικές της αλληλέγγυας οικονομίας, έτσι ώστε να κατανοήσουν τις διαδικασίες παραγωγής, εμπορίου, κατανάλωσης, διανομής, δημιουργίας εισοδήματος, αποταμίευσης και επενδύσεων, που συνδυάζουν την οικονομία με την αλληλεγγύη, την περιβαλλοντική προοπτική, την πολιτισμική ποικιλία, την κριτική σκέψη, τη συμμετοχική δημοκρατία και την τοπική ανάπτυξη.

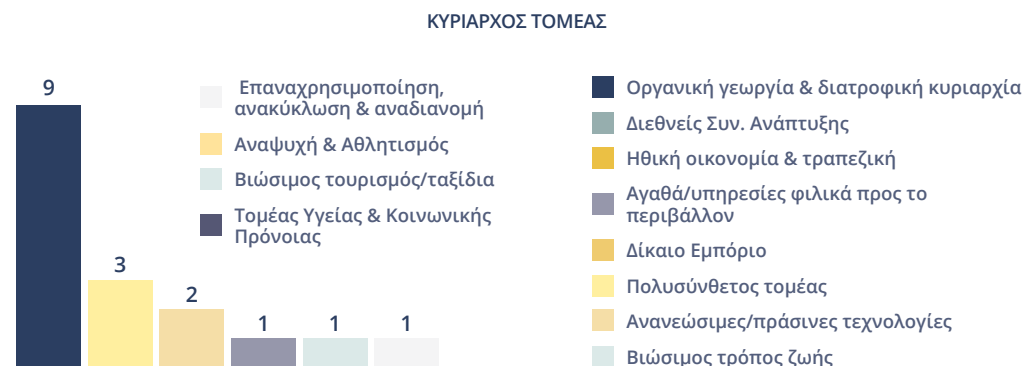
Ανάλυση δεδομένων

Σε αυτή την ενότητα έχουν αναπτυχθεί κάποιοι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες από τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν στις αναφορές των ερευνών έτσι ώστε να δώσουν στον αναγνώστη συγκριτικά στοιχεία για τις καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν. Οι ποιοτικοί παράγοντες βασίζονται σε κάποια κοινά κριτήρια της ΚΑΟ: περιβαλλοντική επίδραση, κοινωνική επίδραση, συμμετοχή, αυτοδιαχείριση-μερίδιο στη διαχείριση, ικανότητα δικτύωσης και προσοχή στην επικοινωνία και την υποστήριξη. Αναφορικά με τους ποσοτικούς παράγοντες, η ανάλυση αφορά τομείς και δραστηριότητες ΚΑΟ, εκτιμήσεις του αριθμού των ατόμων που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τις πρακτικές (εργαζόμενους, μέλη, εθελοντές), του ετήσιου κύκλου εργασιών που προκύπτει από τις δραστηριότητες που διεξάγονται και στοιχεία για τις νομικές μορφές/ανεπίσημες δομές των πρακτικών.

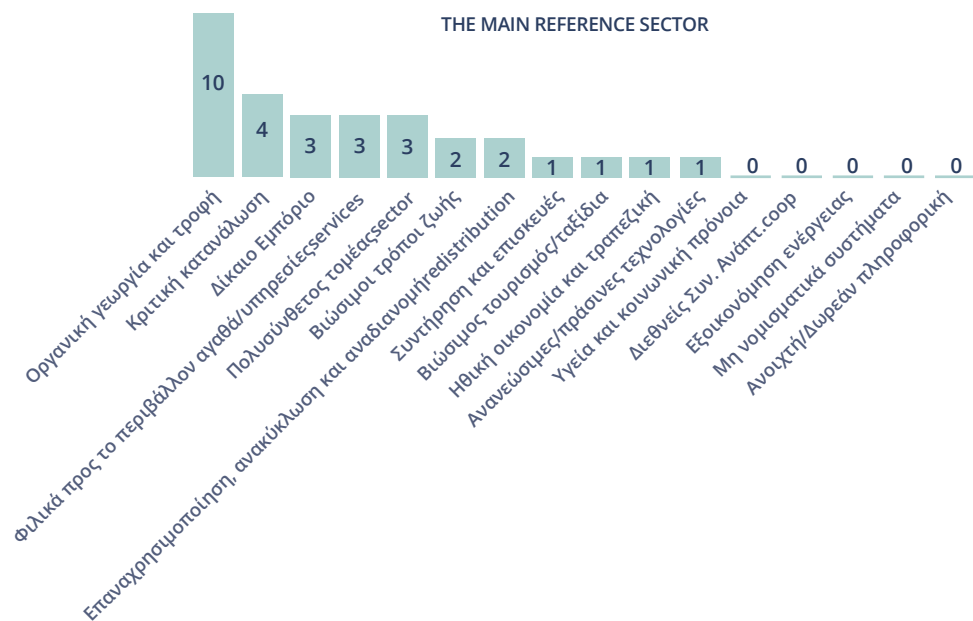
Μέσω αυτών των δεικτών είναι δυνατόν να προκύψει ένα αποτελεσματικό σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης των πρακτικών που μελετήθηκαν, έτσι ώστε να μη δημιουργηθεί απλώς μια απεικόνιση των τρεχόντων δεδομένων αλλά να βρεθούν τρόποι να ενισχυθεί η διαδικασία προς μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των αναλυόμενων στοιχείων.

Τομείς

Οι 17 καλές πρακτικές που επιλέχθηκαν σχετίζονται με διαφορετικούς τομείς ή δεξιότητες ΚΑΟ. Ένα πρώτο αποτέλεσμα που δείχνει η έρευνα είναι η κυριαρχία πρακτικών που ανήκουν στον τομέα της τροφής/γεωργίας (9 πρακτικές) και τις πολυσύνθετες υπηρεσίες (3 πρακτικές). Οι άλλοι κυρίαρχοι τομείς στους οποίους λειτουργούν οι πρακτικές είναι η επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και αναδιανομή (2 πρακτικές), ηθική οικονομία & τραπεζική (2 πρακτικές), ηθική οικονομία, οικολογική καλλιτεχνία και πράσινες τεχνολογίες (1 από το κάθε ένα).

Το παραπάνω γράφημα δείχνει την τοπική διάσταση μιας παγκόσμιας τάσης: την αύξηση της οργανικής διατροφής και των γεωργικών πρακτικών που είναι πιο συνειδητές απέναντι στις πιθανές επιπτώσεις της τροφής μας στο περιβάλλον και την υγεία. Στην περιοχή της Μεσογείου, το διεθνές κίνημα οργανικής διατροφής κερδίζει γρήγορα έδαφος, πιέζοντας για μια αλλαγή στις διατροφικές συνήθειες και τη συνείδηση των καταναλωτών, οι οποίοι, μέσω των αγορών του, μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην αγορά. Με την ανάλυση των διαφορετικών δραστηριοτήτων των επιλεγμένων πρακτικών, βλέπουμε ότι οι κύριοι τομείς αναφοράς είναι: γεωργία και οργανική αλυσίδα εφοδιασμού, κριτική κατανάλωση, Δίκαιο Εμπόριο, ηθική οικονομία, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και αναδιανομή, ανανεώσιμη ενέργεια, προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον, πολυσύνθετες υπηρεσίες. Υπάρχουν επίσης κάποιες πρακτικές στους παραγωγικούς τομείς (αγαθών και υπηρεσιών), πολιτιστικές δραστηριότητες και διαφημιστικές εκστρατείες. Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι προφανώς περιορισμένη και τεχνητή, δεδομένου ότι υπάρχουν πρακτικές που εφαρμόζουν δραστηριότητες από πολλούς από αυτούς τους τομείς.

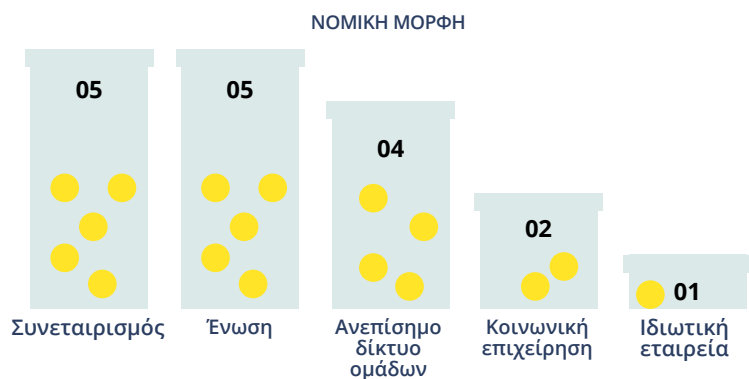
Πολλές από τις πρακτικές που μελετήθηκαν συνδυάζουν αυτές τις εμπειρίες με συστηματικό τρόπο στις διάφορες περιοχές. Σε αυτή την περιοχή υπάρχουν διάσπαρτες εμπειρίες όπως οι αλληλέγγυες αλυσίδες εφοδιασμού που συνδέουν παραγωγούς και καταναλωτές μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου όπως και δίκτυα που δραστηριοποιούνται στο πεδίο των κοινωνικών επικοινωνιών και της προώθησης και καινοτόμες εμπειρίες όπως περιοχές αλληλέγγυας οικονομίας. Προσπάθειες για τη δημιουργία συστηματικών συνδέσεων μεταξύ των εμπειριών αυτών μπορούν να εντοπιστούν αποσπασματικά στην Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, ιδίως στον τομέα τροφίμων και γεωργίας. Όταν αναλύουμε τις παραδοσιακές οικονομικές λειτουργίες που διεξάγονται από τις επιλεγμένες πρακτικές στην περιοχή, είναι αξιοπρόσεκτη η κυριαρχία των λειτουργιών που σχετίζονται με το εμπόριο και τις υπηρεσίες (42%), και στη συνέχεια λειτουργίες παραγωγής και επεξεργασίας (28%), κατανάλωσης (19%) και διανομής (11%).

Συμμετοχή

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των φορέων ΚΑΟ, που ξεχωρίζει ιδίως όταν συγκριθούν με πιο παραδοσιακές μορφές οργάνωσης στη συμβατική οικονομία, είναι η σχέση που αποδίδεται στην έμφαση στον άνθρωπο πάνω από το συμφέρον, η οποία μπορεί να συνοψιστεί στο «ο άνθρωπος πριν από το συμφέρον». Αυτή η άποψη δείχνει πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η συμμετοχή στην ΚΛΟ, στην οποία οι κοινωνικοί στόχοι και αξίες έχουν προτεραιότητα και αρχές όπως η περίληψη, η δημοκρατία, η προσοχή στα τμήματα του πληθυσμού που μειονεκτούν είναι σημαντικότερα στοιχεία. Οι πρακτικές που μελετήθηκαν σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή είναι στο πνεύμα αυτών των χαρακτηριστικών, δεδομένου ότι υπάρχουν πάνω από 3,500 άνθρωποι που συμμετέχουν με διάφορους τρόπους και πάνω από 300 άτομα άμεσα ή έμμεσα απασχολούμενα από αυτούς τους φορείς.

Αναφορικά με τη νομική μορφή αυτών των οργανισμών, είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι η πλειονότητα των πρακτικών αυτών είναι κυρίως οργανωμένες ως Συνεταιρισμοί (5) ή Μη κερδοσκοπικές ενώσεις (5), ενώ λίγες από αυτές παίρνουν τη μορφή της κοινωνικής ή ιδιωτικής επιχείρησης (2 πρακτικές και 1, αντίστοιχα). Επιπλέον, υπάρχουν επίσης ενεργές ομάδες και δίκτυα (4, με διαφορετικές μορφές).

Αντίκτυπος

Όπως ξέρουμε, οι πρακτικές ΚΑΟ είναι προσανατολισμένες προς στόχους συλλογικού ενδιαφέροντος. Η προώθηση των σχέσεων μεταξύ διαφορετικών φορέων, η δίκαιη κατανομή πόρων, ο σεβασμός και η προστασία του περιβάλλοντος, η επιδίωξη κοινωνικών στόχων είναι χαρακτηριστικά που είναι παρόντα σε όλες τις εμπειρίες που αναλύθηκαν. Αυτές οι καλές πρακτικές προσανατολίζονται λοιπόν προς τη δημιουργία και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών αφιερωμένων στην παραγωγή και την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών και λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές της συνεργασίας, της αμοιβαιότητας, της υπεύθυνης χρηματοδότησης, της βιωσιμότητας και της ενεργητικής περιβαλλοντικής συμβατότητας. Συγκεκριμένα, εάν εξετάσουμε τις πρακτικές που εντόπισε η έρευνα, είναι δυνατόν να αξιολογήσουμε ποιοτικά κάποιους δείκτες αντικτύπου κάποιων κριτηρίων.

Το παρακάτω γράφημα δείχνει τον αντίκτυπο κάποιων αξιών στο πλαίσιο των πρακτικών. Για παράδειγμα, παρατηρούμε τη μεγάλη αξία που δίνεται στον περιβαλλοντικό και κοινωνικό παράγοντα στις περισσότερες από τις αναλυόμενες πρακτικές. Σε αυτή την περιοχή, περισσότερο από ό,τι σε άλλες, δίνεται μεγάλη σημασία στη διάσταση της δικτύωσης, που είναι απολύτως σχετική με την περιβαλλοντική διάσταση. Ένα άλλο στοιχείο-κλειδί που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι το μοίρασμα της διαχείρισης στο πλαίσιο των καλών πρακτικών είναι πολύ πιο οριζόντιο από ό,τι σε άλλες αναλυθείσες γεωγραφικές περιοχές αλλά καταγράφεται παρόμοια αδυναμία στην ικανότητα επικοινωνίας ή υποστήριξης αλλά σίγουρα σε σχέση με τις άλλες περιοχές, αυτή η ικανότητα τουλάχιστον υπάρχει και αποτελεί έναν παράγοντα συμμετοχής και εκπαίδευσης, ιδίως στον τομέα των συνεταιρισμών και του Δίκαιου Εμπορίου.

Αποτελέσματα κύκλου εργασιών

Όσον αφορά το εισόδημα που προκύπτει από αυτές τις πρακτικές, μπορούμε απλώς να κάνουμε εκτιμήσεις γιατί οι αριθμοί που δίνονται δεν είναι ολοκληρωμένοι ούτε καθορισμένοι με ακρίβεια αλλά συνολικά μιλάμε για ύψος πάνω από 23 εκατ. Ευρώ. Αυτή η περιοχή είναι μία από τις περιοχές με υψηλότερη οικονομική απόδοση αν και πρέπει να σημειωθεί ότι τα εισοδήματα των πρακτικών μπορεί να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. South-North exchanges

Λύσεις κατά της οικονομικής κρίσης

Σε γενικές γραμμές, ο ρόλος και η ανάπτυξη της ΚΑΟ σε αυτές τις χώρες ήταν ζωτικής σημασίας ενάντια στην υποβάθμιση των περιοχών, την υψηλή ανεργία και τις χειρότερες περιβαλλοντικές συνέπειες της γενικής κρίσης. Σε αυτή την περιοχή, οι διάφορες γενικές πλευρές της κρίσης (οικονομική, χρηματοδοτική, κοινωνική, περιβαλλοντική, πολιτική, πολιτιστική και γνώσης) έχουν προκαλέσει

πολλές δυσκολίες και αβεβαιότητες (κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτιστικές, οικονομικές και πολιτικές) και έχουν δει τις προφανείς αδυναμίες και αποτυχίες των κυρίαρχων οικονομικών και πολιτικών μοντέλων. Η κρίση σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή έχει επιφέρει τρομακτικό αντίκτυπο στον τρόπο ζωής των ανθρώπων: το γενικό κοινό είναι πλέον πολύ πιο ενήμερο για το τι καταναλώνει, πώς αυτό παράγεται, τα κόστη και τις συνέπειες της από-τοπικοποίησης και του «ανταγωνιστικού» διεθνούς εμπορίου μεγάλης κλίμακας.

Αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους όλο και περισσότερο ως πολίτες, όχι μόνο ως καταναλωτές και κατανοούν τη δύναμή τους στη μετάβαση από έναν ανθυγιεινό και μη βιώσιμο καταναλωτισμό σε μια συμπαραγωγή στην οποία έχουν ενεργό ρόλο και σχέση με τους παραγωγούς. Δίνουν δύναμη στον εαυτό τους καθώς συνειδητοποιούν τις δυνατότητες οργάνωσης της οικονομίας με διαφορετικό τρόπο.

Όλες οι διαφορετικές μορφές ΚΑΟ, όπως η οργανική γεωργία, οι ομάδες καταναλωτών, η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας, οι συνεταιρισμοί και το Δίκαιο Εμπόριο επεκτείνονται – αν και πιο αργά από ό,τι στο παρελθόν. Αυτά τα πεδία δεν εξαιρούνται από την οικονομική κρίση και μπορούν να καταστραφούν από αυτή (ιδίως εάν μιμούνται το ανταγωνιστικό μοντέλο) αλλά είναι πολύ πιο ζωντανά. Το κυριότερο μάθημα που μας δίνουν είναι ότι μια πιο ολιστική δικτύωση και συνεργασία μπορούν να μετατρέψουν την κρίση σε μια αληθινή ευκαιρία να συμμετάσχουν περισσότεροι άνθρωποι και να πάρουν μέρος στην αναδημιουργία μιας διαφορετικής οικονομίας, μιας οικονομίας που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων και των κοινωνιών και όχι την απληστία των κερδοσκοπών και αποκλειστικών ιδιωτικών συμφερόντων. Από αυτή την άποψη, όταν γεφυρωθούν οι διαφορετικές εμπειρίες μπορούν όχι απλώς να επιβιώσουν την καταστροφική πορεία της κρίσης αλλά και να επωφεληθούν από την ενεργό αμοιβαία πρωτοβουλία που αντιπροσωπεύει η αλληλέγγυα οικονομία.

Πολλές από τις πρακτικές που εξετάστηκαν, επικεντρώνουν τη δράση τους στην τοπική διάσταση, που τους επιτρέπει να εντοπίζουν ανάγκες και να παρεμβαίνουν σε περιπτώσεις φτώχειας και περιθωριοποίησης της παγκόσμιας κρίσης. Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, ενώ ταυτόχρονα δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στη διάσταση της κοινωνικής καινοτομίας της δουλειάς τους. Οι συνεταιρισμοί και οι κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως και άλλοι φορείς ΚΑΟ, δείχνουν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα από ό,τι συμβατικοί κερδοσκοπικοί οργανισμοί. Τα τελευταία 10 χρόνια, εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις ΚΑΟ έχουν αυξηθεί από 11 εκατομμύρια το 2002-2003 σε 15

εκατομμύρια και πλέον εκπροσωπούν 6,5% του εργατικού δυναμικού της ΕΕ. Αυτός ο αριθμός δεν περιλαμβάνει όλους τους επίσημους τρόπους και τις μικτές μορφές πρακτικών και πρωτοβουλιών ΚΑΟ (από την αυτόνομη παραγωγή, συν-κατασκευή στο ανταλλακτικό εμπόριο, τα κοινωνικά νομίσματα, οι τράπεζες χρόνου κ.ά.). Οι ΚΥΓ και οι ομάδες Αλληλεγγύης Καταναλωτών και Παραγωγών πολλαπλασιάζονται με πολλές μορφές: μέχρι το τέλος του 1990 υπήρχαν μόνο λίγες εκατοντάδες παραδείγματα σε μικρό αριθμό χωρών ενώ πλέον υπάρχουν δεκάδες χιλιάδες.

Στην Ελλάδα, η εμπειρία της Αλληλεγγύης για όλους είναι αξιοσημείωτη. Αυτός ο οργανισμός δραστηριοποιείται σε εθνικό επίπεδο, προσφέροντας συντονισμό και πρακτική βοήθεια σε όλα τα είδη πρωτοβουλιών σε πολλά πεδία, από κοινωνικές κλινικές και φαρμακεία σε κοινοτικές κουζίνες και διανομή τροφής από κοινωνικά παντοπωλεία μέχρι ελεύθερη και κοινωνική οικονομία, κ.λπ. Η «Αλληλεγγύη για όλους» είναι ένα παιδί της κρίσης: σχηματίστηκε για να αντιμετωπίσει τις ανάγκες για διασύνδεση, επικοινωνία, διευκόλυνση και συντονισμό όλων των διαφορετικών δομών, κινήσεων και πρωτοβουλιών που έχουν ξεπηδήσει εξαιτίας της κρίσης και του αντικτύπου της στο λαό της χώρας. Άλλη μια αξιοσημείωτη πρακτική στην Ελλάδα είναι το BioMe, η πρώτη και η μόνη αυτό-διαχειριζόμενη βιομηχανική εγκατάσταση της χώρας.

Η πρωτοβουλία δημιουργήθηκε και στηρίζεται από τους μισούς εργαζόμενους της πρώην επιτυχημένης βιομηχανικής εταιρείας που εξειδικευόταν σε συνδεδεμένα υλικά και ισχυρά καθαριστικά προϊόντα. Η προσπάθεια των εργαζόμενων που δεν αμείβονταν να πάρουν το μέλλον τους στα δικά τους χέρια και να αναλάβουν τα μέσα παραγωγής αλλά και την ίδια την εγκατάσταση, δημιούργησε ένα κίνημα αλληλεγγύης προς τους βιομηχανικούς εργαζόμενους που είχαν μείνει άνεργοι εξαιτίας της εγκατάλειψης των βιομηχανικών εγκαταστάσεων και της χρεοκοπίας των εταιρειών αλλά και ένα δίκτυο διανομής για τα προϊόντα της BioMe, και τέλος, όπως υποστηρικτές και ως μια ευρύτερη γενική συνέλευση. Υπάρχουν πολλά να μάθει κανείς από αυτή την πρακτική. Η BioMe έχει δείξει ότι η στενή εργασία με τους ανθρώπους της αλληλεγγύης και η εμπλοκή τους στη λειτουργία της πρωτοβουλίας μπορεί να φέρει πολύ θετικά αποτελέσματα. Η BioMe προσπαθεί να αποδείξει ότι η αυτό-διαχειριζόμενη παραγωγή μπορεί να υπάρξει. Είναι η πρώτη πρωτοβουλία αυτού του είδους στην Ελλάδα και έχει δείξει ξεκάθαρα ότι υπάρχει και άλλος τρόπος να γίνουν τα πράγματα.

Για να το κάνει αυτό, η BioMe έπρεπε να χρησιμοποιήσει στο έπακρο ό,τι πόρο μπορούσε να βρει. Είτε ήταν η αλληλεγγύη είτε η αυτό-διαχειριζόμενη παραγωγή είτε η τεχνογνωσία, οι εργαζόμενοι/εργοδότες κατάφεραν να το αξιοποιήσουν και αυτός είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας επιτυχίας.

Στη Γαλλία, σύμφωνα με το IéS - Initiatives pour une Économie Solidaire (Πρωτοβουλίες για μια Αλληλέγγυα Οικονομία), η κρατική και η τοπική οικονομία μπορούν να συμφιλωθούν για να δεσμεύσουν τους πολίτες σε ένα τοπικό οικονομικό πρόγραμμα μέσω ατομικής ιδιοκτησίας εταιρικών μεριδίων. Δείχνει τη σχετικότητα και την επιτυχία ενός μικρού οικονομικού κύκλου. Μέσω των χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, περνάει στα άτομα την επίγνωση του ότι μπορούν να γίνουν ένα σημαντικό μέρος αυτής της διαδικασίας. Επιπλέον, όλα τα προγράμματα που χρηματοδοτεί η IéS έχουν σημαντικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο στην περιοχή τους. Από τη δημιουργία της, το 1998, 87 εταιρείες (συμπεριλαμβανομένων 14 Insertion Companies) έχουν χρηματοδοτηθεί. Στην παρούσα φάση υποστηρίζονται 53 εταιρείες.

Αυτές οι εταιρείες συνήθως αφορούν τριτογενείς δραστηριότητες στους τομείς του περιβάλλοντος, της ανανεώσιμης ενέργειας, του οικολογικού και ισότιμου εμπορίου, των κατασκευών, του πολιτισμού και της αναψυχής, κοινωνικών υπηρεσιών, παραγωγής τροφής, μεταφορών και εστίασης. Στα 17 χρόνια λειτουργίας, έχουν δημιουργηθεί ή προστατευθεί περισσότερες από 800 θέσεις εργασίας. Αυτή τη στιγμή, η IéS υποστηρίζει πάνω από 600 θέσεις εργασίας. Μέσω της δράσης της, σκοπός της IéS είναι να ξαναζωντανέψει η περιοχή, με την όλο και μεγαλύτερη υποστήριξη της τοπικής αγοράς εργασίας. Η IéS έχει δείξει σημαντικό έργο εστιάζοντας στην οικονομική βιωσιμότητα των υποστηριζόμενων εταιρειών. Έχει γίνει αρκετή δουλειά για την ανάλυση των προβλημάτων ώστε να ενισχυθεί η φάση καθοδήγησης που λαμβάνει χώρα πριν ληφθεί η απόφαση χρηματοδότησης.

Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Οι Συναλλαγές Βορρά-Νότου στην περιοχή της Μεσογείου δεν είναι πολύ ανεπτυγμένες. Μάλιστα, μόνο λίγες πρακτικές έχουν άμεση επαφή με τον Παγκόσμιο Νότο μέσω προγραμμάτων ανάπτυξης συνεταιρισμών. Υπάρχουν διάφορες πρακτικές που αντιμετωπίζουν τη διεθνή συνεργασία (στην Ισπανία και την Πορτογαλία) που έχουν επίσης κοινή την υποστήριξη σε προγράμματα βιώσιμης γεωργίας, τόσο στο βόρειο όσο και στο νότιο ημισφαίριο. Ένα άλλο καλό παράδειγμα είναι το κατάστημα Almoçafre στην Ισπανία: ένας μη κερδοσκοπικός συνεταιρισμός καταναλωτών με περίπου 2,500 αναφορές Δίκαιου Εμπορίου, 80% εκ των οποίων είναι τοπικές ή περιφερειακές, ενώ οι υπόλοιπες είναι από τη χώρα ή το εξωτερικό. Είναι ενδιαφέρον να τονίσουμε την εκστρατεία που έγινε υποστηρίζοντας προϊόντα από την Παλαιστίνη, στο πλαίσιο του προγράμματος «ARCA». Το ADREPES είναι ένα πρόγραμμα ενεργό σε συνεργασία με το Πράσινο Ακρωτήριο (Encurtar Distâncias), υπό το πρωτόκολλο που έχει υπογραφεί μεταξύ των Δήμων Παλμέλα και Σάντα Αντάο και από την άλλη, η ΜΚΟ Monte NGO εργάζεται στις χώρες της Αφρικής που μιλούν πορτογαλικά όπως η Γουινέα ή το Πράσινο Ακρωτήριο.

Σημαντικές έννοιες

Ορισμός της ΚΑΟ

Οι ερευνητές αναφέρουν ότι σε αυτή την περιοχή η «κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία» είναι μια έννοια που γίνεται κατανοητή σε γενικό βαθμό, και επίσης όροι όπως «κοινωνική οικονομία», «τοπική οικονομία», «συνεταιρισμός» και «κοινωνική επιχείρηση» επίσης αναγνωρίζονται, έχουν νόημα και γίνονται καλά κατανοητοί από το ευρύ κοινό.

Οι εμπειρίες ΚΑΟ έχουν σε πρώτη φάση μια τοπική διάσταση, εστιάζοντας στις ανάγκες των κοινοτήτων έτσι ώστε να τις ενισχύσουν. Αυτό δείχνει την ανάγκη για δικτύωση, αλληλεπίδραση και συνεργασία, έτσι ώστε οι πρακτικές να εξελιχθούν πιθανώς σε βιώσιμα μοντέλα και να διατηρήσουν βιώσιμες διαστάσεις και κέρδη.

Επικοινωνία και υποστήριξη

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ανάλυση άλλων γεωγραφικών περιοχών, οι δραστηριότητες επικοινωνίας και υποστήριξης στην περιοχή της Μεσογείου δεν είναι συστηματικές και έχουν μικρή απήχηση. Πολλές από τις καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν πειραματίζονται με καινοτόμους τρόπους επικοινωνίας μέσω των κοινωνικών μέσων, αν και η χρήση τους δεν καταγράφεται καν στις περισσότερες πρωτοβουλίες. Παρόλα αυτά, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τη μεγαλύτερη ικανότητα επικοινωνίας και υποστήριξης των πρακτικών που υιοθετούν μεθόδους δικτύωσης για την οργάνωση των δραστηριοτήτων τους. Η σημασία αυτών των δραστηριοτήτων έγκειται στα πιθανά αποτελέσματα πρόκλησης ενδιαφέροντος και αύξησης της επίγνωσης του γενικού κοινού αν και μπορεί να παραβλεφθούν λόγω περιορισμών του προϋπολογισμού του οργανισμού.

Στρατηγικές οικονομικές πολιτικές

Αντιμέτωπες με την παγκόσμια οικονομική, χρηματοπιστωτική, κοινωνική και περιβαλλοντική κρίση, πολλές περιοχές εφαρμόζουν πρακτικές που μπορεί να εκπροσωπούν ένα εναλλακτικό δρόμο που μπορεί να ενισχύσει τη δημιουργία θέσεων εργασίας, να εξασφαλίσει δικαιώματα, να αυξήσει την ατομική και συλλογική επίγνωση των τρεχουσών οικονομικών και κοινωνικών διαδικασιών. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, είναι ζωτικής σημασίας τα τοπικά ιδρύματα και τα δημόσια σώματα να χαράξουν μια κοινή στρατηγική ώστε να υποστηρίξουν νέες και υπάρχουσες πρωτοβουλίες ΚΑΟ. Σε κάποιες περιοχές, η έρευνα παρουσιάζει κάποιες εμπειρίες ουσιαστικής συνεργασίας, οι οποίες θα πρέπει να εφαρμοστούν σε όλες τις χώρες καθώς έχουν ήδη δώσει δείγματα αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας.

Κριτικές σχέσεις με τον Παγκόσμιο Νότο

Τέλος, όταν αναλύουμε τις σχέσεις με τον Παγκόσμιο Νότο, μπορεί να σημειωθεί πως παρά το γεγονός ότι η διεθνής συνεργασία είναι αρκετά ανεπτυγμένη και κοινή σε πολλές χώρες, επίσης σε αυτή την περιοχή υπάρχουν πολύ λίγα παραδείγματα ουσιαστικής συνεργασίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ Βορρά και Νότου. Πολλές από τις εμπειρίες ΚΑΟ ξεκίνησαν από το νότο και μπορούν να εφαρμοστούν και να διαδοθούν σε πολλές χώρες τόσο στο βορρά όσο και στο νότο αλλά υπάρχει πολύ περιορισμένη επίγνωση του μετασχηματιστικού δυναμικού τους ώστε να μοιραστούν και να πολλαπλασιαστούν σύμφωνα με τις πραγματικές ανάγκες των εταίρων. Αυτές οι πρακτικές υποστηρίζουν επίσης διάφορους τοπικούς οργανισμούς και προγράμματα, προωθούν τη δημιουργία

νέων θέσεων εργασίας, επιχειρηματικό πνεύμα και την ανάκαμψη τοπικών δραστηριοτήτων όπως αγροτουρισμός, τοπική τέχνη. Οι κύριοι κοινωνικοί εξωγενείς παράγοντες αφορούν τη δημιουργία θέσεων εργασίας ή την επιστροφή τους αλλά και την επένδυση στην περιοχή της υπαίθρου, αποτρέποντας για παράδειγμα τη μετανάστευση των νέων.

Μία από τις πιο αξιοσημείωτες συνέπειες των δράσεών τους ήταν η βελτίωση της χρήσης των τοπικών πηγών και η επιστροφή των παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων που είχαν τις ρίζες τους στις περιφέρειες, όπως η γεωργία και η αλιεία. Το σωματείο λειτουργεί ως καταλύτης της διαδικασίας, προωθώντας την έννοια της τοπικής ταυτότητας για τη δημιουργία σχέσεων μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών αλλά και παραγωγών μεταξύ τους. Αυτό οδηγεί σε ένα περιβάλλον παρόμοιο με αυτό της οικονομίας κοινοκτημοσύνης: οι παραγωγοί μοιράζονται τα υλικά, εργάζονται σε μικρές ομάδες για να εξασφαλίσουν δίκαιες τιμές και να προωθήσουν ο ένας τα προϊόντα του άλλου. Η ανάκαμψη της γεωργίας σε μια περι-αστική περιοχή ήταν πολύ σχετική με αυτό εφόσον είχε άμεση επίδραση στο επίπεδο της δημιουργίας θέσεων εργασίας, της δημιουργίας εισοδήματος και της πρόληψης της ανεργίας. Οι καταναλωτές κερδίζουν μια νέα δέσμευση στην κοινότητά τους και αντιλαμβάνονται τις συνέπειες των πράξεών τους, μεταξύ άλλων.

Σημεία ενδιαφέροντος

Υπάρχουν διάφορες ιδέες και σκέψεις που μπορεί να συνοψιστούν και να τονιστούν με βάση την έρευνα σε αυτή την περιοχή.

Καινοτόμα γεωργία

Η κυριαρχία και η προσοχή που δίνεται σε θέματα σχετικά με την τροφή επιτρέπει τη δημιουργία προτάσεων που είναι καινοτόμα και μπορούν να εφαρμόσουν οράματα που ξεπερνάνε την πράξη. Για παράδειγμα, η εμπειρία των ΚΥΓς και των διαφόρων προτάσεων για την Αγορά Γεωργών Farmer Market στην Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία μπορούν να θεωρηθούν πρότυπα του τι θεωρούμε καλές πρακτικές ΚΑΟ.

Αναφορικά με την Ιταλία και την Ισπανία, το μοντέλο ΚΥΓ έχει ως στόχο να αντιμετωπίσει αυτά τα ζητήματα σε αρμονία με τους παραγωγούς, τους καταναλωτές και τη φύση. Το ΚΥΓ είναι μια συνεργασία μεταξύ αγροτών και καταναλωτών στην οποία οι ευθύνες, οι κίνδυνοι και οι ανταμοιβές της γεωργίας μοιράζονται μεταξύ των δυο μερών. Η Arvaia στην Ιταλία είναι μία

από τις πιο ενδιαφέρουσες πρακτικές που έχουν αναφερθεί. Πρόκειται για έναν αγροτικό συνεταιρισμό που έχει σχηματιστεί από πολίτες και γεωργούς οργανικής γεωργίας. Είναι η πρώτη ΚΥΓ που δημιουργήθηκε στη χώρα. Σε αντίθεση με άλλους παρόμοιους συνεταιρισμούς, η Arnaia έχει πειραματιστεί με μια δημοτική έκταση, δημόσιας χρήσης. Οι κύριοι στόχοι της οργάνωσης είναι: απασχόληση, αύξηση της κοινωνικής συμμετοχής, παρακολούθηση και προστασία της περιοχής, διάδοση της οργανικής/βιοδυναμικής γεωργίας, επιστροφή παραδοσιακών ειδών καλλιέργειας, μείωση των ανταλλαγών αγοράς και νομισμάτων, χρήση της αυτό-πιστοποίησης των προϊόντων και ανάπτυξη ενός δικτύου σχέσεων με τις αρχές, τα σωματεία και τα άτομα που μοιράζονται τους ίδιους στόχους στην **Ιταλία** και στο εξωτερικό.

Κάποιες από τις πιο ενδιαφέρουσες πρακτικές που αναφέρθηκαν είναι επίσης αυτές που δημιουργούν και οργανώνουν ένα δίκτυο τοπικής παραγωγής με βάση πρακτικές γεωργίας φιλικές προς το περιβάλλον, οι οποίες εκπροσωπούνται στους καταναλωτές στις τοπικές λαϊκές αγορές.

Οι λαϊκές αγορές είναι δημόσιοι χώροι στους οποίους συγκεντρώνονται πολλοί αγρότες για να πουλήσουν τα αγροτικά τους προϊόντα απευθείας στους καταναλωτές. Οι αγορές αυτές μπορεί να είναι δημοτικά ή ιδιωτικά διαχειριζόμενες και μπορεί να είναι εποχιακές ή να γίνονται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Στην **Ιταλία** υπάρχει ένα δίκτυο στο Σαλέντο, το Oltre Mercato Salento και στην **Ισπανία** βρίσκουμε την Agro-Ecological Agriculture Fair της Σαραγόσα (MAZ). Αυτές οι πρακτικές υποστηρίζουν τα μικρά κανάλια διανομής καθιερώνοντας άμεσες σχέσεις μεταξύ καταναλωτή και παραγωγού. Επίσης, πολλές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα ταυτόχρονα με την εφαρμογή της πρακτικής: εργαστήρια, γευσιγνωσίες και πάγκους πληροφοριών για τα τοπικά προϊόντα και την βιοποικιλότητα της περιοχής. Αυτές οι πρακτικές δημιουργούν επίσης μια καινοτόμα κοινωνική προσέγγιση και πολιτική αξιοποίηση των δημόσιων χώρων για την κοινωνικο-οικολογική μετάβαση.

Στο μεταξύ, δημιουργήθηκε ένα βιώσιμο οικονομικό πλαίσιο, το οποίο επέτρεψε σε πολλούς μικρούς τοπικούς και περιφερειακούς παραγωγούς να γίνουν αυτοαπασχολούμενοι και που είχαν ήδη αρχίσει να επενδύουν στην οργανική γεωργία. Έχει αποδειχθεί ότι μια βιώσιμη και ηθική παραγωγή αποδεικνύεται επιτυχημένη και οδηγεί επίσης σε μια προτίμηση για οργανικά και φυσικά μοντέλα παραγωγής που μπορούν να αλλάξουν τα πρότυπα μαζικής παραγωγής και πωλήσεων.

Αυτές οι εμπειρίες δημιουργούν πλέον νέες οικονομικές σχέσεις που βασίζονται στην εμπιστοσύνη και τις άμεσες συναλλαγές, επηρεάζοντας έτσι θετικά την αντίληψη του ρόλου του καθενός ως πολίτη στην προστασία του περιβάλλοντος και την πρόληψη σε τοπικό επίπεδο. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει το κοινωνικό κεφάλαιο και προωθεί τις διαδικασίες κοινωνικής καινοτομίας. Ο κόσμος γνωρίζει περισσότερο τις διαφορές μεταξύ αγροοικονομίας και αγροεπιχειρήσεων και τη σημασία του να πάρει θέση σε αυτό το δίλημμα ακόμα και αν αυτό μεταφράζεται μόνο σε συνειδητές αγορές.

Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων

Ένας από τους βασικούς στόχους των αναλυόμενων καλών πρακτικών είναι η πρακτική προσοχή που αφιερώνουν στην έννοια της βιωσιμότητας, όχι μόνο με οικονομικούς όρους αλλά και από κοινωνική, περιβαλλοντική και κοινοτική άποψη. Πολλές από τις παραγωγικές διαδικασίες που λήφθηκαν υπόψιν, έχουν πάρει το δρόμο της οικολογικής και κοινωνικής μετατροπής, τονίζοντας την ανάγκη να προσανατολιστούν προς την ικανοποίηση των βασικών αναγκών παρά τη μεγιστοποίηση των κερδών.

Στη **Γαλλία**, για παράδειγμα, η Enercoop είναι μια συνεταιριστική και συμμετοχική ένωση (SCIC) που δημιουργήθηκε το 2005, η οποία δραστηριοποιείται σε εθνικό επίπεδο. Η Enercoop είναι ο μόνος συνεταιριστικός προμηθευτής της χώρας 100% ανανεώσιμης ηλεκτρικής ενέργειας σε άμεση επαφή με τους καταναλωτές. Δημιουργήθηκε από μία ομάδα εργασίας η οποία αποτελούνταν από παράγοντες του τομέα ανανεώσιμης ενέργειας, ενώσεις πολιτών και φορείς ΚΑΟ που συναντήθηκαν το 2004 για να δημιουργήσουν ένα νέο μοντέλο ενέργειας. Οι Greenpeace, Biocoop, Hespul, the CLER, Friends of the Earth και La Nef είναι οι ιδρυτές της εταιρείας. Η Enercoop εργάζεται με τοπικούς παράγοντες για να δημιουργήσει σημεία παραγωγής (από κατασκευή μηχανημάτων μέχρι τη συναρμολόγηση) και φάσεις παραγωγής και ταυτόχρονα ενισχύει την τοπική απασχολησιμότητα. Η Enercoop αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια από 14 παραγωγούς: οι 7 είναι υδροηλεκτρικοί παραγωγοί, ο 1 είναι παραγωγός βιομάζας, 3 είναι παραγωγοί ενέργειας από τον άνεμο και 3 παραγωγοί έχουν φωτοβολταϊκά. Ο σκοπός της οργάνωσης είναι να προσφέρει στους πολίτες την ευκαιρία να συμβάλουν στην παραγωγή της τοπικής παραγωγής ενέργειας μέσω ενός περιφερειακού δικτύου συνεταιρισμών (που δημιουργούνται συνεχώς) και να λάβουν μέρος στη διαχείρισή τους υιοθετώντας μια προσέγγιση παροχής ρεύματος μικρού κυκλώματος. Η Enercoop Languedoc-Roussillon αυξάνει την ενημέρωση των πολιτών με διαλόγους, συνέδρια και προβολές. Προτείνοντας μη ρυπογόνα και συνεργατική ενέργεια μέσω ενός μικρού κύκλου ενέργειας, η Enercoop έχει θετικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο στην περιοχή.

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες και το περιβάλλον με την εξοικονόμηση χρημάτων, ενέργειας και φυσικών πόρων. Η δημιουργία ενός νέου προϊόντος απαιτεί πολλά υλικά και ενέργεια, πρώτες ύλες που πρέπει να εξαχθούν από τη γη και το προϊόν πρέπει να κατασκευαστεί και να μεταφερθεί οπουδήποτε πρόκειται να πουληθεί. Ως αποτέλεσμα, η μείωση της κατανάλωσης και η επαναχρησιμοποίηση είναι οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι εξοικονόμησης φυσικών πόρων, προστασίας του περιβάλλοντος και εξοικονόμησης χρημάτων. Στην **Κύπρο**, η Ανάκυκλος Περιβαλλοντική είναι ο παλιότερος οργανισμός αλληλεγγύης που δεν είναι συνεταιρισμός και αποκτά όλο και περισσότερη δύναμη τα τελευταία χρόνια. Έχει επίσης ανταποκριθεί στην οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα, αναλαμβάνοντας έναν πολύ υψηλό ρόλο αλληλεγγύης για τις κοινότητες της χώρας, συχνά παίρνοντας τη σκυτάλη στην εξασφάλιση κινήτρων χρηματοδότησης. Επιπλέον, η συγκεκριμένη καλή πρακτική, συνδυάζει το μεγαλύτερο αριθμό των αρχών της ΚΑΟ όπως ορίζει το πρόγραμμα. Συγκεντρώνει ρουχισμό, παπούτσια, ζώνες και τσάντες, αλλά και υφάσματα επιπλώσεων και έχει εισοδήματα από την πώληση και την ανακύκλωσή τους. Έτσι βρίσκεται στον τομέα της περιβαλλοντικής ανακύκλωσης αλλά έχει προσθέσει κοινωνικούς σκοπούς με την παροχή των βασικών αναγκών σε κοινότητες και τη χρηματοδότηση βασικών κοινοτικών προγραμμάτων.

Μια άλλη καινοτόμα εμπειρία από άποψη βιωσιμότητας είναι η UpCycle στη **Γαλλία**, μια συμμετοχική εταιρεία που έχει λάβει αναγνώριση ESUS ως «ευσυνείδητη εταιρεία με κοινωνική χρησιμότητα». Η UpCycle προτείνει την ανάπτυξη ενός καινοτόμου οικονομικού μοντέλου: την κυκλική οικονομία προσαρμοσμένη στην αστική γεωργία, σχεδιασμένη για να αντιμετωπίζει τις αστικές απαιτήσεις και τους περιορισμούς. Ο οργανισμός UpCycle συλλέγει τους κόκκους καφέ που χρησιμοποιούνται από τις αυτόματες μηχανές καφέ του Παρισιού για να τις ανακυκλώσει σε μια ειδική μορφή μανιταριού, το «Pleurotes Monte Cristo». Οι κόκκοι του καφέ στέλνονται στα εργαστήρια του Ateliers Sans Frontières (ASF) που προσλαμβάνει άτομα που δεν έχουν κάποιο τίτλο σπουδών σε θέσεις εισόδου στην αγορά εργασίας. Ο καφές ξεχωρίζεται ώστε να σωθούν μόνο κόκκοι που δεν έχουν αναπτύξει μύκητες, έπειτα προστίθεται ροκανίδι, μυκήλια και νερό και αποθηκεύονται σε σακιά. Υπάρχουν δυο τρόποι διανομής αυτών των προϊόντων. Τα σακιά μπορούν να πωληθούν σε επαγγελματίες αγρότες/κηπουρούς που μπορούν να αυξήσουν το εισόδημά τους σε περιόδους

κατά τις οποίες δεν έχουν τόση δουλειά, πωλώντας τα μανιτάρια. Επιπλέον, η UpCycle έχει λανσάρει το λεγόμενο «κουτί μανιταριών» (boîte à champignons), το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει οποιοσδήποτε για να καλλιεργήσει μανιτάρια στο σπίτι, σε ένα κουτί. Όταν καλλιεργηθούν τα μανιτάρια, τα σακιά που μένουν πωλούνται ως λίπασμα για τις φυτείες των αγροτών. Ο οικονομικός κύκλος έτσι κλείνει με βιώσιμο τρόπο και αντιμετωπίζονται και επιλύονται αρκετά κοινωνικά ζητήματα κατά τη διάρκειά του.

Καινοτόμες πρωτοβουλίες κοινωνικής

Σε διάφορες πρακτικές, η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα γίνονται κυρίως αντιληπτές ως πρωτοβουλίες για την ένταξη ανθρώπων με αναπηρίες. Γι' αυτό αποκαλούνται κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ένταξης. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα θεωρείται ένα εργαλείο επίλυσης προβλημάτων στην περιοχή και δεν γίνεται αντιληπτό το παγκόσμιο δυναμικό του. Η προσοχή που δίνουν πολλές περιπτώσεις στην κοινωνική ένταξη είναι ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να εξεταστεί, καθώς υπάρχουν διαφορετικές περιπτώσεις στην Ισπανία, την Ιταλία και τη Γαλλία που έχουν τεράστιο αντίκτυπο στην υποστήριξη ομάδων που κινδυνεύουν με περιθωριοποίηση. Όλες αυτές οι πρακτικές παίζουν μοναδικό ρόλο στην εκπαίδευση και την κατάρτιση των περιοχών, κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ως ευκαιρία να συνδεθούν οικονομικές ευκαιρίες ΚΑΟ με τις απαιτήσεις των περιοχών.

Στον τομέα της διατροφής μπορούμε να αναφέρουμε το αγρόκτημα Colombini στην Ιταλία και την Cooperative Terrabona στην Ισπανία. Η δραστηριότητά τους δίνει έμφαση στην οργανική γεωργία με το σκοπό της υιοθέτησης κοινωνικής και εργατικής ένταξης για άτομα με αναπηρίες σωματικές ή ψυχικές ασθένειες ή μετανάστες. Για κάποιους από αυτούς που δέχονται καθημερινές διακρίσεις εξαιτίας της εθνικότητας ή των αναπηριών τους είναι η πρώτη φορά στη ζωή τους που νιώθουν ότι δεν παραμερίζονται αλλά είναι χρήσιμα μέλη σε κάτι «μεγαλύτερο». Ανεξάρτητα από αυτές τις πλευρές, το κοινωνικό αγρόκτημα αντιμετωπίζει καθημερινές προκλήσεις, κυρίως από οικονομική άποψη. Για να διεξάγει όλα τα κοινωνικά προγράμματα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, εκτός από την παραγωγή των οργανικών προϊόντων, ο οργανισμός πρέπει να λάβει αρκετή χρηματοδότηση ώστε να υποστηρίξει μεγάλο αριθμό ευάλωτων ατόμων στη διαδικασία της αποκατάστασης και της ενσωμάτωσής τους στην αγορά εργασίας.

Δικτύωση στην πράξη: περιφέρειες και ομάδες

Σε αυτή την περιοχή βρίσκουμε αρκετά ενδιαφέροντα παραδείγματα οργανωμένων δικτύων που έχουν περιγραφεί επίσης ως «ομάδες αλληλέγγυας οικονομίας» ή «περιφέρειες αλληλέγγυας οικονομίας»: είναι δίκτυα σωματείων, παραγωγών και καταναλωτών που ανταλλάσσουν αγαθά και υπηρεσίες στο όνομα κοινών αρχών αλληλεγγύης. Η γκάμα τους ποικίλει από ανεπίσημα δίκτυα σε οργανισμούς-ομπρέλες, είναι δραστήρια σε διάφορους τομείς αλλά όλα έχουν ως συγκεκριμένο στόχο την εισαγωγή στις τοπικές τους περιοχές των πιο στενών σχέσεων, συνεταιρισμών, συνεργασιών μεταξύ τοπικών οργανισμών ομάδων, τοπικών αρχών προς καινοτόμες μορφές τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης. Μπορεί να λαμβάνουν διαφορετικές νομικές μορφές αλλά όλες έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όπως ισχυρή έμφαση προώθησης προς καινοτόμες μορφές παραγωγής και κατανάλωσης και την ικανότητα να παρέχουν προϊόντα, πρόνοια και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των δυναμικών και καινοτόμων μικρών επιχειρήσεων.

Στην Ιταλία, το 2006 ιδρύθηκε το REES Marche από μια πρώην ανεπίσημη δομή που λεγόταν Regional Table of Solidarity Economy (Περιφερειακή Έδρα Αλληλέγγυας Οικονομίας), έτσι ώστε να επιτρέψει έναν προοδευτικό ορισμό των συνθηκών κάθετης ανάπτυξης για ένα νέο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που βασίζεται στην οικολογία, τα κοινά αγαθά, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και μια νέα ειλικρινή δημοκρατία στην περιοχή του Marche. Το REES είναι ταυτόχρονα ένωση και δίκτυο, εφόσον προσπαθεί να φέρει κοντά σε ένα δίκτυο οικονομικών και πολιτιστικών ανταλλαγών τόσους πολλούς διαφορετικούς παράγοντες, έτσι ώστε να επιτύχει το κοινό στόχο μιας νέας και καλύτερης οικονομίας και κοινωνίας. Επιπλέον, επιδιώκει να γίνει ένα δίκτυο δικτύων μια που στοχεύει στην περίληψη και άλλων δικτύων ενώσεων (περιβαλλοντικών, πολιτιστικών, οικονομικών, εθελοντικών, κοινωνικής προώθησης, πρόνοιας, εμπορικές ενώσεις, ΜΚΟ, κ.λπ.) για μια θετική κοινωνική μεταμόρφωση. Αυτή τη στιγμή το REES Marche έχει περίπου 200 μέλη, συμπεριλαμβανομένων πολλών νομικών φορέων, (εταιρείες, συνεταιρισμοί, ενώσεις, Ομάδες Αλληλεγγύης Καταναλωτών, μη-κερδοσκοπικούς οργανισμούς και τοπικά σώματα) και ασχολείται με το στήσιμο Περιοχών Αλληλέγγυας Οικονομίας σε πολλές περιφέρειες της περιοχής, μέσω της εμπλοκής οικονομικών παραγόντων λήψης αποφάσεων, ενώσεων και ιδρυμάτων που εργάζονται σε διάφορες περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, οι πιο σημαντικές δραστηριότητες είναι: δραστηριότητες δικτύωσης, πολιτιστικές δραστηριότητες, απόπειρες να στηθούν Περιοχές Αλληλέγγυας Οικονομίας και Οργανικές περιοχές, υποστήριξη, χρηματοδοτήσεις και προώθηση ενός νέου οικονομικού συστήματος.

Υπάρχει επίσης ένα ανεπίσημο δίκτυο που εντοπίστηκε από την έρευνα στην ιταλική περιοχή του Σαλέντο, το οποίο συνδέει καλές πρακτικές στον αγροτικό τομέα. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια περιοχή ΚΑΟ, που συνδέει πολλές πρωτοβουλίες οι οποίες λειτουργούν κυρίως στο πεδίο της γεωργίας και έτσι δημιουργεί έναν εικονικό κύκλο από την παραγωγή ως τη διανομή. Η περιοχή αποτελείται από τα: Casa delle Agriculture "Tullio e Gina" - Castiglione d'Otranto και OltreMercatoSalento - Lecce όπως και το πρόγραμμα Salento Km0 της ένωσης MeditFilm στη Γκαλατίνια. Αυτή η ομάδα οργανισμών εκπροσωπεί μια βασική βιώσιμη, ηθική και βασισμένη στην αλληλεγγύη αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων, με ένα κοινό όραμα τοπικής ανάπτυξης που βασίζεται στη διατροφική κυριαρχία. Ένα τέτοιο δίκτυο επεκτείνεται σε όλη την περιοχή της επαρχίας Lecce, δημιουργώντας έτσι ισχυρούς δεσμούς σε μια περιοχή με εύρος πάνω από 60 χλμ. και μάλιστα εκτός της επαρχίας Lecce (γνωστή ως περιοχή του Σαλέντο). Υπάρχουν επίσης στοιχεία δικτύωσης και ομαδοποίησης σε αρκετές από τις καλές πρακτικές που έχουμε ήδη αναφέρει στην ανάλυση που αφιερώθηκε σε αυτή την περιοχή. Πρόκειται για πιλοτικές εμπειρίες στις οποίες οι τοπικοί φορείς από διάφορους τομείς, τόσο από το κρατικό επίπεδο όσο και οι τοπικές αρχές, εφαρμόζουν δραστηριότητες, ευκαιρίες και επίσης πολιτικές που μοιράζονται κοινές αρχές και συγκεκριμένα:

- Η οικονομία πρέπει να είναι δίκαιη και κοινωνικά υπεύθυνη: τα άτομα που ανήκουν στις περιοχές πρέπει να ενεργούν σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου και να σέβονται τους άλλους (συνθήκες εργασίας, υγεία, εκπαίδευση, κοινωνική ένταξη, εξασφάλιση των βασικών αγαθών και υπηρεσιών),
- Οι επιχειρήσεις ενθαρρύνονται ώστε να διανέμουν ισότιμα τα έσοδα από τις οικονομικές δραστηριότητες (εισόδημα επενδύσεων για τους εργαζόμενους στον κοινωνικό τομέα τοπικά και στον παγκόσμιο Νότο),
- Τα δίκτυα και οι ομάδες ΚΑΟ βοηθούν στον πολλαπλασιασμό των επαφών και της ανταλλαγής μεταξύ διαφόρων εμπειριών προς μια πλήρη ικανοποίηση των τοπικών αναγκών στην προστασία του περιβάλλοντος,
- Τα δίκτυα και οι ομάδες ΚΑΟ πειραματίζονται και υποστηρίζουν τις τοπικές πρωτοβουλίες και σε μορφές που δεν αναγνωρίζονται ακόμα από τη νομοθεσία έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις βασικές ανθρώπινες ανάγκες, να προωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να εξασφαλίζουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης σε όλους τους κατοίκους.

Ανατολική Ευρώπη

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες όπου εφαρμόζονται οι καλές πρακτικές

Οι εμπειρίες ΚΑΟ στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης πασχίζουν να βρουν έναν καθορισμένο χώρο στην οικονομία αυτών των χωρών. Σε αρκετές από τις αναλύσεις που προετοίμασαν οι ερευνητές, η σύλληψη της έννοιας της ΚΑΟ υποφέρει από μια περιθωριοποίηση που ίσως οφείλεται σε μια πολιτιστική προκατάληψη αυτών των εννοιών που θεωρεί ότι σχετίζονται με ένα «σοσιαλιστικό μοντέλο» που έχει αμφισβητηθεί έντονα από την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Γι' αυτό το λόγο, το παραδοσιακό μοντέλο της «κοινωνικής οικονομίας» είναι αυτό που είναι πιο διαδεδομένο στην περιοχή: λειτουργεί τοπικά στο πεδίο της πρόνοιας, προσανατολισμένο έντονα προς την κοινωνική ένταξη. Οι πρόσφατες προσπάθειες κανονικοποίησης αυτού του τομέα είναι σημαντικά δείγματα της προσπάθειας να οριστεί η ΚΑΟ.

Η **Ουγγαρία** για παράδειγμα, δεν έχει κάποιο νόμο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και την αλληλέγγυα οικονομία αλλά από το 2006 μέχρι το 2013 έχουν εκδοθεί αρκετά διατάγματα σε διάφορους τομείς: ΜΚΟ, εθελοντικές δραστηριότητες που διεξήχθησαν με στόχους κοινού συμφέροντος, συνεταιρισμούς και κοινωνικά σωματεία. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε κερδοσκοπική ή μη νομική μορφή. Η τελευταία μπορεί να διεξάγει οικονομικές δραστηριότητες μόνο εφόσον αυτές δεν αποτελούν βασικό τομέα λειτουργίας. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να λάβουν διάφορα προνόμια και φορολογικές ελαφρύνσεις.

Η **Βουλγαρία** έχει υιοθετήσει πρόσφατα ένα σχέδιο δράσης για την κοινωνική οικονομία. Τον Οκτώβριο του 2014, υπογράφηκε μια δήλωση, η οποία υπογράμμιζε το γεγονός ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στη χώρα, με ένα άνοιγμα βιώσιμης ανάπτυξης. Επίσης το 2014, δημιουργήθηκε ο χάρτης «Promoting and developing social entrepreneurship in Bulgaria» (πρωτόκληση και ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη Βουλγαρία) και αυτή τη στιγμή διεξάγεται μια έρευνα σε όλους τους ενεργούς φορείς που εργάζονται σε αυτό το χώρο.

Στη **Δημοκρατία της Τσεχίας**, υπάρχει στην Πράγα ισχυρή παρουσία κεντρικών πρωτοβουλιών κοινωνικής οικονομίας, που έχουν

δημιουργηθεί από μη κερδοσκοπικές και κοινωνικές επιχειρήσεις. Είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ τους και δεν υπάρχει καν ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ κοινωνικών επιχειρήσεων και όσων βασίζονται στην αλληλεγγύη. Η ποικιλία αυτή αντικατοπτρίζεται στους διαφορετικούς ορισμούς των φορέων ΚΑΟ, ιδίως στην περίπτωση των μη κερδοσκοπικών οργανισμών και κυρίως στο πεδίο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Διαφαίνεται επίσης στις ποικίλες αντιλήψεις τους για τον κοινωνικό και οικονομικό τους ρόλο και, φυσικά, στις μορφές υποστήριξης και τις στρατηγικές για την ανάπτυξή τους. Επιπλέον, η διάκριση μεταξύ ΜΚΟ και κοινωνικών επιχειρήσεων δεν είναι απολύτως ξεκάθαρη. Στη χώρα υπάρχουν αναφορές που καταγράφουν 22,149 μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις (ιδρύματα, ταμεία συντάξεων, φιλανθρωπικούς οργανισμούς, σωματεία, νομικά αναγνωρισμένες εκκλησίες, ενώσεις οργανισμών). Δυο υπουργεία έχουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση και την υποστήριξη κερδοσκοπικών και μη κοινωνικών επιχειρήσεων, τα οποία υποστηρίζονται μάλιστα από κάποιες διεθνείς τράπεζες. Ακόμα και τα πανεπιστήμια ενδιαφέρονται γι' αυτό τον τομέα και έχουν σκοπό να ενσωματώσουν άτομα με αναπηρίες στην αγορά εργασίας. Δεδομένου ότι η κοινωνική οικονομία και η αλληλέγγυα οικονομία στη Δημοκρατία της Τσεχίας θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό ως πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της απασχόλησης ατόμων με αναπηρίες, είναι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην εργασία. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα θεωρείται ως ένα εργαλείο επίλυσης προβλημάτων της χώρας και όχι ως παγκόσμια προσέγγιση της οικονομίας.

Στη **Ρουμανία** υπάρχει υψηλή συγκέντρωση αυτών των εμπειριών. Στην πρωτεύουσα, το Βουκουρέστι, πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις λειτουργούν αναπτύσσοντας πολλές ενδιαφέρουσες πρακτικές, ενώ στις περισσότερες αγροτικές περιοχές αυτές οι εμπειρίες είναι περιορισμένες.

Στη **Σλοβακία**, ο κοινωνικός τομέας της χώρας περιλαμβάνει εμπορικές ενώσεις, συνεταιρισμούς και άλλες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων, ομάδων υποστήριξης, τοπικούς ΚΟ, ενώσεις εργαζομένων στην ανεπίσημη οικονομία, ΜΚΟ παροχής υπηρεσιών, χρηματοδοτικά προγράμματα και πολλές άλλες δραστηριότητες.

Στην **Κροατία**, η κοινωνική οικονομία σχετίστηκε πιο πολύ με μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων, κοινοτικών ενώσεων και τον «τριτογενή τομέα». Η αλληλέγγυα οικονομία δεν είναι διαδεδομένη έννοια στους κοινωνικούς παράγοντες, τους ακτιβιστές ή το κοινό. Η ΚΑΟ στη χώρα βρίσκεται σε εμβρυϊκό στάδιο ακόμα, κυρίως σε περιθωριοποιημένη θέση από τις κρατικές αρχές, κάτι το οποίο διαφαίνεται στα εθνικά έγγραφα, όπου αναφέρεται μόνο στην Εθνική Στρατηγική

για τη Δημιουργία ενός Περιβάλλοντος για την Κοινωνία των Πολιτών 2006 – 2011. Η πορεία προς μια νέα εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας 2014-2020 είναι πολύ αργή και οι αδυναμίες του τομέα προκύπτουν από τις απαντήσεις που έχουν συγκεντρωθεί μέσω συνεντεύξεων που διεξήχθησαν με παράγοντες λήψης αποφάσεων από την κομητεία Dubronnik Neretva. Η μόνη μορφή κοινωνικής επιχειρηματικότητας που έχει ένα θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο είναι η μορφή των συνεταιρισμών που αναγνωρίζεται στην Πράξη περί Συνεταιρισμών. Για να επιτευχθεί η πιθανή ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, θα πρέπει να καθορισθεί ένα θεσμικό και νομικό πλαίσιο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και την αλληλέγγυα οικονομία και να συνδυαστεί με την προαναφερθείσα Εθνική Στρατηγική έτσι ώστε να δοθεί μια «δυνατή ώθηση» στην ανάπτυξη της ΚΑΟ στην Κροατία.

Επίσης, στη Σλοβενία, ο ορισμός «κοινωνική οικονομία» δεν είναι πολύ γνωστός, ενώ το γενικό κοινό είναι πιο εξοικειωμένο με την έννοια της «κοινωνικής επιχειρηματικότητας». Μέχρι τον Ιανουάριο του 2015, το Υπουργείο Εργασίας, Οικογένειας, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ίσων Ευκαιριών ήταν υπεύθυνο γι' αυτό τον τομέα ενώ πλέον η αρμοδιότητα αυτή εμπίπτει στο Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης και Τεχνολογίας. Τα επίσημα έγγραφα αναφέρονται στις καινοτομίες αυτού του τομέα ως

«μια καινοτόμα μορφή επιχειρηματικότητας με έντονη αίσθηση ευθύνης προς την κοινωνία και τους ανθρώπους. Για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, τα κίνητρα της επιχείρησης στοχεύουν στην επίλυση κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και άλλων προβλημάτων της οικονομίας με καινοτόμο τρόπο. Πρωταρχικός σκοπός αυτών των εναλλακτικών μορφών επιχειρηματικότητας είναι η λειτουργία της αγοράς ενώ λαμβάνουν υπόψιν τις αρχές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας: τη δημιουργία θέσεων εργασίας για ευάλωτες ομάδες ανθρώπων και τη διεξαγωγή κοινωνικά χρήσιμων δραστηριοτήτων. Όπως οι κλασικές εταιρείες, οι κοινωνικές επιχειρήσεις λειτουργούν εντός αγοράς, με τη διαφορά ότι το κέρδος σε γενικές γραμμές δε μοιράζεται μεταξύ των ιδιοκτητών (και των εργαζομένων) αλλά επιστρέφεται στη λειτουργία της εταιρείας. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι ένας συνδυασμός παράγοντας, καθώς ενθαρρύνει τη συμμετοχή και την εθελοντική εργασία και έτσι ενισχύει την αλληλεγγύη στην κοινωνία».

Ανάλυση δεδομένων

Σε αυτή την ενότητα έχουν αναπτυχθεί κάποιοι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες από τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν στις αναφορές των ερευνών έτσι ώστε να δώσουν στον αναγνώστη συγκριτικά στοιχεία για τις καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν. Οι ποιοτικοί παράγοντες βασίζονται σε κάποια κοινά

κριτήρια της ΚΑΟ: περιβαλλοντική επίδραση, κοινωνική επίδραση, συμμετοχή, αυτοδιαχείριση- μερίδιο στη διαχείριση, ικανότητα δικτύωσης και προσοχή στην επικοινωνία και την υποστήριξη. Αναφορικά με τους ποσοτικούς παράγοντες, η ανάλυση αφορά τομείς και δραστηριότητες ΚΑΟ, εκτιμήσεις του αριθμού των ατόμων που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τις πρακτικές (εργαζόμενους, μέλη, εθελοντές), του ετήσιου κύκλου εργασιών που προκύπτει από τις δραστηριότητες που διεξάγονται και στοιχεία για τις νομικές μορφές/ ανεπίσημες δομές των πρακτικών.

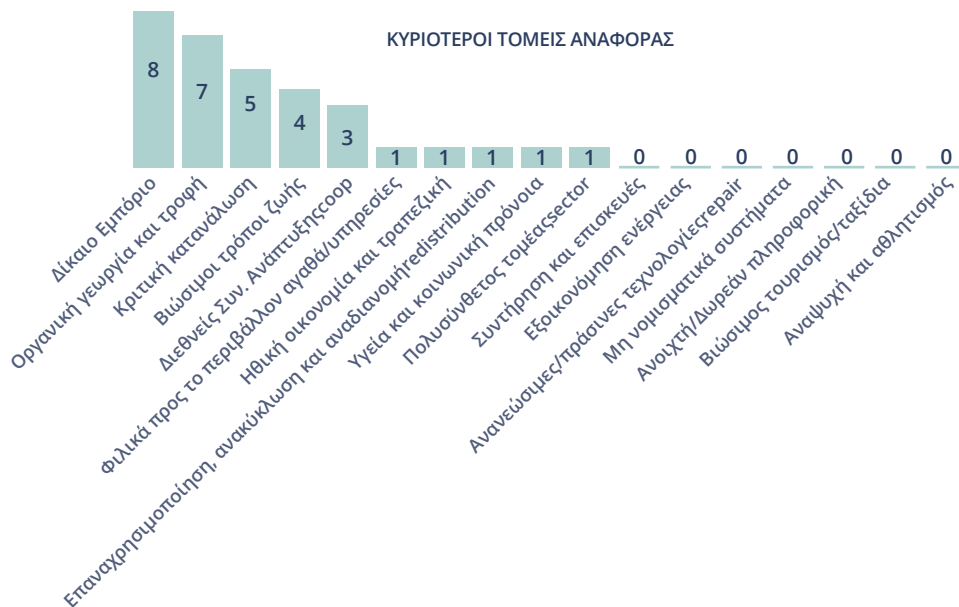
Μέσω αυτών των δεικτών είναι δυνατόν να προκύψει ένα αποτελεσματικό σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης των πρακτικών που μελετήθηκαν, έτσι ώστε να μη δημιουργηθεί απλώς μια απεικόνιση των τρεχόντων δεδομένων αλλά να βρεθούν τρόποι να ενισχυθεί η διαδικασία προς μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των αναλυόμενων στοιχείων.

Τομείς

Οι 11 καλές πρακτικές που επιλέχθηκαν αφορούν διαφορετικούς τομείς ή δεξιότητες ΚΑΟ. Ένα πρώτο αποτέλεσμα που δείχνει η έρευνα είναι η κυριαρχία πρακτικών που ανήκουν στον τομέα των τροφίμων και συγκεκριμένα Φιλικά προς το περιβάλλον αγαθά/υπηρεσίες (5 πρακτικές) και τον τομέα **Δίκαιου Εμπορίου** (2 πρακτικές). Μεταξύ των άλλων τομέων βρίσκουμε την αναδιανομή, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση (2 πρακτικές) και μία πρακτική στο πεδίο του Βιώσιμου τρόπου ζωής και της οργανικής γεωργίας και της διατροφικής κυριαρχίας αντίστοιχα. Είναι ενδιαφέρον να τονίσουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των πρακτικών που επιλέχθηκαν εστιάζουν στις υπηρεσίες εστίασης/τροφίμων που επιτρέπουν και σε άλλους τομείς ΚΑΟ να συνδυαστούν, επίσης κάποιους τυχόν προβληματισμούς για την ύπαρξη αδυναμιών στις εμπειρίες αγροτικής παραγωγής και κτηνοτροφίας που διεξάγονται από φορείς ΚΑΟ.

Κατά την ανάλυση των διαφορετικών δραστηριοτήτων των πρακτικών που εντοπίστηκαν βλέπουμε ότι οι κύριοι τομείς αναφοράς ΚΑΟ σε αυτή την περιοχή είναι: τα φιλικά προς το περιβάλλον αγαθά/υπηρεσίες με έντονη έκκληση για δράση προς τη δέσμευση για βιώσιμο τρόπο ζωής και κριτική κατανάλωση. Ακόμα και το Δίκαιο Εμπόριο και οι αγροτικοί φορείς και φορείς οργανικής γεωργίας εκπροσωπούνται αρκετά καλά, μαζί με τις περιπτώσεις επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης. Δίνεται επίσης προσοχή στο βιώσιμο τουρισμό. Δεν υπάρχουν περιπτώσεις που να σχετίζονται με άμεση δράση ενός συνεταιρισμού διεθνούς αλληλεγγύης για ηθική οικονομία και ανανεώσιμη ενέργεια. Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι προφανώς περιορισμένη και τεχνητή, δεδομένου ότι υπάρχουν πρακτικές που εφαρμόζουν δραστηριότητες σε πολλούς από τους παραπάνω τομείς.

Προσπάθειες διασύνδεσης μεταξύ οργανισμών ΚΑΟ ώστε να ενισχυθούν ακόμα περισσότερο δεν γίνονται σε αυτή την περιοχή. Αυτοί φαίνεται να είναι κάποιοι από τους πιο επιτακτικούς στόχους που μοιράζονται οι οργανισμοί ΚΑΟ της περιοχής. Η έρευνα αυτή αναμένεται να λειτουργήσει ως καταλυτικός παράγοντας για μια πιο συλλογική και κοινή λειτουργία ώστε να επιφέρουν μεγαλύτερο κοινωνικό αντίκτυπο. Ουσιαστικά η μόνη προσπάθεια να λειτουργήσουν με συστηματικό τρόπο μπορεί να είναι εν μέρει σε πρακτικές που σχετίζονται με τον τομέα των φιλικών προς το περιβάλλον αγαθών και υπηρεσιών.

Κατά την ανάλυση των παραδοσιακών οικονομικών λειτουργιών που διεξάγονται από τις επιλεγμένες πρακτικές διαφαίνεται επικράτηση των λειτουργιών που σχετίζονται με το εμπόριο και τις υπηρεσίες (43%), με ακόλουθες τις λειτουργίες παραγωγής & επεξεργασίας (35%), κατανάλωσης (13%) και διανομής (9%). Αυτό συνδέεται άμεσα με την κυριαρχία του τομέα των τροφίμων όπως παρουσιάστηκε παραπάνω.

Συμμετοχή

Κατά την ανάλυση των πρακτικών της Ανατολικής Ευρώπης προκύπτει με διάφορους τρόπους η ενασχόληση χιλιάδων ατόμων στην ΚΑΟ και δείχνει την έντονη ικανότητά τους για απασχόλησης. Οικοδομούν μια αληθινά εναλλακτική οικονομία που μπορεί να δημιουργήσει θέσεις εργασίας, να εξασφαλίσει δικαιώματα, να επεκτείνει την ατομική και συλλογική επίγνωση σχετικά με τις τρέχουσες οικονομικές και κοινωνικές διαδικασίες. Να σκεφτεί μια κοινότητα πολιτών και ανθρώπων και όχι καταναλωτών, πελατών και παραγωγών. Συνολικά υπάρχουν πάνω από 500 άτομα που απασχολούνται με διάφορους τρόπους, ενώ υπάρχουν πάνω από 150 άτομα άμεσα απασχολούμενα από φορείς ΚΑΟ. Η δυνατότητα απασχόλησης και η δημιουργία θέσεων εργασίας είναι διαφορετικές για τον κάθε φορέα: για παράδειγμα η Βουλγαρική Τράπεζα Τροφίμων BFB έχει υποστηρίξει 22,500 άτομα.

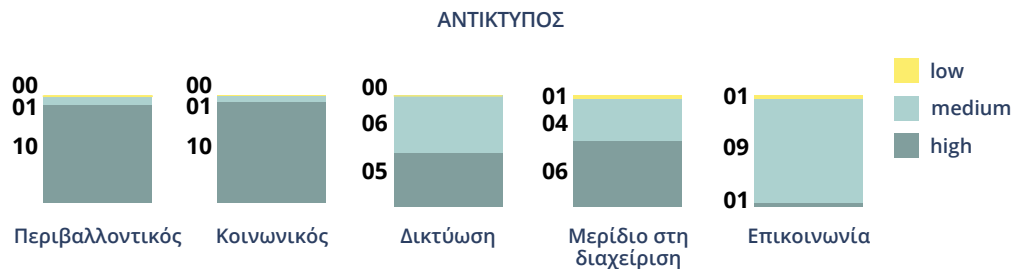
Αναφορικά με τη νομική μορφή αυτών των οργανισμών, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι η πλειονότητα των πρακτικών είναι Ενώσεις, ΜΚΟ ή Ιδρύματα (3) και Συνεταιρισμοί (3), επίσης ιδιωτικές επιχειρήσεις (2) και μόνο μία κοινωνική επιχείρηση. Επιπλέον, υπάρχουν επίσης κάποιες οργανωμένες σε ομάδες ή δίκτυα (1 με διαφορετική μορφή).

Αντίκτυπος

Όπως εξηγήθηκε ήδη για την περιοχή της Βόρειας και της Κεντρικής Ευρώπης, οι πρακτικές ΚΑΟ προσανατολίζονται κυρίως προς στόχους συλλογικού συμφέροντος. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των εμπειριών εστιάζουν επίσης στη δημιουργία και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών αφιερωμένων στην παραγωγή και την ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών και εργάζονται σύμφωνα με τις αρχές της συνεργασίας, της αμοιβαιότητας, της υπεύθυνης χρηματοδότησης, της βιωσιμότητας και της ενεργειακής-περιβαλλοντικής συμβατότητας. Συγκεκριμένα, εάν εξετάσουμε τις πρακτικές που εντόπισε η έρευνα, είναι δυνατόν να αξιολογήσουμε ποιοτικά κάποιους παράγοντες σε σχέση με μερικά κριτήρια. Το παρακάτω γράφημα δείχνει τον αντίκτυπο κάποιων αξιών στο πλαίσιο των πρακτικών. Για παράδειγμα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι την υψηλή αξία που δίνεται στην κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση στο μεγαλύτερο μέρος των αναλυόμενων πρακτικών.

Σε αυτή την περιοχή μπορεί να τονιστεί ένας σημαντικός περιβαλλοντικός και κοινωνικός αντίκτυπος των πρακτικών. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο μεγαλύτερο μέρος των εμπειριών, οι δυο αυτές πλευρές διεξάγονται ταυτόχρονα και συνδυάζονται με διαφορετικούς τρόπους αλλά στον υψηλότερο βαθμό αποτελεσματικότητάς τους. Εάν οι πρακτικές δείχνουν επίσης αντίκτυπο στη δικτύωση και την αυτό-διαχείριση, πρέπει να σημειωθεί μια μεγαλύτερη αδυναμία στις ικανότητές τους για υποστήριξη και επικοινωνία, οι οποίες θεωρούνται μέτρια σημαντικές από τους οργανισμούς που αναλύθηκαν. Αυτές οι ενδείξεις θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν στην αξιολόγηση πιθανής δράσης υποστήριξης ή/και κατάρτισης σε κάποιο επόμενο στάδιο του προγράμματος ή κατά τη διάρκειά του.

Κύκλος εργασιών

Αναφορικά με τα αποτελέσματα κύκλου εργασιών μπορούμε μόνο να κάνουμε γενικές εκτιμήσεις γιατί οι αριθμοί που δίνονται δεν είναι ολοκληρωμένοι ούτε καθορισμένοι με ακρίβεια. Πάντως συνολικά μιλάμε για οικονομική αξία συνολικά μεγαλύτερη από 2 εκατ. Ευρώ. Αυτή είναι η περιοχή που καταγράφει το χαμηλότερο οικονομικό όφελος για τον τομέα ΚΑΟ σε ποσοστό. Επίσης, σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να διακρίνουμε κάποιες πρακτικές που η απόδοσή τους είναι αξιοσημείωτη, όπως η Βουλγαρική Τράπεζα Τροφίμων (BFB).

Λύσεις κατά της οικονομικής κρίσης

Όσον αφορά τη λύση στην συνεχιζόμενη οικονομική και κοινωνική κρίση, ο ρόλος της ΚΑΟ σε αυτή την περιοχή είναι προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Από τη μία, ο ρόλος των φορέων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας αποτελείται από την άμεση εκπλήρωση του στόχου τους, δηλ. τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους που έχουν επιτευχθεί μέσω των μη κερδοσκοπικών ή/και επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων. Παρόλα αυτά, οι μεγαλύτεροι φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στη συμβολή σε μια περαιτέρω ανάπτυξη των οργανισμών ΚΑΟ σε τοπικό επίπεδο. Περιλαμβάνουν διάφορες μορφές χρηματοδότησης και συμβουλευτικών υπηρεσιών, χρηματοδοτήσεις, νομική και πολιτική στήριξη, καθοδήγηση και τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό, έρευνα, εκπαίδευση και αύξηση της ενημέρωσης του κοινού. Η προσοχή που δίνουν πολλές πρακτικές στην κοινωνική ένταξη είναι επίσης ένας σημαντικός παράγοντας που ξεχωρίζει στην περιοχή. Στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Σλοβενία και την Κροατία υπάρχουν αρκετές πρακτικές που επιτυγχάνουν σχετικά αποτελέσματα στην υποστήριξη ανθρώπων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Προωθούν την απασχόληση, αλλά και την εργασία στην εκπαίδευση και την κατάρτιση σύμφωνα με ένα μοντέλο παρέμβασης που θα έπρεπε να γίνει ένα πρότυπο για την διαμόρφωση των δραστηριοτήτων ΚΑΟ ανάλογα με τις ανάγκες των περιοχών τους.

Με την αφορμή της εντατικής αύξησης της μετανάστευσης στην Ευρώπη, χρειάζεται να αναφέρουμε την πρακτική ΚΑΟ στη Σλοβενία που ονομάζεται SKUHNA ή «Παγκόσμια Κουζίνα της Σλοβενίας». Είναι ένα καινοτόμο πρόγραμμα κοινωνικής επιχείρησης που περιλαμβάνει πρόσφυγες και μετανάστες. Σκοπός του είναι να συμβάλει στη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών των μεταναστών και των προσφύγων ενώ ταυτόχρονα εμπλουτίζει την κοινωνία της Σλοβενίας. Η ιδέα βασίζεται στη σύνδεση των ανθρώπων γύρω από μία βασική ανάγκη: το φαγητό και τη διατροφή. Επίσης, όσον αφορά το ζήτημα των μεταναστών και των προσφύγων, σημαντικό ρόλο παίζει η Βουλγαρική Τράπεζα Τροφίμων.

Μαζί με την κλασική προσέγγιση της εξασφάλισης φροντίδας και τροφής στους μετανάστες, δημιουργεί ένα σύνδεσμο μεταξύ της βιομηχανίας τροφίμων και των οργανισμών που παρέχουν υποστήριξη τροφής εντός και εκτός των καταφυγίων των προσφύγων. Το 2014 βοήθησε πάνω από 3,480 πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων 150 οικογενειών που εγκαταστάθηκαν σε εξωτερικές διευθύνσεις.

Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Η ανατολική Ευρώπη είναι μία από τις περιοχές που είχε λιγότερες άμεσες σχέσεις με τον Παγκόσμιο Νότο. Υπάρχουν λίγες πρακτικές ΚΑΟ που έχουν προγράμματα που συνδέονται με την πραγματικότητα του παγκόσμιου Νότου και κάποια προγράμματα ανάπτυξης συνεργασίας. Το Δίκαιο Εμπόριο είναι ένα μοντέλο για μια διαφορετική σχέση με πολλές χώρες του Νότου, σε δύο εμπειρίες που βρίσκονται στη Δημοκρατία της Τσεχίας (Fair & Bio Pražítina) και τη Σλοβακία (Lyra Chocolate sro), οι οποίες έχουν ως βασική δραστηριότητα τη μετατροπή βασικών αγαθών Δίκαιου Εμπορίου όπως το κακάο και ο καφές. Οι κόκκοι καφέ έρχονται από τη Λατινική Αμερική και την Αφρική και χώρες προέλευσής τους είναι η Γουατεμάλα, η Νικαράγουα, οι Ονδούρας και η Ουγκάντα, ενώ το κακάο έρχεται από οικογενειακές αγροτικές επιχειρήσεις στην Κολομβία και τη Δομινικανή Δημοκρατία. Μέσω του Δίκαιου εμπορίου είναι δυνατόν να καταπολεμηθεί η παγκόσμια φτώχεια, δεδομένου του αποφασιστικού ρόλου των συνειδητών καταναλωτών, οι αγοραστικές αποφάσεις των οποίων επηρεάζουν άμεσα τις εργασιακές συνθήκες και τις συνθήκες διαβίωσης των παραγωγών στον παγκόσμιο Νότο. Χάρη στο όραμα και τους στόχους του, το Δίκαιο Εμπόριο μπορεί να θεωρηθεί μια γέφυρα μεταξύ της ΚΑΟ και των Συνεταιρισμών Ανάπτυξης.

Ακόμα και η SKUHNA, ή «Παγκόσμια Κουζίνα της Σλοβενίας» είναι με κάποιο τρόπο μια απόπειρα να γεφυρωθεί το κενό μεταξύ μεταναστών και προσφύγων και τοπικών κοινοτήτων. Η επιτυχημένη ενσωμάτωση των μεταναστών στις κοινότητες φιλοξενίας τους είναι ένα στοιχείο κλειδί για τη μεγιστοποίηση των προνομίων της μετανάστευσης. Δεδομένου ότι οι σεφ και οι σερβιτόροι που συμμετέχουν στα προγράμματα είναι μετανάστες και πρόσφυγες που προέρχονται από διαφορετικές γωνιές του κόσμου, η SKUHNA προτείνει μια ποικιλία πιάτων χαρακτηριστικών της κεντρικής και νοτίου Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής. Εργάζονται σε πολιτιστικούς όρους αλλά και για να εξασφαλίσουν την στιβαρή αξία της εργασίας τους και τη ροή εισοδήματος που δημιουργούν, για να καθιερώσουν πολλούς δεσμούς συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών προέλευσής τους και των κοινοτήτων στις οποίες φιλοξενούνται.

Σημαντικές έννοιες

Ορισμός της ΚΑΟ

Σύμφωνα με την έννοια που υιοθετήθηκε στην ΚΑΟ, οι ερευνητές αναφέρουν ότι ο όρος «κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία» δε χρησιμοποιείται καθόλου στην περιοχή. Όροι όπως «κοινωνική οικονομία» και «κοινωνική επιχείρηση» αναγνωρίζονται, έχουν νόημα και γίνονται κατανοητοί σε βάθος.

Η κοινωνική οικονομία σε αυτή την περιοχή θεωρείται σε μεγάλο βαθμό ως «τριτογενής παράγοντας» της επίσημης οικονομίας, που συμπληρώνει τον «πρωτογενή παράγοντα» (ιδιωτικός/κερδοσκοπικός) και το «δευτερογενή» (δημόσιος/προγραμματισμένος). Ο τριτογενής παράγοντας συμπεριλαμβάνει συνεταιρισμούς, αμοιβαίες δραστηριότητες, ενώσεις και ιδρύματα. Αυτοί οι φορείς οργανώνονται συλλογικά και προσανατολίζονται προς κοινωνικούς στόχους που έχουν προτεραιότητα επί των κερδών ή την επιστροφή της επένδυσης στους μετόχους. Πρωταρχικός προβληματισμός αυτών των φορέων, ως κοινωνιών ανθρώπων και όχι κεφαλαίων, δεν είναι η μεγιστοποίηση των κερδών αλλά η επίτευξη κοινωνικών στόχων (κάτι που δεν εξαιρεί τη δημιουργία εσόδων, τα οποία είναι απαραίτητα για την εκ νέου επένδυση).

Επικοινωνία και υποστήριξη

Όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω, στην ποιοτική εκτίμηση, οι δραστηριότητες επικοινωνίας και υποστήριξης που διεξάγονται από κάποιες από τις πρακτικές που επιλέχθηκαν δείχνουν την αδυναμία αυτής της διάστασης, αν και οι προσεγγίσεις και η δέσμευση ποικίλουν αρκετά από τη μία πρακτική στην άλλη. Μάλιστα, κάποιες από τις εμπειρίες που μελετήθηκαν, εφαρμόζουν την επικοινωνία και την υποστήριξη ως στρατηγικές τοποθέτησης στην αγορά της τοπικής ΚΑΟ. Παρόλα αυτά, αυτό το πεδίο δράσης θα βελτιωθεί σημαντικά όταν η λογική της αλληλέγγυας οικονομίας διαδοθεί αρκετά ώστε να αλλάξει την εθνική οικονομική εικόνα. Σε αυτό το πεδίο δράσης, η αλληλεπίδραση μεταξύ τοπικών αρχών, πανεπιστημίων και δημόσιων οργανισμών για ΜΜΕ και την ατομική πραγματικότητα της ΚΑΟ είναι απαραίτητη.

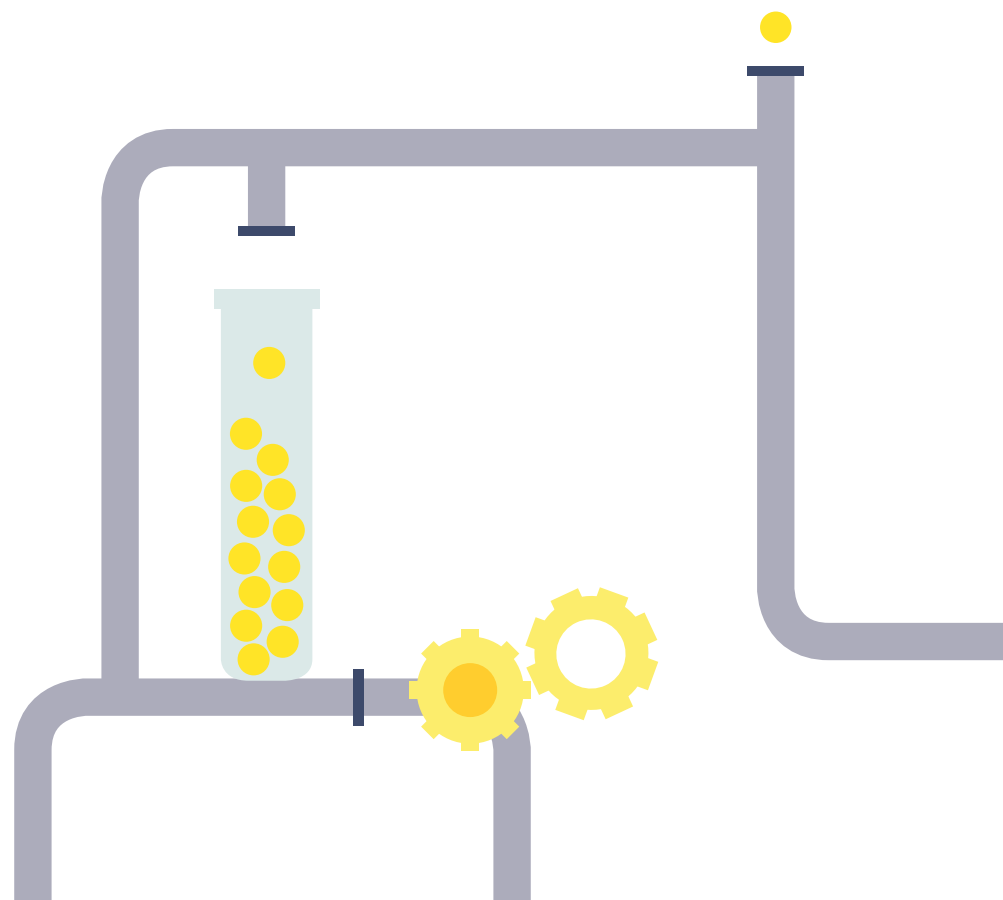
Γι' αυτό θα είναι δύσκολο για ένα κίνημα, μια εταιρεία ή έναν οργανισμό να επεκταθεί σεβόμενος ένα βιώσιμο μοντέλο και να πετύχει μια αξιοσημείωτη διάσταση. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αρκετών μικρών επιχειρήσεων χωρίς ένα κοινό δίκτυο που να τις συνδέει. Γι' αυτό είναι ζωτικής σημασίας η σύνδεση πρωτοβουλιών που εργάζονται με επιτυχία, ώστε να μοιραστούν τις καλές πρακτικές διαχείρισης και η χρήση νέων τεχνολογικών θα ξεπεράσει τα γεωγραφικά εμπόδια.

Στρατηγικές οικονομικές πολιτικές

Στις περισσότερες χώρες σε αυτή την περιοχή δεν μπορούμε να αναφερθούμε σε μια κρατική πολιτική σύμφωνα με τις ανάγκες των διαφορετικών τομέων ΚΑΟ. Σε κάποιες χώρες έχουν ληφθεί πρόσφατα ειδικά μέτρα για τη ρύθμιση και την υποστήριξη τομέων και εξειδικευμένων δραστηριοτήτων ΚΑΟ. Μια πρώτη ένδειξη για το άμεσο μέλλον είναι ότι θα ήταν χρήσιμο για τις κυβερνήσεις να σχεδιάσουν και να μοιραστούν ένα κοινό κανονισμό που θα μπορεί να προκαλέσει τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων ΚΑΟ και, από την άλλη, να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει τις τρέχουσες δραστηριότητες που πολύ συχνά είναι πρωτότυπες και ενδιαφέρουσες και θα μπορούσαν να εφαρμοστούν άμεσα σε άλλες περιοχές και άλλες χώρες. Αρκετά από τα παραδείγματα που αναλύονται παρέχουν ήδη πολύτιμες λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα και δείχνουν τρόπους για την καλύτερη επίλυση των προβλημάτων στις περιοχές τους.

Μια πιθανή πρόταση που προκύπτει από την έρευνα είναι να αναπτυχθεί ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για την ΚΑΟ, που θα λαμβάνει υπόψιν τις υπάρχουσες και τις εν δυνάμει δραστηριότητες, μελετώντας πολύ προσεκτικά τις τρέχουσες εμπειρίες στις ευρωπαϊκές χώρες με παρόμοιες πολιτιστικές παραδόσεις. Πολύτιμα

μέτρα μπορούν να αναπτυχθούν στον τομέα της δημιουργίας θέσεων εργασίας για άτομα από μη προνομιούχες ομάδες, σε δραστηριότητες σχετικές με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τη μετανάστευση. Αυτά τα μέτρα θα μπορούσαν να φέρουν τις Ευρωπαϊκές χώρες σε άμεση επαφή με χώρες που προσπαθούν ακόμα αν βρουν τη δική τους στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης. Κάτω από αυτό το νομικό πλαίσιο θα μπορούσε να προσφερθεί άμεση υποστήριξη για τα πρώιμα στάδια της δικτύωσης και της δημιουργίας αλυσίδων προμηθειών για επιχειρήσεις ΚΑΟ ώστε να συνδεθούν οι υπάρχουσες καλές πρακτικές και να ενθαρρυνθεί ο πολλαπλασιασμός τους και η οριζόντια ενσωμάτωση. Τέλος, είναι εμφανές ότι αυτοί οι κανονισμοί θα εγκριθούν μόνο εφόσον οι φορείς ΚΑΟ ασκήσουν την απαραίτητη πίεση σε κάποιους τομείς που ήδη θεωρούνται απαραίτητοι και επιτακτικοί για ολόκληρο τον πλανήτη καθώς και στις εμπειρίες που δίνουν έμφαση στα περιβαλλοντικά ζητήματα και την κοινωνική ένταξη.

Ενδιαφέροντα σημεία

Υπάρχουν διάφορες ιδέες και σκέψεις που προκύπτουν από την ανάλυση των πρακτικών που εντοπίστηκαν από την έρευνα σε αυτή την περιοχή.

Καινοτόμες και φιλικές προς το περιβάλλον παραγωγικές δραστηριότητες activities

Αρκετές καινοτόμες πρακτικές στην περιοχή σχετίζονται με τη φιλική προς το περιβάλλον παραγωγή τροφής και αγαθών ως παράγοντα βελτίωσης της κοινωνικής ανάπτυξης. Το «Bakery Social Club» στη Βουλγαρία και το «Concordia Bakery» στη Ρουμανία, εκτός από την παραγωγή ψωμιού, οργανώνουν πολιτιστικές εκδηλώσεις, εφαρμόζουν κοινωνικά και εκπαιδευτικά προγράμματα για νέους και ενηλίκους που έχουν κάποιες ανάγκες ή όχι. Αυτές οι εμπειρίες προωθούν την κοινωνικο-επαγγελματική ένταξη των νέων στις κοινότητες τους με διάφορους τρόπους, προσπαθώντας να καλύψουν τοπικά όσο το δυνατόν περισσότερες πρώτες ύλες (πάνω από το 80% προέρχεται από την τοπική αγορά), μειώνοντας έτσι το αποτύπωμα άνθρακα, μεταφέροντας τα υλικά από/προς κοντινούς προορισμούς. Έτσι περιορίζεται και το ποσό των αερίων θερμοκηπίου που εκπέμπεται από τις μεταφορές. Επιπλέον, εργάζονται προς την αναβίωση πολιτιστικών και γαστρονομικών παραδόσεων της περιοχής τους, προσφέροντας ποιοτικά και υγιεινά προϊόντα. Με την προστιθέμενη αξία αυτών των προϊόντων, οι καταναλωτές συμμετέχουν συνειδητά στη δημιουργία των συνθηκών για μια αξιοπρεπή ζωή των ατόμων που κινδυνεύουν με περιθωριοποίηση και συνεισφέρουν στη γενική ευημερία της τοπικής κοινότητας. Το «Bread Therapy» προκύπτει ως σχετικό αλλά και βασικό εργαλείο για την κοινωνική αλλαγή. Έτσι, η οικονομική βιωσιμότητα αυτών των επιχειρήσεων εξασφαλίζεται μέσω της παραγωγής ψωμιού, ενός προϊόντος που είναι απαραίτητο καθημερινά και της αναβίωσης παλιών συνταγών, κάτι που το κάνει ελκυστικό σε άτομα με μεσαία και υψηλότερα εισοδήματα, και γνώστες της παράδοσης.

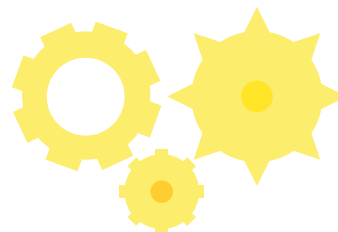
Με τον ίδιο τρόπο, ο συνεταιρισμός ROH στην Ουγγαρία με την καφετέρια του και το Skuhna ή «Παγκόσμια Κουζίνα της Σλοβενίας» στη Σλοβενία αποτελούν καινοτόμες διαδικασίες κοινωνικής συγκέντρωσης μέσω των εναλλακτικών υπηρεσιών εστίασης, δημιουργώντας ένα χώρο όπου άτομα από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες μπορούν να συναντηθούν, να μοιραστούν τις ιδέες τους και να μιλήσουν για εθνικά και παγκόσμια ζητήματα.

Παρόμοια παραδείγματα είναι η αγορά των γεωργών (λαϊκή αγορά) Szimpla στην Ουγγαρία: μια πολύ δημοφιλής αγορά Δίκαιου Εμπορίου στο κέντρο της Βουδαπέστης, που παρέχει την ευκαιρία σε τοπικούς γεωργούς να πωλήσουν τα προϊόντα τους με προσιτές τιμές ενοικίασης πάγκων και στους κατοίκους να αγοράσουν τα προϊόντα των αγροτών. Κεντρικός στόχος του προγράμματος ήταν η παροχή μιας σταθερής και χαμηλού κόστους ευκαιρίας στους τοπικούς παραγωγούς μικρού βεληνεκού να πουλήσουν τα προϊόντα τους και να προωθήσουν τις μικρές αλυσίδες εφοδιασμού και την τοπική, βιώσιμη γεωργία/κτηνοτροφία και τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό, να παρέχουν στους πελάτες μια αξιόπιστη πηγή τροφίμων.

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση βοηθούν όλες στη μείωση των απορριμμάτων. Προστατεύουν τους φυσικούς πόρους, εξοικονομούν χώρο απορριμμάτων αλλά και χρήματα. Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση είναι ο καλύτερος τρόπος να βοηθήσουμε το περιβάλλον. Ένα ανακυκλώσιμο προϊόν επιστρέφει σε πρώτη ύλη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία ενός νέου, διαφορετικού προϊόντος. Η συλλογή και η πώληση αγαθών που μπορούν να συλλεχθούν από τα αστικά απόβλητα αποτελεί ένα είδος «φυσικού» μέτρου κοινωνικής προστασίας και πηγή εισοδήματος για πολλά στοιχεία της κοινωνίας που είναι περιθωριοποιημένα στην αγορά εργασίας, ιδίως σε περιόδους οικονομικών δυσχερειών. Επιπλέον, η ανακύκλωση χρησιμοποιημένων αντικειμένων συμβάλει στη μείωση του όγκου των αποβλήτων, μειώνοντας έτσι την περιβαλλοντική κρίση σε κάθε περιοχή.

Σε αυτή την περιοχή υπάρχουν κάποιες εξαιρετικές πρωτοβουλίες που δείχνουν στοιχεία κοινωνικής καινοτομίας όπως ο κοινωνικός συνεταιρισμός Prijateljica στην Κροατία και το Ateliere fără Frontiere στη Ρουμανία. Αυτές οι δύο εμπειρίες αντιμετωπίζουν το ζήτημα της κοινωνικής ένταξης και του περιβάλλοντος, ενθαρρύνοντας και προωθώντας την απασχόληση ατόμων με αναπηρίες και άλλων κοινωνικά περιθωριοποιημένων ατόμων, μέσω της παραγωγής και της

πώλησης προϊόντων από πηλό, πλαστική, ανακυκλωμένη παραφίνη και υφάσματα ή μέσω της συλλογής, της επαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Με αυτό τον τρόπο οι συνεταιρισμοί συμβάλουν ενεργά στη βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων, την περιβαλλοντική προστασία και τη μείωση της φτώχειας και τη βελτίωση της αυτοεκτίμησης και της ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρίες και των οικογενειών τους.

Αναφορικά με τη σπατάλη φαγητού, πρέπει να γνωρίζουμε ότι οι περισσότεροι δεν αντιλαμβάνονται πόσο φαγητό πετάνε κάθε μέρα – από υπολείμματα φαγητού μέχρι χαλασμένα προϊόντα. Περίπου 95% της τροφής που πετάμε καταλήγει σε χωματερές ή εγκαταστάσεις κομποστοποίησης. Το 2015 πετάξαμε παγκοσμίως πάνω από 37 εκατ. τόνους φαγητού. Όταν φτάνει στις χωματερές, η τροφή αποσυντίθεται και παράγει μεθάνιο, ένα αέριο του θερμοκηπίου, το οποίο συμβάλει στην κλιματική αλλαγή. Μία από τις επιλογές καλές πρακτικές – το Ίδρυμα Τράπεζας Τροφίμων της Βουλγαρίας - εργάζεται για τη μείωση των απορριμμάτων αυτών ως παράγοντα ανάπτυξης.

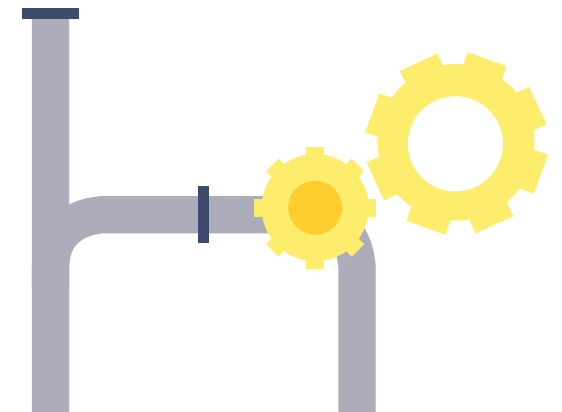
Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων

Όπως τονίστηκε και στην προηγούμενη περιοχή, οι εμπειρίες που αναλύθηκαν και αναφέρονται στην έρευνα έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην παγκόσμια αλλά και την τοπική βιωσιμότητα. Οι περισσότερες περιπτώσεις, μάλιστα, είναι περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά βιώσιμες. Δε χρησιμοποιούν χημικές ουσίες, γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς, είναι μικρής κλίμακας και δεν προσανατολίζονται προς τη δημιουργία κερδών αλλά την ικανοποίηση των αναγκών των ανθρώπων και της φύσης. Η αστική γεωργία προωθεί μια ισχυρή εκ νέου ανακάλυψη της αυτό-οργάνωσης και της αυτό-διαχείρισης και αυτές οι νέες πρωτοβουλίες αποτελούν επίσης ένα ισχυρό στοιχείο κοινωνικής ένταξης. Η Szimpla Farmers' Market στη Ρουμανία είναι ένα σπουδαίο παράδειγμα διατομεακής συνεργασίας που προωθεί την ΚΑΟ, η οποία δίνει ένα ισχυρό μήνυμα σε άλλους παράγοντες, δίνοντας έμφαση στα πλεονεκτήματα της συμμετοχικής προσέγγισης. Το πρόγραμμα συμβάλει ενεργά στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρής κλίμακας γεωργών και τοπικών κοινοτήτων, προωθεί την έννοια των μικρών αλυσίδων τροφίμων και της τοπικής, βιώσιμης γεωργίας και παρέχει στους καταναλωτές αξιόπιστες πηγές τροφίμων. Μέσα από όλα αυτά, ενισχύονται επίσης και καλλιεργούνται η προστασία του περιβάλλοντος και η μείωση της φτώχειας.

Τα επιλεγμένα παραδείγματα αναδεικνύουν το γεγονός ότι οι πρωτοβουλίες ΚΑΟ απαιτούν υψηλό επίπεδο πολιτικής ωριμότητας και την ικανότητα για όραμα και στρατηγική.

Δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο και κοινωνική ένταξη

Σε αυτή την περιοχή τονίζεται ο ρόλος του Δίκαιου Εμπορίου στις πρακτικές από την **Τσεχία** (Fair & Bio pražírna) και τη **Σλοβακία** (Lyra Chocolate sro), οι οποίες δίνουν έμφαση σε προϊόντα και μετατροπή Δίκαιου Εμπορίου και στην κοινωνική επιχειρηματικότητα. Με την απασχόληση ατόμων με αναπηρίες, ο συνεταιρισμός Fair & Bio είναι ένα μοναδικό παράδειγμα καλής πρακτικής σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή. Η συνειδητή σύνδεσή του με τις χώρες του Παγκόσμιου Νότου το κάνει εξαιρετικό, δεδομένων των συνθηκών στην Τσεχία αυτή τη στιγμή, όπου οι κοινωνικές επιχειρήσεις θεωρούν πως είναι υπεύθυνες μόνο για την ανάπτυξη της περιοχής στην οποία δραστηριοποιούνται. Με την προώθηση δικτύων και οργάνωσης μεταξύ των παραγωγών μικρής κλίμακας, την απόδοση υψηλότερης αξίας στην προστασία της εργασίας και του περιβάλλοντος και την έκκληση στους καταναλωτές να κάνουν τις υπεύθυνες αγοραστικές επιλογές μέρος της καθημερινότητάς τους, το Δίκαιο Εμπόριο δίνει μια υποστηρικτική βάση στις σχέσεις που εμπλέκονται στην παραγωγή, την πώληση και την κατανάλωση. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως μετά από περισσότερα από σαράντα χρόνια από την πρώτη εμπειρία, αυτός ο τομέας εξακολουθεί να επεκτείνεται και σε νέες χώρες, όπου πλέον εκπροσωπεί μια νέα μορφή συνεργασίας με το νότιο ημισφαίριο (που συχνά εκφράζεται και εκπροσωπείται σε διαφορετικές χώρες). Με αυτό τον τρόπο μπορούν να καθιερωθούν διεθνικές σχέσεις έτσι ώστε να διευρυνθούν οι σχέσεις αλληλεγγύης στο πλαίσιο των ρών διεθνούς εμπορίου.

Παγκόσμιος Χάρτης

Πλαίσιο ΚΑΟ στις χώρες στις οποίες εφαρμόζονται οι καλές πρακτικές

Αυτή η περιοχή περιλαμβάνει χώρες που απέχουν πολύ η μία από την άλλη και με διαφορετικές πολιτιστικές παραδόσεις, έτσι ακόμα και αν κάποια οικονομικά προγράμματα φαίνονται παρόμοια, δύσκολα μπορούν να συγκριθούν. Για παράδειγμα, στη Λατινική Αμερική, η έννοια της «αλληλέγγυας οικονομίας» υποδηλώνει τελείως διαφορετική προοπτική σε σχέση με την «κοινωνική οικονομία» που είναι ο κυρίαρχος ορισμός που είναι κοινός στην Ευρώπη για την περιγραφή παρόμοιων δραστηριοτήτων. Ενώ το Ευρωπαϊκό παράδειγμα εστιάζει σε οργανωτικές μορφές (συνεταιρισμούς, αμοιβαίες δραστηριότητες, ενώσεις), το παράδειγμα της Λατινικής Αμερικής δίνει έμφαση στην ουσία, δηλαδή το πώς μπορούν να απασχοληθούν στην οικονομία διάφοροι παράγοντες. Η αλληλέγγυα οικονομία, από αυτή την άποψη, είναι μια εναλλακτική μορφή οικονομίας στη θεωρία και σε πρακτικές που συνδέονται έντονα με την κοινωνική και οικονομική αλλαγή. Αυτό το συγκεκριμένο όραμα είχε έντονη άνθηση όταν η **Βολιβία**, η **Βραζιλία**, το Εκουαδόρ και η Βενεζουέλα κυβερνούσαν από δυνάμεις που ήταν στενά συνδεδεμένες με τα λαϊκά κινήματα.

Η **Βολιβία** δείχνει να είναι αρκετά οργανωμένη και με έντονη θεσμική παρουσία σχετικά με την ΚΑΟ ως σύνολο. Υπάρχουν κοινοτικές οικονομικές δραστηριότητες που αναγνωρίζονται από την Πολιτεία (και ανήκουν συγκεκριμένα στους Oecas και Oecom, τις δύο βασικές αγροτικές ενώσεις), ενώ η συλλογή και η ανάλυση στοιχείων, οι πολιτικές και οι διαδικασίες της βιομηχανίας εφαρμόζονται συχνά. Στη **Βραζιλία**, μία από τις πιο δραστήριες και εξελιγμένες χώρες όσον αφορά την ΚΑΟ, οι πρώτες πρακτικές ΚΑΟ έχουν ήδη ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 90, αλλά μόνο στη μέση της δεκαετίας του '90 αναγνωρίστηκε ξεκάθαρα η αλληλέγγυα οικονομία και άρχισε η αναβίωση επιχειρήσεων ως επιχειρήσεις που διαχειρίζονται άμεσα οι εργαζόμενοι. Ένας από τους πιο αποτελεσματικούς φορείς υποστήριξης που εργάζεται και ως συντονιστής είναι το Βραζιλιάνικο Φόρουμ Αλληλέγγυας Οικονομίας (FBES), ένας χώρος που προωθείται από την κοινωνία των πολιτών με την υποστήριξη κρατικής ενίσχυσης που συνδέει τους παραγωγούς, τις επιχειρήσεις, τα σωματεία, τους ΜΚΟ και τα δίκτυά τους.

Η **Βραζιλία** είναι η χώρα που παρέχει το πιο ποικίλο σύνολο κρατικών μέτρων για την προώθηση των αλληλέγγυων οικονομιών. Η πρώτη εμπειρία έλαβε χώρα

ως πρωτοβουλία του Πανεπιστημίου του Πόρτο Αλέγκρε με την υποστήριξη τοπικών και εθνικών Κυβερνήσεων. Το 2004, η Κυβέρνηση του Lula Da Silva δημιούργησε τη Γραμματεία αλληλέγγυας οικονομίας, που αναφέρεται στο Υπουργείο Εργασίας. Η γραμματεία δημιουργήθηκε με το στόχο να «προωθήσει την ενίσχυση και τη διάδοση της οικονομικής αλληλεγγύης, μέσω ενιαίων πολιτικών, με στόχο τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την αύξηση του εισοδήματος, την κοινωνική ένταξη και την προώθηση της δίκαιης ανάπτυξης». Έργο της είναι η διαχείριση επιχειρήσεων, επαγγελματικών ενώσεων, εμπορικών εκθέσεων, δικτύων αλληλεγγύης και διανομής Δίκαιου Εμπορίου. Πάνω από 1 εκ. εργαζόμενοι ανήκουν αυτή τη στιγμή σε αυτό-διαχειριζόμενες επιχειρήσεις. Η προσπάθεια καταγραφής από το υπο-υπουργείο ΚΑΟ ανέφερε σύνολο 33,518 επιχειρήσεις ΚΑΟ στη χώρα μεταξύ των ετών 2004 και 2013.¹³

Στην **Ουρουγουάη**, οι κινήσεις ΚΑΟ έλαβαν ισχυρή ώθηση μετά την οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα το 2001. Τα δίκτυα ΚΑΟ γενικά αποτελούνται από ανεπίσημες ομάδες ή μικρούς συνεταιρισμούς που εργάζονται κυρίως σε χειροτεχνίες ή οργανική γεωργία αλλά είναι επίσης πολύ δραστήρια στον υπεύθυνο τουρισμό και το Δίκαιο Εμπόριο. Η ΚΑΟ στη χώρα αυτή περιλαμβάνει επίσης ΟΚΠ όπως ενώσεις και ΜΚΟ και πανεπιστήμια που υποστηρίζουν και προωθούν αυτές τις εμπειρίες στις περιοχές. Μια άσκηση καταγραφής που ξεκίνησε από το Πανεπιστήμιο της Δημοκρατίας ολοκληρώθηκε πρόσφατα και εντόπισε περίπου 600 πρακτικές αλληλέγγυας οικονομίας (60% από αυτές ανεπίσημες, 40% συλλογικές), που απασχολούν πάνω από 5,000 άτομα. Υπάρχουν αρκετές ευκαιρίες για συζήτηση με τα εθνικά και τοπικά ιδρύματα και σε κάποιες περιοχές υπάρχουν τοπικές κυβερνήσεις που έχουν ειδικό τμήμα διοίκησης για την υποστήριξη της ΚΑΟ.

Το πρώτο κατάστημα πώλησης οργανικών προϊόντων άνοιξε το 2005, το 2007 άνοιξε το πρώτο κατάστημα με προϊόντα Δίκαιου Εμπορίου και την επόμενη χρονιά δημιουργήθηκε η εθνική πολιτική αλληλέγγυας οικονομίας με το ρόλο της προώθησης εκδηλώσεων και των αγορών ΚΑΟ σε όλη τη χώρα. Σήμερα, η κίνηση είναι κάπως μειωμένη και εστιάζει περισσότερο στην οργανική γεωργία και την υπεύθυνη κατανάλωση. Τα τελευταία χρόνια, το ζήτημα της αυτό-διαχείρισης έχει επανέλθει στο προσκήνιο των κινήσεων της χώρας.

Στην ασιατική ήπειρο, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία εμπειριών και οι κινήσεις ΚΑΟ είναι συχνά ελάχιστα γνωστές και έντονα τοπικές. Στην Ινδία, οι οργανισμοί

13

Secretaria Nacional de Economía Solidária (SENAES), La Economía Solidaria en Brasil: un análisis de datos a nivel nacional (2013)

ΚΑΟ, εξαιτίας των Αρχών τις οποίες υποστηρίζουν, έχουν μεγάλη αξία και νόημα για μεγάλο μέρος των υποβαθμισμένων τμημάτων του πληθυσμού με ελάχιστη πρόσβαση σε πόρους, ιδίως κεφάλαια, καθώς τους επιτρέπουν να γίνουν ιδιοκτήτες των δικών τους μικρής κλίμακας επιχειρήσεων. Πολύ συχνά, μέσω της συλλογικής εκπροσώπησης έχουν μεγαλύτερη επιρροή όταν έρχονται αντιμέτωποι με τους θεσμούς και χάρη σε συνεταιρισμούς και δίκτυα εξασφαλίζουν ισότητα και δίκαιο μερίδιο στη διαχείριση μεταξύ των μελών τους, μέσω των συμμετοχικών συστημάτων διακυβέρνησης.

Οι κοινωνικές και αλληλέγγυες δραστηριότητες περιλαμβάνουν σχεδόν 300 εκατ. ανθρώπους, κυρίως οργανωμένους σε συνεταιρισμούς, δυο τρίτα εξ αυτών δραστηριοποιούνται στη γεωργία (κυρίως στην παραγωγή ζάχαρης και γαλακτοκομικών) και με περιορισμένη παρουσία γυναικών. Τη δεκαετία του '90, ακολουθώντας την παγκόσμια δυναμική του οικονομικού και χρηματοπιστωτικού φιλελευθερισμού, έχει εισαχθεί ένα νομοσχέδιο με έμφαση στο συνεταιριστικό τομέα, που συμπεριλαμβάνει φορείς που μπορεί να σχετίζονται με την αλληλέγγυα οικονομία ακόμα και αν δεν καθορίζονται επακριβώς. Στη χώρα υπάρχει επίσης έντονη δραστηριότητα στα πεδία του Δίκαιου Εμπορίου και της οργανικής γεωργίας.

Στη **Μαλαισία**, το ευρύ φάσμα της ΚΑΟ διαιρείται σε τέσσερις τομείς: συνεταιρισμούς, κοινωνικές επιχειρήσεις, ηθική χρηματοδότηση και ΟΚΠ. Οι τελευταίες διεξάγουν οικονομικές δραστηριότητες που συχνά είναι αυτό-βιώσιμες. Γενικά, οι πρωτοβουλίες που ανήκουν στον τομέα του Δίκαιου Εμπορίου δεν θεωρούν ότι ανήκουν σε ένα ευρύτερο κίνημα. Το πεδίο των πρωτοβουλιών της ηθικής χρηματοδότησης και των αμοιβαίων επιχειρήσεων αναγνωρίζεται από ένα εθνικό ταμείο που μετράει περίπου 3800 μονάδες αλλά υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία για τις συγκεκριμένες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα. Μπορεί να σημειωθεί ότι οι ΟΚΠ, οι ΜΚΟ και οι μη κερδοσκοπικοί φορείς επεκτείνονται παρά τις καθυστερήσεις που οφείλονται σε κάποια περιοριστικά μέτρα που έχουν εισαχθεί τελευταία. Στην αφρικανική ήπειρο, κατά τη διάρκεια των τελευταίων είκοσι χρόνων έχει παρατηρηθεί αύξηση των εμπειριών και του αντίκτυπου της ΚΑΟ.

Στο **Μαυρίκιο**, δεν υπάρχει συγκεκριμένος ή δημοφιλής ορισμός που μπορεί να δείχνει την παρουσία της έννοιας της ΚΑΟ. Η περιοχή δεν είναι καλά γνωστή οπότε είναι δυνατόν να συναντήσει κανείς κάποιες πραγματικά ενδιαφέρουσες εμπειρίες που δυστυχώς δεν μπορούν να εντοπιστούν ή να αναγνωριστούν και έτσι δεν υπάρχει συγκεκριμένη συλλογή δεδομένων. Η ΚΑΟ στη χώρα αυτή αποτελείται από τρεις κύριους τομείς: τους συνεταιρισμούς, ΟΚΠ με οικονομικές

δραστηριότητες και μη κερδοσκοπικές εταιρείες. Πάνω από 30 διαφορετικές κοινωνικο-οικονομικές δραστηριότητες παρέχονται από συνεταιρισμούς.

Οι συνεταιρισμοί στο Μαυρίκιο και το Rodrigues αποτελούνται από 95,012 μέλη ομαδοποιημένα σε 1,052 συνεταιριστικές κοινωνίες με κύκλο εργασιών περίπου 5,5 δις INR (πάνω από 70 εκατ. ευρώ). Οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες που αναλαμβάνουν οι συνεταιριστικές κοινωνίες είναι η παραγωγή και το μάρκετινγκ ζαχαροκάλαμου (10% της εθνικής παραγωγής), καλλιέργεια πατάτας (45%), κρεμμυδιού (70%), φρέσκων λαχανικών (80%), ζώων, ψαριών, ιδιοκτήτες λεωφορείων, καταστήματα λιανικής πώλησης, χειροτεχνία, πιστωτικά και αποταμιευτικά προγράμματα. Παρόλο που υπάρχουν αρκετοί ΟΚΠ και Φιλανθρωπικά Ιδρύματα που υποστηρίζουν κάποιες μορφές οικονομικών δραστηριοτήτων όπως η παραγωγή μπαλωμένων υφασμάτων patchwork (Ένωση Magic Fingers), την παραγωγή ευχετήριων καρτών (Centre d'Accueil de Terre Rouge), την παραγωγή χειροτεχνιών (Medine Horizons) και άλλες εκδηλώσεις συγκέντρωσης χρημάτων (CARITAS και άλλες ΜΚΟ), δεν υπάρχει συστηματική καταγραφή και στατιστικές αναφορές σχετικά με τη λειτουργία αυτών των δραστηριοτήτων και τη χρήση τους. Ενδιαφέρουσες εμπειρίες προκύπτουν σε αυτή την περιοχή σχετικά με συνεταιρισμούς που λειτουργούν στον αγροτικό τομέα, οι οποίοι ξεκινούν διαδικασίες μετατροπής σε οργανικές μεθόδους υπό την επιρροή των εισαγωγών Δίκαιου Εμπορίου, που απαιτούν όλο και περισσότερο πιστοποιήσεις για την οργανική παραγωγή των αγροτικών προϊόντων.

Σχετικά με την **Παλαιστίνη**, οι εμπειρίες ΚΑΟ έχουν τις ρίζες τους στην οικονομία των μηχανισμών αντίστασης της απασχόλησης και της αυτό-απασχόλησης. Δεν έχει εδραιωθεί ακόμα ένα καθοριστικό όραμα για την ΚΑΟ στη χώρα. Σήμερα, η παλαιστινιακή οικονομία και κοινωνία χαρακτηρίζεται από χρόνια πολιτική αστάθεια, οικονομική εξάρτηση από τους κατακτητές και τους διεθνείς χρηματοδότες. Παρατηρείται επίσης μια επιδείνωση της αλληλεγγύης και των κοινωνικών αξιών σε συνδυασμό με την έλλειψη αποτελεσματικών κρατικών πολιτικών για την αντιμετώπιση των δομικών προβλημάτων που επηρεάζουν τους οικονομικούς τομείς και την αγορά εργασίας. Παρά αυτές τις τάσεις και τη γενικότερη κατάσταση, κάποιες καλές πρακτικές μπορούν να εντοπιστούν στο χώρο και εκπροσωπούν μια σημαντική και ενδιαφέρουσα προσπάθεια αντίστασης και δημιουργίας εναλλακτικών τρόπων παραγωγής, απασχόλησης, δημιουργίας θέσεων εργασίας, κατανάλωσης, επενδύσεων κ.λπ. Κάποια παραδείγματα είναι: μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί ή ΜΚΟ που εργάζονται στην οικοδόμηση ικανοτήτων για την ενίσχυση του ρόλου των συνεταιρισμών και ανεπίσημες ομάδες που ασχολούνται με την οργανική γεωργία. Στην **Τυνησία**, οι εμπειρίες που μπορούν

να αναφέρονται στην ΚΑΟ είναι πολύ περιορισμένες αλλά υπάρχει μια δομημένη κοινωνία των πολιτών που είναι δραστήρια σε διαφορετικό πεδίο αναφορικά με κάποιες αξίες της ΚΑΟ. Σύμφωνα με μια πρόσφατη έρευνα (Μάρτιος 2015), πάνω από 18,000 οργανισμοί διεξάγουν εργασίες ΚΑΟ στις τοπικές κοινότητες, αν και δεν πρέπει να τις θεωρήσουμε όλες ενεργές. Υπάρχουν επίσης τουλάχιστον 80 διεθνείς ΜΚΟ, οι οποίες εφαρμόζουν προγράμματα και που αρνούνται την υπερβολική εξάρτηση από ξένους δωρητές, προσπαθώντας ταυτόχρονα να δημιουργήσουν σταθερές εργασίες και ευκαιρίες εργασίας στο πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιούνται. Υπάρχει επίσης ένας μη αμελητέος αριθμός ανεπίσημων ομάδων, που δραστηριοποιούνται κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου ή των προαστίων και της ενδοχώρας και υπολογίζεται ότι θα μπορούσε να εκπροσωπεί ακόμα και ένα τρίτο της τοπικής οικονομίας.

Αυτοί οι φορείς δεν έχουν νομική αναγνώριση αλλά εξακολουθούν να εξασφαλίζουν μια συνέχεια με τις παραδοσιακές τοπικές πρακτικές αλληλεγγύης. Τέλος, ένας νόμος που θεσπίστηκε το 2005 προστατεύει τις αμοιβαίες δραστηριότητες για επιχειρήσεις αγροτικών υπηρεσιών. Η οικονομία της Μοζαμβίκης, μιας χώρας που βρίσκεται στην νοτιοανατολική ακτή της Αφρικής, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη γεωργία. Θεωρείται μία από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες του κόσμου παρά την αφθονία φυσικών πόρων. Εκτός από τους αγροτικούς πόρους, όπως η γη, το δάσος και το νερό, διαθέτει επίσης ορυκτά, για παράδειγμα κάρβουνο, φυσικό αέριο και γραφίτη. Τα ορυκτά, παρόλα αυτά, έχουν συμβάλει ελάχιστα στη γενικότερη ευημερία του ευρύτερου πληθυσμού καθώς η εξαγωγή τους θα απαιτούσε σε πρώτη φάση μια αρκετά μεγάλη επένδυση στην υποδομή της χώρας. Η γεωργία παίζει πρωταρχικό ρόλο. Είναι ο στυλοβάτης της οικονομίας της χώρας. Επί του παρόντος, η γεωργία και η αλιεία παράγουν περίπου το 25% του ΑΕΠ της χώρας. Ταυτόχρονα, περίπου 80% των Μοζαμβικανών που βρίσκονται σε ηλικία κατάλληλη για εργασία απασχολούνται στη γεωργία, η μεγάλη πλειονότητα στη γεωργία μικρής κλίμακας, καλλιεργώντας εκτάσεις όχι μεγαλύτερες από δυο εκτάρια ανά οικογένεια. Αυτά τα μικρής κλίμακας αγροκτήματα παράγουν σχεδόν όλη την αγροτική παραγωγή της Μοζαμβίκης.

Ένα καλό τμήμα των εμπειριών ΚΑΟ εντοπίζονται σε αυτό τον τομέα, και εκπροσωπούνται κυρίως από τους συνεταιρισμούς που παλεύουν ενάντια στις πολιτικές της βιομηχανοποίησης και της τυποποίησης του αγροτικού τομέα αλλά τα πιθανά μονοπάτια προς τη δημιουργία ενός βιώσιμου αγροτικού μοντέλου και τη βελτίωση της πρόσβασης των ανθρώπων στην τροφή είναι πολύ διαφορετικά και οι απόψεις έχουν μεγάλη απόκλιση. Ενώ η κυβέρνηση πιστεύει ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρέπει να παίξουν σημαντικό ρόλο,

οι οργανώσεις αγροτών και οι ενώσεις συνεταιρισμών απαιτούν βελτίωση του πολιτικού πλαισίου και μεγαλύτερη υποστήριξη για τους παραγωγούς μικρής κλίμακας. Αυτό που διακυβεύεται ουσιαστικά είναι το ίδιο το μέλλον της γεωργίας στη χώρα. Γι' αυτό οι ΜΚΟ της Μοζαμβίκης και σωματεία συνεταιρισμών όπως το UNAC (União Nacional dos Camponeses), ασκούν έντονη κριτική στο PNISA και τη Νέα Συμμαχία για την Επισιτιστική Ασφάλεια και τη Διατροφή. Προτείνουν μοντέλα που φέρνουν στο προσκήνιο τη γεωργία μικρής κλίμακας και την ενίσχυση της τοπικής οικονομικής διακίνησης ώστε να γίνει πραγματικότητα η διατροφική κυριαρχία.

Ανάλυση δεδομένων

Σε αυτή την ενότητα έχουν αναπτυχθεί κάποιοι ποσοτικοί και ποιοτικοί δείκτες από τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν στις αναφορές των ερευνών έτσι ώστε να δώσουν στον αναγνώστη συγκριτικά στοιχεία για τις καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν. Οι ποιοτικοί παράγοντες βασίζονται σε κάποια κοινά κριτήρια της ΚΑΟ: περιβαλλοντική επίδραση, κοινωνική επίδραση, συμμετοχή, αυτοδιαχείριση- μερίδιο στη διαχείριση, ικανότητα δικτύωσης και προσοχή στην επικοινωνία και την υποστήριξη. Αναφορικά με τους ποσοτικούς παράγοντες, η ανάλυση αφορά τομείς και δραστηριότητες ΚΑΟ, εκτιμήσεις του αριθμού των ατόμων που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τις πρακτικές (εργαζόμενους, μέλη, εθελοντές), του ετήσιου κύκλου εργασιών που προκύπτει από τις δραστηριότητες που διεξάγονται και στοιχεία για τις νομικές μορφές/ ανεπίσημες δομές των πρακτικών.

Μέσω αυτών των δεικτών είναι δυνατόν να προκύψει ένα αποτελεσματικό σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης των πρακτικών που μελετήθηκαν, έτσι ώστε να μη δημιουργηθεί απλώς μια απεικόνιση των τρεχόντων δεδομένων αλλά να βρεθούν τρόποι να ενισχυθεί η διαδικασία προς μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των αναλυόμενων στοιχείων.

Τομείς

Οι 9 καλές πρακτικές που επιλέχθηκαν αφορούν διαφορετικούς τομείς ή δεξιότητες της ΚΑΟ. Ένα πρώτο αποτέλεσμα που προκύπτει από αυτή την έρευνα είναι η κυριαρχία πρακτικών που αφορούν τον τομέα της γεωργίας/ διατροφής (4 πρακτικές), και της φιλικής προς το περιβάλλον χειροτεχνίας (2 πρακτικές) αναφορικά με τις άλλες. Όσον αφορά τους άλλους τομείς, βλέπουμε την επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση, το βιώσιμο τουρισμό/ταξίδια και τον πολυσύνθετο τομέα υπηρεσιών.

Σε αυτή την περιοχή, ο αγροτικός τομέας παραμένει ένα ενιαίο μέρος της ανάπτυξης ανοιχτή πρόσβαση που είναι πιο αποτελεσματικός στη μείωση της φτώχειας σχετικά με άλλους τομείς. Παρόλα αυτά, υπάρχει η αυξανόμενη ανησυχία ότι η συμβατική πρακτική της γεωργίας προκαλεί μόλυνση του νερού και του εδάφους ενώ παράγει σημαντικό όγκο αερίων του θερμοκηπίου, μειώνοντας τη βιοποικιλότητα και προσπερνώντας τους πιο φτωχούς αγρότες, ιδίως στις περιοχές των βροχών. Επιπλέον, η ποιότητα και η ασφάλεια των τροφίμων που παράγονται με τη συμβατική γεωργία αμφισβητούνται όλο και περισσότερο από τους καταναλωτές. Παράλληλα, απαιτείται μια θεμελιώδης μεταστροφή προς εναλλακτικά συστήματα παραγωγής που είναι πιο φιλικά προς το περιβάλλον και το κλίμα, προσβάσιμα και τα οποία να παράγουν ασφαλέστερα τρόφιμα. Μεταξύ των εναλλακτικών γεωργικών μεθόδων, έχει λάβει ιδιαίτερη προσοχή η οργανική γεωργία, καθώς ο τομέας αυξάνεται με διψήφια νούμερα τα τελευταία δέκα χρόνια.

Οι εμπειρίες που έχουν προκύψει σε αυτή την περιοχή δίνουν ξεκάθαρες ενδείξεις σύμφωνα με αυτές τις απαιτήσεις. Είναι πολλές οι διαδικασίες μεταστροφής προς την οργανική καλλιέργεια και υπάρχουν όλο και πιο πολλές κοινοτικές εμπειρίες που βασίζονται στην ποιότητα της τροφής και τις άμεσες σχέσεις μεταξύ των αγροτικών παραγωγών και των καταναλωτών. Όσον αφορά τις εμπειρίες που βασίζονται σε δραστηριότητες χειροτεχνίας και την επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση πρώτων υλών και παραγωγές που προσανατολίζονται προς ουσιαστική κατανάλωση πέραν της τροφής, η καθιέρωσή τους οφείλεται περισσότερο στη μείωση των δραστηριοτήτων εξόρυξης και την προστασία και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, που είναι ιδίως σημαντικά στις περιοχές που έχουν βιομηχανοποιηθεί πρόσφατα. Αναλύοντας τις διάφορες δραστηριότητες των επιλεγμένων πρακτικών, βλέπουμε ότι οι κύριοι τομείς αναφοράς είναι: οργανική γεωργία και τροφή, Δίκαιο Εμπόριο και φιλική προς το περιβάλλον χειροτεχνία, ενώ τις ακολουθούν η κριτική κατανάλωση, η επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση

και ο πολυσύνθετος τομέας. Υπάρχουν επίσης εμπειρίες στον τομέα της παραγωγής (αγαθών και υπηρεσιών). Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι προφανώς περιορισμένη και τεχνητή, δεδομένου ότι υπάρχουν πρακτικές που εφαρμόζουν δραστηριότητες από πολλούς από αυτούς τους τομείς,

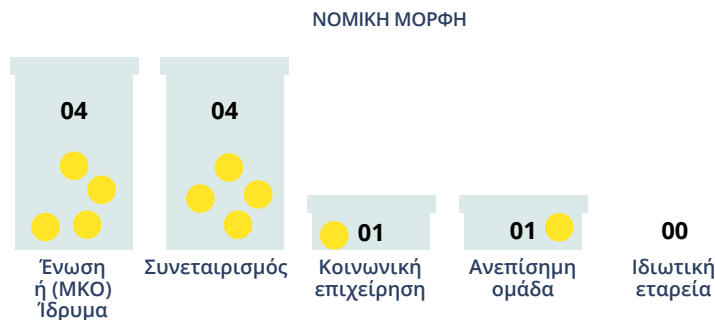
Δεδομένης της ετερογένειας των πλαισίων στα οποία λειτουργούν οι καλές πρακτικές που έχουν εντοπιστεί, δεν είναι δυνατόν να κάνουμε γενικεύσεις αναφορικά με τη δυνατότητά τους να αλληλεπιδρούν συστηματικά. Σε χώρες όπου μορφές ΚΑΟ υπάρχουν εδώ και δεκαετίες, όπως π.χ. στη Λατινική Αμερική, η παρουσία περιοχών και άλλων μεθόδων δικτύωσης είναι αρκετά εδραιωμένες. Αντιθέτως, στα αφρικανικά και ασιατικά πλαίσια, όπου η ΚΑΟ είναι σχετικά πιο νέα έννοια, οι προσπάθειες για τη δημιουργία σχέσεων βρίσκονται συχνά σε πιο πρώιμο στάδιο. Όταν αναλύουμε τις παραδοσιακές οικονομικές λειτουργίες που διεξάγονται από τις επιλεγμένες πρακτικές, βλέπουμε ότι υπάρχει μια κυριαρχία των λειτουργιών που σχετίζονται με το εμπόριο και τις υπηρεσίες (44%), ενώ ακολουθούν οι λειτουργίες παραγωγής και επεξεργασίας (17%), κατανάλωσης (33%) και διανομής (6%). Σε αυτή την περιοχή δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στις λειτουργίες παραγωγής και επεξεργασίας που είναι πιο έντονες από ό,τι στις άλλες γεωγραφικές περιοχές που αναλύσαμε.

Συμμετοχή

Οι πρακτικές που αναλύθηκαν από τη Λατινική Αμερική, την Αφρική και την Ασία απασχολούν με διαφορετικούς τρόπους χιλιάδες άτομα, κάτι που δείχνει τη μεγάλη ικανότητά τους να προσελκύσουν κόσμο και ταυτόχρονα, τη δυνατότητα να οικοδομήσουν μια αληθινή εναλλακτική οικονομία, να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας, να εξασφαλίσουν δικαιώματα, να επεκτείνουν την ατομική και συλλογική επίγνωση σχετικά με τις τρέχουσες κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες, να σκέφτονται μια κοινότητα που αποτελείται από ανθρώπους και όχι απλώς καταναλωτές, πελάτες και παραγωγούς. Συνολικά υπάρχουν πάνω από 100,000 άτομα που εμπλέκονται με διάφορους τρόπους, ενώ εκτιμάται ότι πάνω από 558 άτομα εργάζονται άμεσα ή έμμεσα από αυτές.

Είναι μία από τις περιοχές με το μεγαλύτερο αριθμό εμπλεκόμενων παραγόντων από αυτές που αναλύθηκαν αλλά η ικανότητά τους να προσελκύσουν κόσμο και να δημιουργήσουν θέσεις απασχόλησης είναι διαφορετικές: υπάρχουν περιπτώσεις με ελάχιστους εργαζόμενους ενώ υπάρχουν άλλες που μπορεί να περιλαμβάνουν αρκετούς εργαζόμενους ή μέλη όπως η Petite Savanne Cooperative Credit Society με 274 άτομα προσωπικό ή η Central Cooperative που απασχολεί 150 άτομα. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ο οργανισμός National Peasants' Union της Μοζαμβίκης, με 100,000 μέλη που είναι οργανωμένα μέσω περίπου 2,500 ενώσεων ή συνεταιρισμών αγροτών. Αυτή η περίπτωση έχει έντονη επίδραση στο γενικό αριθμό των ανθρώπων που εμπλέκονται καθώς η φύση αυτής της δημοφιλούς κίνησης μεταξύ των αγροτών έχει ενθαρρύνει τη δημιουργία μιας ευρείας υποστηρικτικής βάσης. Αναφορικά με τις νομικές μορφές αυτών των οργανισμών, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι η πλειονότητά τους είναι Συνεταιρισμοί (4), Ενώσεις, ΜΚΟ ή Ιδρύματα (4), κοινωνικές επιχειρήσεις (1). Επιπλέον υπάρχει επίσης η ανεπίσημη ομάδα της Τυνησίας που έχει επιλογή ως η καλή πρακτική της περιοχής.

Αντίκτυπος

Όπως ξέρουμε, οι πρακτικές ΚΑΟ είναι προσανατολισμένες προς στόχους συλλογικού ενδιαφέροντος. Η προώθηση των σχέσεων μεταξύ διαφορετικών φορέων, η δίκαιη κατανομή πόρων, ο σεβασμός και η προστασία του περιβάλλοντος, η επιδίωξη κοινωνικών στόχων είναι χαρακτηριστικά που είναι παρόντα σε όλες τις εμπειρίες που αναλύθηκαν. Αυτές οι καλές πρακτικές προσανατολίζονται λοιπόν προς τη δημιουργία και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών αφιερωμένων στην παραγωγή και την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών και λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές της συνεργασίας, της αμοιβαιότητας, της υπεύθυνης χρηματοδότησης, της βιωσιμότητας και της ενεργητικής περιβαλλοντικής συμβατότητας. Συγκεκριμένα, εάν εξετάσουμε τις πρακτικές που εντόπισε η έρευνα, είναι δυνατόν να αξιολογήσουμε ποιοτικά κάποιους δείκτες αντίκτυπου κάποιων κριτηρίων.

Το παρακάτω γράφημα δείχνει τον αντίκτυπο κάποιων αξιών στο πλαίσιο των πρακτικών. Για παράδειγμα, παρατηρούμε τη μεγάλη σημασία που αποδίδεται στην κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση των περισσότερων από τις πρακτικές που αναλύθηκαν. Είναι σημαντικό να τονίσουμε τη μεγάλη έμφαση που έχει δοθεί στην πλευρά της διαχείρισης, κάτι που μεταφράζεται σε συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ανταλλαγή απόψεων και δημοκρατική διακυβέρνηση. Όλες αυτές οι πρακτικές προσπαθούν να βελτιώσουν συλλογικές πρωτοβουλίες και την ικανότητα συνεργασίας μεταξύ διαφόρων οργανισμών, ακόμα και αν αυτή τη στιγμή μια τέτοια έννοια χαίρει ήδη μεγαλύτερης προσοχής από ό,τι σε άλλες γεωγραφικές περιοχές. Γενικότερα, αναφορικά με τον αντίκτυπο των πρακτικών, παρόλο που κι εδώ υπάρχει σχετική αδυναμία στην ικανότητα υποστήριξης και επικοινωνίας, μπορεί να σημειωθεί όμως ότι αρκετές από αυτές τις εμπειρίες αφιερώνουν περισσότερο χρόνο σε αυτές τις δραστηριότητες, συγκεκριμένα με στόχο την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ανθρώπων που συμμετέχουν σε αυτές ή για να επηρεάσουν εθνικές πολιτικές στα πεδία ενδιαφέροντός τους έτσι ώστε να βελτιώσουν τον κοινωνικό και περιβαλλοντικό τους αντίκτυπο.

Κύκλος εργασιών

Αναφορικά με το εισόδημα που εισπράττεται από αυτές τις πρακτικές μπορούμε μόνο να κάνουμε γενικές εκτιμήσεις γιατί οι αριθμοί που δίνονται δεν είναι ολοκληρωμένοι ούτε καθορισμένοι με ακρίβεια. Πάντως συνολικά μιλάμε για οικονομική αξία συνολικά μεγαλύτερη από 4 εκατομμύρια ευρώ. Είναι η περιοχή με τη μεγαλύτερη οικονομική αξία. Επίσης, σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να διακρίνουμε κάποιες πρακτικές που η απόδοσή τους είναι αξιοσημείωτη, όπως η Ινδική περίπτωση της Central Cooperative που αποδίδει 3,900,000 ευρώ. Επίσης, δεν μπορούμε να υπολογίσουμε σε αυτό τον οικονομικό απολογισμό τη συνεισφορά της Εθνικής Ένωσης Γεωργών (National Peasants Union) της **Μοζαμβίκης**, με 2,500 ενώσεις ή συνεταιρισμούς αγροτών που σίγουρα παράγει αξιοσημείωτο οικονομικό όφελος.

Λύσεις κατά της οικονομικής κρίσης

Στον Παγκόσμιο Νότο, όλο και μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπων σε ηλικία εργασίας βρίσκουν απασχόληση στην ανεπίσημη οικονομία, συχνά υπό επισφαλείς συνθήκες και έντονες ελλείψεις αξιοπρεπούς εργασίας. Η επικράτηση της ανεπίσημης απασχόλησης σε πολλά μέρη του κόσμου δεν επηρεάζει μόνο τις τρέχουσες συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού αλλά αποτελεί επίσης σημαντικό περιορισμό που αποτρέπει πολλά νοικοκυριά και οικονομικές μονάδες από την αύξηση της παραγωγικότητάς τους και την εύρεση διεξόδου από τη φτώχεια. Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες εκτιμήσεις, η μη αγροτική απασχόληση στην ανεπίσημη οικονομία αποτελεί σχεδόν 82% της συνολικής απασχόλησης στη Νότια Ασία, 66% στην Υποσαχάρια Αφρική, 65% στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία (με εξαίρεση την Κίνα) και 51% στη Λατινική Αμερική. Σε γενικές γραμμές, ο ρόλος και η ανάπτυξη της ΚΑΟ σε αυτές τις χώρες ήταν σημαντικότερος για την προστασία του μεγαλύτερου μέρους τους ενάντια στη φτώχεια, την αστική περιθωριοποίηση, την υψηλή ανεργία και ακόμα χειρότερο αντίκτυπο της κρίσης.

Η ΚΑΟ προσφέρει τα μέσα για την αντιμετώπιση της ευάλωτης απασχόλησης και τη γεφύρωση της μετάβασης από την ανεπίσημη στην επίσημη οικονομία υπό συνθήκες αξιοπρεπούς εργασίας. Στο πλαίσιο μιας πολιτικής διευκόλυνσης και θεσμικού περιβάλλοντος, η ΚΑΟ μπορεί να παίξει ένα ρόλο-κλειδί στην πραγμάτωση του στόχου της αξιοπρεπούς εργασίας, σε συνδυασμό με τα στοιχεία που αποτελούν τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, τον κοινωνικό διάλογο και τα πρότυπα απασχόλησης που σχετίζονται τόσο με τα δικαιώματα των εργαζομένων όσο και με την κοινωνική τους προστασία. Η οργάνωση των εργαζομένων της ανεπίσημης οικονομίας και των παραγωγών σε διάφορες

μορφές συνεταιρισμών και ενώσεων μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των αποτυχιών της αγοράς. Τέτοιοι οργανισμοί μπορούν να διευκολύνουν την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, την πληροφόρηση σχετικά με την αγορά, τη συμμετοχή, την τεχνολογία, υπηρεσίες και αγορές υποστήριξης και να αυξήσουν την ικανότητα των παραγωγών να διαπραγματεύονται καλύτερες τιμές και εισοδήματα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε τομείς όπως η διατροφή και η γεωργία, που αντιμετωπίζουν παγκόσμιο ανταγωνισμό και ανασφάλεια. Οι χαμηλές απαιτήσεις σε κεφάλαιο που υπάρχουν για τη δημιουργία συγκεκριμένων τύπων συνεταιρισμών μπορούν να αποδειχθούν πολύ χρήσιμες για τους εργαζόμενους στην ανεπίσημη οικονομία που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά. Από μια γενική άποψη, οι συνεταιρισμοί βρίσκονται ανάμεσα στους πιο μεγάλους παρόχους απασχόλησης σε πολλές χώρες τόσο στο Βορρά όσο και στο Νότο. Ιδρύματα μικροχρηματοδότησεων αλληλεγγύης και ομάδες αυτοβοήθειας συχνά διευκολύνουν την πρόσβαση σε πόρους που είναι απαραίτητοι για την έναρξη και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων παραγωγής εισοδήματος. Η αλληλέγγυα οικονομία, για παράδειγμα, άνθησε κατά τη δεκαετία του '90 στη Λατινική Αμερική, όταν αυτές οι χώρες αντιμετώπιζαν οικονομική κρίση και πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας.

Οι άνθρωποι που αναζητούσαν εναλλακτικές μορφές εισοδήματος άρχισαν να συγκεντρώνονται σε ομάδες, συνεταιρισμούς και σωματεία. Το μοντέλο δεν είναι πολύ γνωστό αλλά η διάδοσή του αυξάνεται και η **Βραζιλία** εμφανίζεται ως επικεφαλής αυτής της νέας κίνησης (new movement). Η χώρα έχει αυτή τη στιγμή 20,000 επιχειρήσεις που λειτουργούν με αυτό το μοντέλο και σύμφωνα με μια κυβερνητική έρευνα, 1,8 εκατομμύρια άτομα εργάζονται στην ΚΑΟ. Στη **Βραζιλία**, η εμπειρία του Coorapare στο Σάο Πάολο παρουσιάζεται ως ένα πολύ σημαντικό παράδειγμα πρωτοβουλίας ΚΑΟ καθώς είναι ένα πρωτοπόρο πρόγραμμα που θέτει τις βάσεις για επιπλέον απασχόληση. Σήμερα, 5% των ανθρώπων που απασχολούνται στην ΚΑΟ στη χώρα εργάζεται σε πρωτοβουλίες συλλεκτών. Όπως διαφάνηκε από τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν κατά τη χαρτογράφησης της κατάστασης στη Βραζιλία, η δημιουργία εισοδήματος (βασική πρόκληση για το 74% των εργαζομένων στην ΚΑΟ) και η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας στην αγορά (64%) θεωρούνται οι δυο μεγαλύτερες προκλήσεις για τους εργαζόμενους στην ΚΑΟ στη Βραζιλία.¹⁴ Στον τομέα της γεωργίας, οι πρακτικές της **Βολιβίας**, της **Μοζαμβίκης**, του **Μαυρικίου** και της **Παλαιστίνης** δείχνουν με διαφορετικό τρόπο πώς οι πολιτικές που είναι υπέρ της διατροφικής

14 Secretaria Nacional de Economia Solidária (SENAES), La Economía Solidaria en Brasil: un análisis de datos a nivel nacional (2013)

κυριαρχίας και οι αγροοικολογικές πρακτικές έχουν τη δυνατότητα να δώσουν έμφαση σε αυτούς που καλλιεργούν το μεγαλύτερο μέρος της τροφής του πλανήτη: τους αγρότες μικρής κλίμακας. Για να κατανοήσουμε γιατί είναι τόσο επιτακτικά απαραίτητη αυτή η ιδέα ως μέρος της διεθνούς ανάπτυξης και της αγροτικής πολιτικής και έρευνας, μπορούμε να μελετήσουμε το τρέχον σύστημα τροφής μας, στο οποίο οι επιχειρήσεις τροφίμων και γεωργίας έχουν το λόγο και η παραγωγή, η επεξεργασία και η διανομή της τροφής είναι παράλληλη με την εκμετάλλευση των ανθρώπων και του περιβάλλοντος. Παρά την έντονη φτώχεια και πείνα που επικρατεί στη χώρα, οι αγρότες μικρής κλίμακας της Μοζαμβίκης βρίσκονται επικεφαλής σε αυτό το ζήτημα, όπως έχει αποδειχθεί από πολλές αποτελεσματικές μελέτες περιπτώσεων. Ως μέρος των συλλογικών συνεταιρισμών αγρωτών, των οργανισμών παραγωγών και με τις πολιτικές εκστρατείες ασκούν το δικαίωμά τους να οργανώνουν τα αγροτικά τους συστήματα με τρόπο που τους επιτρέπει να ζουν αξιοπρεπώς και να επισιτίζονται. Με αυτό τον τρόπο, αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις της πείνας και της φτώχειας όπως και των καταστροφικών συνεπειών της κλιματικής αλλαγής σε μια χώρα που η οικονομία της βασίζεται πολύ έντονα στον αγροτικό τομέα. Παρά την αποδεδειγμένη αποτελεσματικότητα των αγροοικολογικών μεθόδων, που επιτρέπουν στους αγρότες να πάρουν πίσω την αυτονομία τους και να προσαρμοστούν ώστε να προστατεύσουν το τοπικό οικοσύστημα και να περιορίσουν τις συνέπειες στο περιβάλλον και τους διαθέσιμους πόρους, η κυβέρνησή τους εξακολουθεί να προωθεί την βιομηχανική γεωργία που εξυπηρετεί κερδοσκοπικά συμφέροντα της αγροτικής επιχειρηματικότητας.

Στις ενώσεις παραγωγών, οι αγρότες οργανώνονται, για παράδειγμα, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν πρόσβαση στη γη τους ή ακόμα και να επεκτείνουν τις περιοχές που χρησιμοποιούν. Βοηθώντας ο ένας τον άλλο στην καλλιέργεια και με το να μοιράζονται εργαλεία και πόρους, όπως σπόρους που έχουν υιοθετηθεί στην περιοχή, για παράδειγμα, τα μέλη της ένωσης União Nacional dos Camponeses της Μοζαμβίκης έχουν καταφέρει να βελτιώσουν το επίπεδο διαβίωσής τους. Η τοπική κατάσταση διατροφής βελτιώνεται επίσης χάρη στην αύξηση του εφοδιασμού με βρώσιμα προϊόντα. Αυτό το μοντέλο έχει επιτύχει μέσω της εφαρμογής προσαρμοσμένων αγροοικολογικών τρόπων καλλιέργειας, που περιλαμβάνουν τη χρήση οργανικών λιπασμάτων και την αποφυγή χημικών και τοξικών παρασιτοκτόνων και της ανεξέλεγκτης εκχέρσωσης με φωτιά. Η πλειονότητα αυτών των πρακτικών έχει δοκιμαστεί στα δοκιμαστικά εδάφη της ένωσης, μαζί με όλα τα μέλη, που στη συνέχεια μεταφέρουν την πρακτική στη δική τους γη και έτσι οι μέθοδοι διαδίδονται από τον ένα αγρότη στον άλλο. Οι ενώσεις βοηθούν επίσης στη δημιουργία ανεξάρτητων εγκαταστάσεων επεξεργασίας και νέες τοπικές και περιφερειακές αγορές για τα προϊόντα. Αυτό

έχει επιτρέψει στα μέλη να εξελιχθούν από την καθαρά γεωργία αυτοσυντήρησης και να αρχίσουν να έχουν εισοδήματα από την πώληση των επιπλέον προϊόντων και να γίνουν έτσι σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητοι από την αρωγή και τα εξωτερικά προγράμματα.

Άλλες ενδιαφέρουσες προτάσεις «επίλυσης της κρίσης» στο τοπικό εμπόριο προκύπτουν από την κατάσταση στη Μαλαισία και την Τυνησία. Τόσο η ανεπίσημη οικονομία όσο και η επίσημη βασίζονται στα τοπικά εμπορικά κανάλια που εξαρτώνται από την εισαγωγή αγαθών για την αύξηση του εισοδήματός τους αλλά τοποθετούν επίσης κάποια σημεία αντίστασης κατά της απόβασης των ξενόφερτων προϊόντων που είναι ανταγωνιστικά αλλά προσφέρουν πολύ λίγα από την άποψη της κοινωνικής και περιβαλλοντικής ποιότητας των προϊόντων, παρέχοντας έτσι πολύ λίγα πλεονεκτήματα στην τοπική οικονομία.

Συναλλαγές Βορρά-Νότου

Μόνο τρεις από τις επιλεγμένες πρακτικές σε αυτή την περιοχή έχουν άμεσες επαφές με το βόρειο ημισφαίριο και διεξάγουν προγράμματα Δίκαιου Εμπορίου. Το Δίκαιο Εμπόριο παίζει σίγουρα μεγάλο ρόλο στην αντιμετώπιση διαφορετικών αναπτυξιακών χασμάτων σε πολλές χώρες του Παγκόσμιου Νότου και μπορεί να θεωρηθεί ένας μεγάλος τομέας της ΚΑΟ, για παράδειγμα στο Μαυρίκιο, τη Βολιβία και τη Μαλαισία, όπου αντίθετα θεωρείται ως μέρος ενός συνεταιρισμού ανάπτυξης. Όπως τονίστηκε σε κάποιες από τις έρευνες, «οι στόχοι των αυξανόμενων πριμοδοτήσεων για αγαθά Δίκαιου Εμπορίου έχουν σκοπό τη βελτίωση των κακών συνθηκών εργασίας, την αύξηση των μισθών ώστε να βγουν από τη φτώχεια τα άτομα και οι κοινότητες, το τέλος της παιδικής εργασίας και τον περιορισμό των συνεπειών στο περιβάλλον. Κάποιοι από αυτούς τους στόχους επιτυγχάνονται απλώς χάρη στις υψηλότερες τιμές που πληρώνουν οι καταναλωτές και μέσω των πριμοδοτήσεων που προορίζονται για κοινοτικά προγράμματα. Άλλοι στόχοι είναι μέρη του συμβολαίου πιστοποίησης. Οι γεωργοί που συμμετέχουν, για παράδειγμα, πρέπει να γράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Αυτό εξασφαλίζει ότι λαμβάνουν μόρφωση αλλά και ότι δεν εργάζονται στα χωράφια»¹⁵.

Μέσω των μηχανισμών του, το Δίκαιο Εμπόριο καταφέρνει να αυξήσει τη σταθερότητα για τους μικρής κλίμακας παραγωγούς από πολλές διαφορετικές απόψεις: «πρώτον, οι υψηλότερες τιμές που πληρώνονται στους αγρότες παρέχουν μεγαλύτερη οικονομική σταθερότητα. Δεύτερον, το σύστημα Δίκαιου

15 S. Harvey, Fair Trade: History, Purpose, and Why You Should Support it - <http://gogreenplus.org/greensustainable-business-tips-resources-ideas/fair-trade/>

Εμπορίου προσπαθεί να δημιουργήσει και να ενισχύσει μακροπρόθεσμους δεσμούς μεταξύ των παραγωγών και των αγοραστών. Οι αγοραστές αναμένεται να συνάψουν σχέσεις που δε θα είναι απλώς βραχυπρόθεσμες και ευκαιριακές. Τρίτον, το σύστημα έχει στόχο να παρέχει στους αγρότες μεγαλύτερη πρόσβαση στην πίστωση. Οι αγοραστές πρέπει να καταβάλουν προκαταβολή – μέχρι 60 τοις εκατό της τιμής - εάν οι παραγωγοί το ζητήσουν. Επίσης, οι συνεταιρισμοί παρέχουν συχνά πίστωση στα μέλη τους, με ένα μέρος των προμηθειών να χρησιμοποιείται συχνά γι' αυτό το σκοπό. Τέταρτον, η κατώτατη τιμή εγγυάται μια ελάχιστη τιμή κάτω από την οποία δεν μπορεί να πωληθεί ένα πιστοποιημένο προϊόν Δίκαιου Εμπορίου»¹⁶. «Ίσως το πιο σημαντικό εργαλείο μέσω του οποίου επιδιώκει το Δίκαιο Εμπόριο να παρέχει μεγαλύτερη σταθερότητα στους αγρότες είναι η κατώτατη τιμή, που έχει σκοπό να παρέχει στους αγρότες ένα δίκτυο ασφαλείας στην περίπτωση σημαντικής πτώσης τιμών. Παρόλα αυτά, αν και η τιμή των προϊόντων που πωλούνται στο πλαίσιο του Δίκαιου Εμπορίου είναι εγγυημένα ίση ή πάνω από την κατώτατη τιμή, δεν υπάρχει εγγύηση ότι θα μπορέσουν να πωλήσουν τον καφέ τους μέσω του Δίκαιου Εμπορίου. Είναι ευρέως γνωστό ότι ο ορισμός μιας τιμής που είναι κάτω από την τιμή αγοράς οδηγεί σε υπερπροσφορά του προϊόντος. Όταν η τιμή είναι δεσμευτική υπάρχει πιθανότητα να συμβεί αυτό και η ποσότητα του προϊόντος Δίκαιου Εμπορίου που προσφέρεται να είναι μεγαλύτερη από τη ζήτηση»¹⁷.

Άλλες καλές πρακτικές στη Μοζαμβίκη, το Μαυρίκιο και τη Βολιβία αντιμετωπίζουν τη διεθνή συνεργασία και έχουν επίσης κοινή την υποστήριξη των βιώσιμων προϊόντων γεωργίας, τόσο στο βόρειο όσο και στο νότιο ημισφαίριο. Κάποια προγράμματα ουσιαστικά έχουν προκύψει ως εναλλακτικές μορφές γεωργίας στο Βορρά αλλά προσφέρονται και μεταφέρονται στις χώρες του παγκόσμιου Νότου με ειδικές συμφωνίες συνεταιρισμών, ιδίως αναφορικά με τις τεχνικές και τις πιο προχωρημένες καλλιέργειες που έρχονται σε αντίθεση με τις διαδικασίες περιβαλλοντικής μόλυνσης στη γεωργία.

Η εμπειρία του υπεύθυνου τουρισμού που επιλέχθηκε στην Ουρουγουάη, αντίθετα, είναι μια ευκαιρία πολιτιστικής ανταλλαγής μεταξύ Βορρά και Νότου μέσω των βιώσιμων τουριστικών οδών που γίνεται αφορμή νέων τρόπων συνάντησης, γνωριμίας αλλά και αμοιβαίας υποστήριξης για πολλές κοινότητες που βρίσκονται στο περιθώριο.

16 R. Dragusanu, D. Giovannucci and N. Nunn, *The Economics of Fair Trade* (2014) Ibid.

17 R. Dragusanu, D. Giovannucci and N. Nunn, *The Economics of Fair Trade* (2014) Ibid.

Σημαντικές έννοιες

Ορισμός ΚΑΟ

Οι ερευνητές αναφέρουν ότι σε αυτή την περιοχή, η «κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία» ως έννοια γίνεται αντιληπτή με διαφορετικό τρόπο. Όροι όπως «αλληλέγγυα οικονομία» και «συνεταιρισμοί» στη λατινική Αμερική είναι πιο σχετικοί από ό,τι στην Αφρική και την Ασία όπου οι όροι «κοινωνική οικονομία» ή «κοινωνική επιχείρηση» αναγνωρίζονται, έχουν νόημα και γίνονται κατανοητοί από το ευρύ κοινό. Όλοι οι φορείς ΚΑΟ που λειτουργούν σε αυτές τις ηπείρους έχουν ρίζες σε πλαίσια των οποίων τα χαρακτηριστικά διαφέρουν έντονα, αν και μοιράζονται όλοι την ίδια δέσμευση για την ικανοποίηση αναγκών της κοινωνίας και συνεισφορά στην τοπική ανάπτυξη των κοινοτήτων.

Επικοινωνία και υποστήριξη

Τα θετικά αποτελέσματα της ΚΑΟ σε αυτές τις περιοχές δεν είναι πολύ γνωστά από το ευρύ κοινό, δεδομένου ότι το ζήτημα συχνά αγνοείται από τα κυρίαρχα μέσα και δεν γίνονται πολλές ενημερωτικές προσπάθειες. Επιπλέον, οι δημόσιες διοικήσεις δεν παρέχουν συχνά επαρκή υποστήριξη για την εφαρμογή πληροφορικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και οι κοινωνικές επιχειρήσεις που δημιουργούνται δυσκολεύονται να διατηρήσουν την παρουσία τους στην αγορά. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αυτές οι πρακτικές θα πρέπει να σημειωθούν στη δημιουργία εκστρατειών ενημέρωσης ώστε να καταπολεμηθούν οι αρνητικές συνέπειες κάποιων πολιτικών στο περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν και ταυτόχρονα, να εντοπιστούν νέες μορφές παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης που θα δώσει τη δυνατότητα σε τοπικούς πληθυσμούς να πετύχουν ένα αξιόλογο εισόδημα και πλήρεις, συνειδητές και συμμετοχικές εργασιακές ευκαιρίες.

Γι' αυτό το σκοπό, οι δραστηριότητες επικοινωνίας και υποστήριξης θα πρέπει να ενισχυθούν έντονα και να υποστηριχθούν από κοινές προσπάθειες διαφορετικών φορέων όπως οι τοπικές αρχές, πανεπιστήμια, δημόσια σώματα, ΜΜΕ και οργανισμούς ΚΑΟ, ώστε να μπορέσουν να επιτύχουν μεγαλύτερα αποτελέσματα σε εθνικό επίπεδο.

Οράματα και οικονομικές στρατηγικές

Για τις περισσότερες χώρες σε αυτή την περιοχή, δεν μπορούμε να αναφερθούμε σε μια γενική κρατική πολιτική που εκφράζεται σύμφωνα με τις ανάγκες διαφορετικών παραγόντων ΚΑΟ. Σε κάποιες χώρες έχουν

ληφθεί πρόσφατα μέτρα για τη ρύθμιση και την υποστήριξη κάποιων από τις δραστηριότητες που εφαρμόζονται. Θα ήταν πολύ χρήσιμο για τις κυβερνήσεις και τις τοπικές αρχές να προετοιμάσουν και να μοιραστούν ένα νομικό πλαίσιο για να ενθαρρύνουν από τη μία, τη δημιουργία νέων οργανισμών και από την άλλη να ενισχύσουν και να υποστηρίξουν τις υπάρχουσες δραστηριότητες που θα μπορούσαν να παίξουν ένα ρόλο προτύπου για άλλες περιοχές και χώρες: οι εμπειρίες ΚΑΟ που ήδη παρέχουν πολύτιμες λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα που μπορούν να προσαρμοστούν για να αντιμετωπίσουν τοπικές ιδιαιτερότητες.

Ένα ενδιαφέρον μάθημα που μπορεί να πάρει κανείς από τις εμπειρίες των πρακτικών που επιλέχθηκαν είναι η σημασία της μακροπρόθεσμης συνεργασίας με τοπικές κοινότητες για την ανάπτυξη μιας συνολικής εναλλακτικής πρότασης για οικονομικά μοντέλα. Σε χώρες που υφίστανται σχετική οικονομική πίεση από τα διεθνή κεφάλαια, τα οποία εξακολουθούν να προτείνουν το συνηθισμένο τρόπο συνεργασίας και να χρηματοδοτούν δραστηριότητες συνεταιρισμών ανάπτυξης που εφαρμόζονται με παραδοσιακούς και ακατάλληλους τρόπους παρέμβασης, οι συγκεκριμένες εμπειρίες και η προσπάθεια των τοπικών κοινοτήτων με την υποστήριξη των κυβερνήσεων μπορούν να κάνουν τη διαφορά και να παίξουν θετικό ρόλο στις κοινωνικές και οικονομικές αυτόνομες και αυτό-προσδιοριζόμενες διαδικασίες καινοτομίας.

Κλειδί για την επιτυχία είναι ο δρόμος που έχουν χαράξει οι τοπικές κοινότητες, οι οποίες μπορούν να δείξουν και να δοκιμάσουν κατάλληλες προσεγγίσεις για την ανάπτυξη συνεταιρισμών και να αναπτύξουν βιώσιμα εργαλεία ώστε να δημιουργηθούν ελκυστικούς και ανθεκτικούς δεσμούς αλληλεγγύης μεταξύ του Παγκόσμιου Βορρά και Νότου ώστε να προφυλαχθούν οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι αλλά και να προωθηθούν οικονομικές δραστηριότητες που υποστηρίζουν μια ουσιαστική τοπική στρατηγική ανάπτυξης σε μακροπρόθεσμο πλαίσιο. Αυτού του είδους η οργάνωση θα απαιτεί την ικανότητα της κυβέρνησης για την ανάπτυξη πολιτικών και στρατηγικών που επιτρέπουν σε τέτοιου είδους παράγοντες να πρωταγωνιστούν σε αυτές τις διαδικασίες αλλά και να παρακολουθούν από κοινού την απόδοση κάθε παρέμβασης ώστε να αποφευχθούν λάθη. Αυτές οι ιδανικές συνθήκες έχουν ακόμα αρκετό δρόμο μέχρι να επιτευχθούν σε όλες τις χώρες της περιοχής αλλά ο εντοπισμός αυτών των ζητημάτων αποτελεί το πρώτο βήμα για την εύρεση κατάλληλων λύσεων σύμφωνα με τις συγκεκριμένες συνθήκες.

Ενδιαφέροντα σημεία

Υπάρχουν διάφορες ιδέες και σκέψεις που μπορούν να τονιστούν σύμφωνα με την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από την έρευνα σε αυτή την περιοχή.

Πολιτικές που υποστηρίζουν τη διατροφική κυριαρχία και τις αγροοικολογικές πρακτικές

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί η βιομηχανική γεωργία για την εκμετάλλευση της γης, εξαντλούν το έδαφος, μειώνουν τη βιοποικιλότητα και παράγουν μεγάλες ποσότητες μεθανίου, νιτρώδους οξειδίου και διοξειδίου του άνθρακα, συμβάλλοντας έτσι στην κλιματική αλλαγή. Η εξακολούθηση της υποστήριξης ενός συστήματος βιομηχανοποιημένης τροφής μπορεί να είναι επικίνδυνη για όλες τις χώρες που θα επωφελούνταν σίγουρα από ένα μεγαλύτερο βαθμό ανεξαρτησίας από τις πολυεθνικές αλυσίδες εφοδιασμού. Ακόμα και σήμερα, περίπου 1,7 δισεκατομμύρια αγροτών μικρής κλίμακας είναι υπεύθυνοι για την παραγωγή της πλειονότητας της τροφής του πλανήτη, και το κάνουν σε μόλις μισό δισεκατομμύριο αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Αυτό σημαίνει ότι αν θέλουμε να ανταποκριθούμε στις διατροφικές ανάγκες των ανθρώπων τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, με τρόπο κοινωνικά δίκαιο και περιβαλλοντικά βιώσιμο, οι απαιτήσεις και οι ανάγκες των παραγωγών μικρής κλίμακας πρέπει να αποτελούν το κέντρο όλων απολύτως των μορφών γεωργικών, εμπορικών και αναπτυξιακών πολιτικών. Ένα σημαντικό ζήτημα θα ήταν η αναγνώριση του τρόπου με τον οποίο συμβάλουν οι μέθοδοί τους σε ένα βιώσιμο οικοσύστημα – δηλ. μέσω των μεθόδων διατροφικής κυριαρχίας και αγροοικονομίας – και η υποστήριξη αυτών των μέτρων σε όλα τα πολιτικά επίπεδα.

Γι' αυτό είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι όλες οι εμπειρίες που αναλύονται στην παρούσα μελέτη βασίζονται στην εναλλακτική οικονομία και προγράμματα οργανικών προϊόντων και μεθόδων τιμολόγησης που λαμβάνουν υπόψη τους τις ανάγκες αγροτών, παραγωγών και καταναλωτών. Πράγματι, οι στρατηγικές και οι πολιτικές που εντοπίστηκαν σε αυτές τις εμπειρίες έχουν εμπνευστεί από τις αρχές της διατροφικής κυριαρχίας και της αγροοικολογίας. Η υποστήριξη της διατροφικής κυριαρχίας σημαίνει προσπάθεια να γνωρίσουν όλοι το δικαίωμά τους για υγιεινή, πολιτιστικά κατάλληλη και βιώσιμα παραγόμενη τροφή. Αυτό περιλαμβάνει χώρες, περιφέρειες και, πάνω από όλα ο τοπικός πληθυσμός να είναι σε θέση να κάνει ανεξάρτητες επιλογές για τη λειτουργική πλευρά των αγροτικών και τροφικών συστημάτων του αντί να αφήνει αυτές τις αποφάσεις στα χέρια των παγκοσμιοποιημένων αγορών και τα συμφέροντα των πολυεθνικών εταιρειών. Αυτή η έννοια βάζει τους ανθρώπους που παράγουν, επεξεργάζονται και καταναλώνουν τροφή στο κέντρο της.

Η δίκαιη πρόσβαση σε πόρους όπως η γη, το νερό, οι σπόροι και η βιοποικιλότητα αποτελεί τη βάση για την εξασφάλιση ότι τα νοικοκυριά θα είναι σε θέση να παράγουν κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη τροφή. Η προστασία και η αναβίωση των τοπικών αγορών τροφίμων –αντί για μια μονομερή στροφή προς την παγκόσμια αγορά- είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της πείνας και της φτώχειας. Η βιώσιμη ανάπτυξη της τοπικής παραγωγής και επεξεργασίας τροφής θα απαιτούσε να διατηρηθεί ανέπαφη η αγροτική ζωή και να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης. Η αγροοικολογία είναι τόσο μια κίνηση που περιλαμβάνει αποδεδειγμένες αγροτικές μεθόδους όσο και μια επιστημονικός κλάδος που μελετά το βιώσιμο σχεδιασμό αγροτικών συστημάτων. Συγχέεται συχνά με την οικολογική γεωργία ή την ιδέα «βιώσιμης εντατικοποίησης» (δηλ. της παραγωγής περισσότερων με λιγότερους πόρους). Η έννοια της αγροοικολογίας βασίζεται στον πλούτο των εμπειριών και της παραδοσιακής γνώσης που διαθέτουν οι μικρής κλίμακας γεωργοί. Η αγροοικολογία λοιπόν δεν είναι μια «λύση για όλους», αντίθετα, βασίζεται στην έννοια ότι τα αγροοικολογικά συστήματα είναι σύνθετα και διαφέρουν από τόπο σε τόπο.

Οι πρακτικές που εξετάστηκαν στη Μοζαμβίκη, την Παλαιστίνη, τη Βολιβία και το Μαυρίκιο αντιμετώπισαν όλες το ζήτημα της βιώσιμης γεωργίας και τοπικής κυριαρχίας. Αυτές οι εμπειρίες χαρακτηρίζονται από την ίδια επιλογή, αν και εφαρμόζονται σε διαφορετικό πλαίσιο: τοποθετούν στο κέντρο των στρατηγικών ανάπτυξης κοινωνικούς παράγοντες για την τοπική αλλαγή, επενδύουν στη γεωργία και στην ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ τοπικής παραγωγής και τοπικής κατανάλωσης, οικοδομούν εμπιστοσύνη και αμοιβαία γνώση μεταξύ των ήδη υπάρχοντων προγραμμάτων στις διαφορετικές περιοχές, υποστηρίζουν το τοπικό και εθνικό περιβάλλον σε επίπεδα πολιτικής και θεσμικά γι' αυτού του είδους τους οργανισμούς.

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες και να καταπολεμήσουν τη φτώχεια

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση μπορούν να βοηθήσουν την κοινότητα και το περιβάλλον, με την εξοικονόμηση χρημάτων, ενέργειας και φυσικών πόρων. Η δημιουργία ενός νέου προϊόντος απαιτεί πολλά υλικά και ενέργεια, πρώτες ύλες που πρέπει να εξαχθούν από τη γη και το προϊόν πρέπει να κατασκευαστεί και να μεταφερθεί οπουδήποτε πρόκειται να πουληθεί.

Ως αποτέλεσμα, η μείωση της κατανάλωσης και η επαναχρησιμοποίηση είναι οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι εξοικονόμησης φυσικών πόρων, προστασίας του περιβάλλοντος και εξοικονόμησης χρημάτων. Σήμερα η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση έχουν κεντρικό ρόλο στην αντιμετώπιση της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης. Όσο εκατομμύρια τόνοι απορριμμάτων δημιουργούνται από την καταναλωτική μας κοινωνία, χωρίς να υπάρχει κατάλληλη τελική μέθοδος αντιμετώπισής τους, η αντιμετώπιση του προβλήματος από την αρχή του κύκλου του είναι ζωτικής σημασίας. Από αυτή την άποψη, μια κοινωνική οικονομία σχετικά με αυτό το θέμα πρέπει να λάβει υπόψη δύο κεντρικά ζητήματα, από τη μία τη συνείδηση του καταναλωτή, που θα βοηθήσει με τη μείωση της παραγωγής απορριμμάτων και το διαχωρισμό τους στο σπίτι του. Από την άλλη, θα πρέπει να σκεφτούμε τον κύκλο των αποβλήτων από τη στιγμή που θα βγει έξω, στην αγορά επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης. Με αυτή την έννοια, σημαντικό ρόλο παίζουν οι συλλέκτες απορριμμάτων: τουλάχιστον 4 εκατομμύρια από αυτούς είναι οργανωμένοι σε συνεταιρισμούς και σωματεία.

Σε αυτή την περιοχή υπάρχει μια εξαιρετική πρωτοβουλία που βασίζεται σε αυτές τις αρχές ενώ προωθεί έντονα την κοινωνική καινοτομία: ο συνεταιρισμός Coorapare στη Βραζιλία – και σε γενικές γραμμές οι πρωτοβουλίες ΚΑΟ που αφορούν συλλέκτες ανακυκλώσιμων υλικών. Οι δραστηριότητες των συνεταιρισμών συλλεκτών, όπως ο Coorapare, έχουν κεντρική σημασία για την οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη. Η ανακύκλωση απορριμμάτων είναι πολύ σημαντικό καθήκον καθώς αποτελεί μια εναλλακτική στις πολύ λιγότερο περιβαλλοντικά βιώσιμες πρακτικές, όπως η ταφή απορριμμάτων ή η καύση τους. Από την κυβερνητική εταιρεία IPEA εκτιμάται ότι 80% όλων των ανακυκλώσιμων απορριμμάτων στη χώρα έχουν συγκεντρωθεί από τους συλλογείς ανακυκλώσιμων υλικών, που έτσι παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο για τη βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας. Η ενδυνάμωση, με την έννοια της μετατροπής των κοινωνικών σχέσεων για την ενδυνάμωση των μέχρι πρότινος περιθωριοποιημένων ατόμων, θεωρείται ως μέγιστη συμβολή των συλλεκτών των τομέων της ΚΑΟ. Ο Coorapare παίζει σημαντικό ρόλο για το κίνημα των συλλεκτών καθώς ήταν πρωτοπόρος στη διεκδίκηση καλύτερων εργασιακών συνθηκών, καλύτερων τιμών πώλησης για τα υλικά και τον αγώνα για τα δικαιώματα και την κοινωνική θέση των συλλεκτών.

Αυτή η εμπειρία είναι ενδιαφέρουσα γιατί αποτελεί ένα καλό παράδειγμα του πώς μια στρατηγική που περιλαμβάνει αυτού του είδους εργαζόμενους μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη μείωση της φτώχειας, βασικό στόχο ανάπτυξης των περισσότερων κυβερνήσεων τα τελευταία χρόνια. Το πιο σημαντικό πεδίο εφαρμογής πολιτικής τα τελευταία χρόνια, στο οποίο η συμβολή των συλλεκτών

ήταν καθοριστική, είναι ο νέος νόμος για τα στερεά απόβλητα (PNRS), που έχει χαρακτηρί με τη συμμετοχική μέθοδο, με τους συλλέκτες να αποτελούν την πιο σημαίνουσα ομάδα.

Στη Βραζιλία, ο νόμος που προέκυψε από τη συμμετοχική διαδικασία το 2010 όχι μόνο περιέλαβε τους συλλέκτες στο σχεδιασμό του, αλλά τους έλαβε υπόψιν και στην εκτέλεση των πολιτικών. Ο PNRS είχε ως κίνητρο έναν εθνικό νόμο (αρ. 12,305, Αυγ. 2ο 2010) και αφορά τις αρχές, τους στόχους, τα όργανα και τις οδηγίες της ενιαίας διαχείρισης αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένων των ευθυνών των δημιουργών των αποβλήτων και των δημόσιων φορέων.

Βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων

Όλες αυτές οι εμπειρίες που αναλύονται και επιλέχθηκαν στην έρευνα έχουν σημαντικό θετικό αντίκτυπο στη βιωσιμότητα. Οι περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις, βασικά, είναι περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά βιώσιμες, αποφεύγουν τις χημικές ουσίες, τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς, είναι μικρής κλίμακας και δεν προσανατολίζονται προς τη μεγιστοποίηση των κερδών αλλά προς την ικανοποίηση των ανθρώπων που χρειάζονται τροφή αλλά και προς τις ανάγκες της φύσης. Είναι αυτό-καθοριζόμενες στη διαχείριση και εργάζονται σύμφωνα με τις ικανότητες και τις δυνατότητες των συμμετεχόντων.

Αυτό-διαχειριζόμενες πρωτοβουλίες και πρωτοβουλίες συλλογικής ιδιοκτησίας

Σε αυτή την περιοχή πολλές από τις πρακτικές που εντοπίστηκαν είναι συλλογικής ευθύνης και τοποθετούν ειδική έμφαση στην κοινότητα στην εργασία τους. Διάφοροι όροι χρησιμοποιούνται στις διαφορετικές χώρες για να αναφερθούν στις δομές συλλογικής ευθύνης και διαχείρισης αλλά όλοι τους θεωρούν την προσέγγισή τους ανθρωποκεντρική και δημοκρατική. Δεδομένου ότι η δημοκρατική και συλλογική ευθύνη και διαχείριση είναι βασική αξία της ΚΑΟ, το ερώτημα που έχει προκύψει από την ανάλυση των πρακτικών είναι εάν θα περιληφθούν ή όχι οι αυτό-απασχολούμενες επιχειρήσεις στην ευρύτερη κατηγορία της ΚΑΟ όταν τέτοιου είδους επιχειρήσεις συνάδουν με τις αρχές της ΚΑΟ αλλά λειτουργούν σε άλλα πεδία δραστηριοτήτων όπως οι υπηρεσίες μεταφορών, τουριστικές υπηρεσίες, υπηρεσίες καθαρισμού κ.ο.κ.

Ισότητα των φύλων

Βασική αξία της ΚΑΟ είναι η ισότητα των φύλων, τόσο αναφορικά με τους μισθούς όσο και με την ενθάρρυνση και την υποστήριξη στην εξέλιξη της

καριέρας. Σε αυτή την περιοχή, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε αυτή την αξία. Στην περίπτωση του Cooramare στη Βραζιλία, ένας σημαντικός παράγοντας της μετασχηματιστικής του δράσης αφορά το φύλο. Ο Βραζιλιάνος υφυπουργός για την ΚΑΟ, Paul Singer, δήλωσε σε συνέντευξη με αφορμή αυτής της έρευνας ότι «σήμερα, οι γυναίκες αποτελούν την εμπροσθοφυλακή του κινήματος». Αυτό ισχύει ιδίως στην περίπτωση των συλλεκτών ανακυκλώσιμων υλικών, που όπως ανέφερε ο Singer αποτελούνται κατά 70% από γυναίκες. Στην περίπτωση του Cooramare, ένας από τους παράγοντες λήψης αποφάσεων που ερωτήθηκε δήλωσε ότι 62% των εργαζομένων είναι γυναίκες, οι οποίες ουσιαστικά στηρίζουν την επιχείρηση καθώς είναι πιο πιθανόν να παραμείνουν από ό,τι οι άντρες.

Ένας από τα άτομα που ερωτήθηκαν εξήγησε επιπλέον ότι αν σκεφτεί κανείς τις ειδικές ανάγκες κάποιων γυναικών –όπως το ότι χρειάζονται χρόνο για την οικογένειά τους –η οργάνωση της ΚΑΟ τείνει να είναι πιο ευνοϊκή από ό,τι οι παραδοσιακές εταιρείες. Αυτή η προσοχή στην ισορροπία μεταξύ εργασίας-προσωπικής ζωής μπορεί να είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την πιο ενεργό συμμετοχή των γυναικών. Επίσης, στη **Βολιβία**, χάρη στις δημοκρατικές δομές του συνεταιρισμού Agrocaine, οι γυναίκες έχουν αποτελεσματική συμμετοχή στους χώρους διαβούλευσης και έχουν την ίδια βαρύτητα με τους άνδρες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η εμπειρία συνεισφέρει στην εκτίμηση της τοπικής παραγωγής από τους ντόπιους και τους τουρίστες και βοηθάει στη διατήρηση των σχέσεων μεταξύ αυτών των ανθρώπων και της γης τους, περιορίζοντας, ως αποτέλεσμα την μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα. Στη **Μαλαισία**, η πρακτική Η.Gareh είναι ένα εμπορικό σήμα που εκπροσωπεί αυτόχθονη γνώση στην κοινότητα των γυναικών υφαντριών της φυλής Ίμπαν στο Rumah Garie. Το εμπορικό αυτό σήμα δημιουργήθηκε με το σκοπό της διαφύλαξης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των παραγωγών του rua kumbu, του παραδοσιακού υφάσματος των Ίμπαν.

Αυτός ο οργανισμός περιλαμβάνει 35 ενεργές υφάντρες που παράγουν φυσικά εμβαπτισμένο ίκατ που είναι γνωστό ως rua, το οποίο υφάινεται σε οριζόντιο αργαλειό (backstrap loom), χειρωνακτικά. Δεν είναι υπάλληλοι αλλά εργάζονται ανεξάρτητα και είναι ελεύθερες να φύγουν όποτε θέλουν. Οι αποφάσεις στην κοινότητα λαμβάνονται συλλογικά με βάση τη συζήτηση σε ομάδες οι οποίες ζυγίζουν κάθε πιθανότητα, ιδίως για τον καθορισμό των τιμών, του όγκου και της αξίας. Οι μη εξειδικευμένες εργάτριες είναι μαθητευόμενες και τις διδάσκει κάποια έμπειρη υφάντρα. Η ενδυνάμωση των γυναικών της κοινότητας Iban Rumah Gare υποστηρίζεται από μια συνεχή ροή εισοδήματος και από τη δίκαιη τιμή του rua kumbu κατά την πώληση των υφασμάτων.

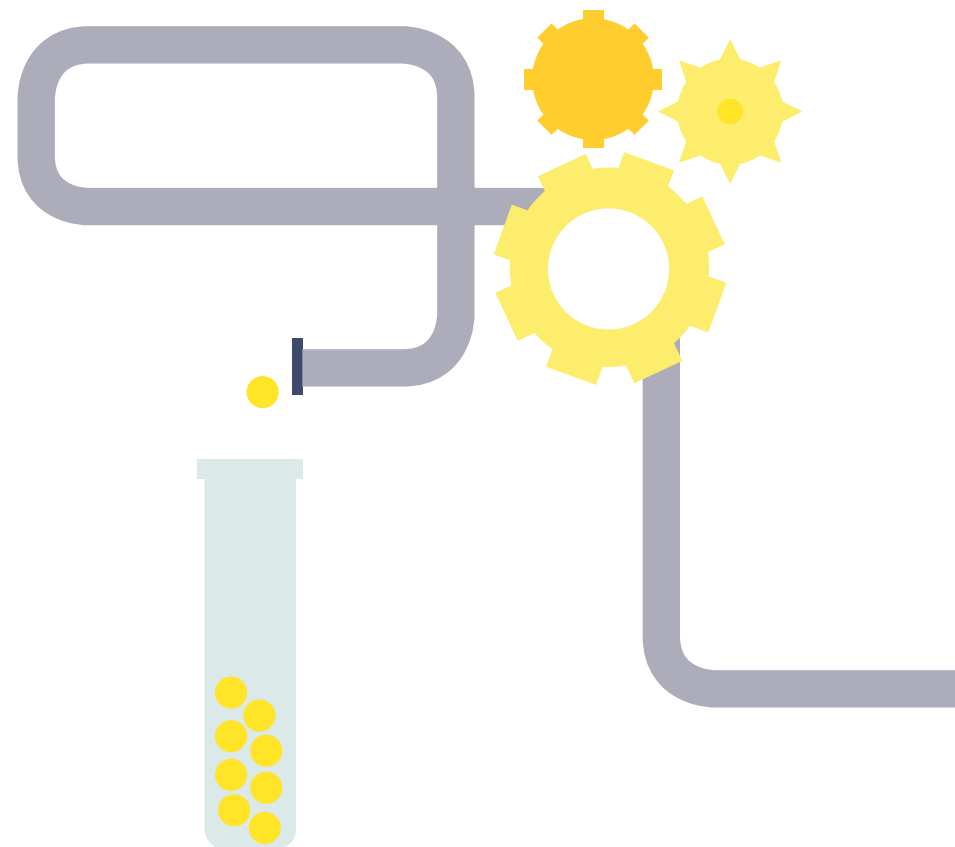
Τοπικές αγορές

Τα τοπικά πρότζεκτ είναι πάντα (και με πολλούς διαφορετικούς τρόπους) μια μορφή αντίστασης ενάντια στις συντριπτικές δυνάμεις των διεθνών αγορών για την υπεράσπιση των νόμιμων δικαιωμάτων των ανθρώπων που εμπλέκονται στις εργασιακές πρακτικές για τον καθορισμό του μέλλοντός τους. Το 'τοπικό' όμως δε σημαίνει απαραίτητα μικρό, αδύναμο ή περιορισμένο σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Αυτή η έννοια λαμβάνει υπόψιν τις ανάγκες και τους περιορισμούς μιας συγκεκριμένης περιοχής και υποδηλώνει την πλήρη συμμόρφωση με το κοινωνικό και οικονομικό δυναμικό που τη χαρακτηρίζουν. Ένα καλό παράδειγμα προσφέρει η πρακτική που αναλύεται στη Μαλαισία, όπου οι γυναίκες υφάντρες συνδέονται επίσης με μια απευθείας πλατφόρμα πώλησης, το rhgareh.com, όπου μπορεί να δει κανείς και να παραγγείλει το ύφασμα rua kumbu. Το αυθεντικό rua kumbu αξίζει πολύ στις αγορές του εξωτερικού αλλά στην εγχώρια αγορά δεν αναγνωρίζεται σε κατάλληλα επίπεδα τιμών γιατί η εμπορευματοποίησή του υποφέρει από προϊόντα που βρίσκονται με χημικά και υφαίνονται μηχανικά, τα οποία πωλούνται πάμφθυνα σαν αυθεντικά σε τοπικές και τουριστικές αγορές. Το «Δίκαιο Μερίδιο» στο πλαίσιο αυτής της επιχειρηματικής δομής είναι μια εναλλακτική προσέγγιση στο συμβατικό εμπόριο και το Δίκαιο Εμπόριο, το οποίο βασίζεται σε μια συνεργασία με την αλυσίδα εφοδιασμού που περιλαμβάνει τον πάροχο της πρώτης ύλης, τις υφάντρες και τον ερευνητή ως διανομέα και σχεδιαστή πολιτικής. Ο ρόλος του ερευνητή είναι πραγματικά ζωτικής σημασίας για την αλυσίδα εφοδιασμού γιατί οι υφάντρες έχουν ελάχιστη εκπαίδευση, ικανότητες δικτύωσης και κατανόησης της πρόσβασης σε μια ευρύτερη πλατφόρμα μάρκετινγκ. Μέσω της έρευνας και τις δημιουργίας δικτύων, ο ερευνητής έφτιαξε ένα οικοσύστημα για να βελτιώσει την παραγωγή των υφαντριών, να τελειοποιήσει την ποιότητα και τη χρήση του rua kumbu ως πρώτης ύλης μέσω της ανατροφοδότησης και της ζήτησης της αγοράς. Αυτό το πρόγραμμα έχει ως στόχο να δώσει στις υφάντρες μια ευκαιρία να είναι ανεξάρτητες και να είναι σε θέση να έρθουν σε απευθείας επαφή με την αγορά.

Στην **Ινδία**, η πρακτική που επιλέχθηκε στα νησιά Andaman και Nicobar, η Central Cooperative Marketing Society, είναι η πρώτη και η μόνη κεντρική φυλετική ένωση στην περιοχή και λειτουργεί σε αρκετά διαφορετικά πεδία: μάρκετινγκ, καταναλωτικά αγαθά, αγροκτήματα και βιομηχανίες μικρής κλίμακας, αλιεία, μεταφορές, πιστωτικά ιδρύματα, επίβλεψη, συνεταιριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, ταχυδρομικές υπηρεσίες, τουρισμό, κατασκευές, δραστηριότητες αναψυχής κ.ά. Αυτό σημαίνει μια τοπική ενιαία αγορά συγκεκριμένου ενδιαφέροντος για το κοινό αλλά σε μεγάλο βαθμό ελεγχόμενη από συνεταιριστικές επιχειρήσεις που διαχειρίζονται μια ευρεία γκάμα αναγκών αποκομίζοντας τεράστια έσοδα και κατανέμοντας τα ισόποσα στην κοινότητα.

Διαφύλαξη της παράδοσης και του πολιτισμού

Ο υπεύθυνος τουρισμός συνάδει με τις αρχές της κοινωνικής και οικονομικής δικαιοσύνης και αποδίδει πλήρη σεβασμό προς το περιβάλλον και τον πολιτισμό του. Αναγνωρίζει τη σημασία της τοπικής κοινότητας φιλοξενίας και το δικαίωμά της να λειτουργήσει ως πρωταγωνιστής στην ανάπτυξη ενός βιώσιμου και υπεύθυνου τουρισμού. Ο υπεύθυνος τουρισμός αποτελεί κίνητρο για την υιοθέτηση μιας θετικής αλληλεπίδρασης μεταξύ της τουριστικής βιομηχανίας, των τοπικών κοινοτήτων και των ταξιδιωτών. Αυτού του είδους η τουριστική ανάπτυξη απαιτεί την ενημερωμένη συμμετοχή όλων των παραγόντων αλλά και ισχυρή πολιτική καθοδήγηση ώστε να εξασφαλιστεί μεγάλη συμμετοχή και γενική αποδοχή. Η εμπειρία που περιγράφεται από την Ουρουγουάη επιτυγχάνει αυτούς τους στόχους και είναι ένα καλό παράδειγμα του πώς ο υπεύθυνος τουρισμός μπορεί να μεταμορφώσει βιώσιμα το τοπικό πλαίσιο παρέχοντας ευκαιρίες στις τοπικές κοινότητες να συνδεθούν με τον κόσμο χωρίς να χάσουν τις πολιτιστικές τους αξίες, την ταυτότητά τους και το δικαίωμα να αποφασίζουν για την τύχη των

περιοχών τους. Η ζήτηση για τέτοιου είδους τουρισμό αυξάνεται παγκοσμίως και εφόσον τα τουριστικά πρακτορεία δεν ενδιαφέρονται να κάνουν την τοπική ανάπτυξη να λειτουργήσει υπέρ των κατοίκων ή να τους δώσουν δίκαια προνόμια, το δίκτυο του υπεύθυνου τουρισμού θα μπορούσε να μεγαλώσει και να γίνει βιώσιμο συνδέοντας απευθείας τη ζωή των ντόπιων με αυτούς τους τουρίστες.

Υπάρχουν επίσης θετικοί οικονομικοί και πολιτιστικοί εξωτερικοί παράγοντες στις περιοχές που ασχολούνται με τον υπεύθυνο τουρισμό. Τα οικονομικά περιθωριοποιημένα νοικοκυριά μπορούν να διευρύνουν τις δραστηριότητές τους με τη φιλοξενία τουριστών, και να εκτιμήσουν και να προσδώσουν αξία στην πολιτιστική τους κληρονομία με το να τη μοιραστούν με τους ευαίσθητοποιημένους φιλοξενούμενους. Απαιτείται επίσης ένα νομικό πλαίσιο για να επιτραπεί στα νοικοκυριά να εξέλθουν από την ανεπίσημη διάστασή τους και να τα βοηθήσει να μη «σαρωθούν» από εγκαταστάσεις «οικολογικού ξεπλύματος» που συχνά εκμεταλλεύονται την ανεπίσημη φύση του εγχειρήματος για να επιβάλλουν τη νομιμότητα να εγκαταστήσουν καταλύματα ή ακατάλληλες δομές σε αυτά τα ευάλωτα οικοσυστήματα, εκδιώκοντας τους ντόπιους ή μεταμορφώνοντας ένα μέρος τους από μικρής κλίμακας αυτό-απασχολούμενους σε υπαλλήλους. Η καλή πρακτική που αναλύεται στην Τυνησία έχει ως στόχο τη βελτίωση της χειροτεχνίας και της παραδοσιακής κληρονομιάς στην περιοχή του Kasserine μέσω της συντήρησης και της βελτίωσης των τοπικών παραδόσεων χειροτεχνίας. Έχει επίσης στόχο την οργάνωση της συλλογής αντικειμένων τέχνης και την προώθησή τους στην περιοχή του Kasserine αλλά και εκτός της χώρας. Μια δράση που όχι μόνο στοχεύει να ανταποκριθεί σε μια τοπική ζήτηση, η οποία ενισχύεται από τον τουρισμό, αλλά που έχει και τη φιλοδοξία να καταστήσει γνωστές και να διατηρήσει αυτές τις παραδόσεις κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου.

Δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο και διεθνή δικαιώματα διατροφικής κυριαρχίας

Ο ρόλος του Δίκαιου Εμπορίου στα μοτίβα του μετασχηματιστικού εμπορίου τονίζεται στην καλή πρακτική από τη Μοζαμβίκη. Ο όρος Δίκαιο Εμπόριο προέκυψε στη βόρεια Ευρώπη ως μια προσπάθεια να εισαχθεί η δικαιοσύνη και η αλληλεγγύη στο εμπόριο μεταξύ χωρών του βορρά και του νότου. Για χιλιάδες παραγωγούς στις χώρες του νότου ήταν και εξακολουθεί να είναι μια εξαιρετική ευκαιρία να βελτιώσουν την ποιότητα της παραγωγής τους, καλύτερες τιμές, καλύτερες εργασιακές συνθήκες και καλύτερη ζωή για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Το Δίκαιο Εμπόριο δεν πρέπει να υποτιμάται ως μια απλή στρατηγική πωλήσεων, εφόσον μπορεί να δημιουργήσει επίσης βιώσιμη τοπική παραγωγή, καλύτερες δουλειές, ισότητα μεταξύ φύλων κ.ά.

Συμπεράσματα

Αποτελεσματικά μοντέλα που προκύπτουν

Κάποια μοντέλα παρέμβασης που τονίστηκαν από τους ερευνητές με βάση την άμεση εμπειρία τους είναι ενδιαφέροντα ιδίως εάν ολόκληρο το πρόγραμμα ιδωθεί με μελλοντική προοπτική. Αναλογιζόμαστε κάποια από αυτά και τα τοποθετούμε στις τέσσερις γεωγραφικές περιοχές.

Καινοτόμα γεωργία

Η Κοινοτικά υποστηριζόμενη γεωργία (ΚΥΓ) είναι ένας καινοτόμος τρόπος προσέγγισης της γεωργίας που έχει στόχο την αντιμετώπιση της παραγωγής σε αρμονία με τους παραγωγούς, τους καταναλωτές και τη φύση. Η ΚΥΓ βοηθάει να αντιμετωπιστούν οι αυξανόμενοι προβληματισμοί σχετικά με την έλλειψη διαφάνειας, βιωσιμότητας και αντοχής των τροφικών μας συστημάτων. Σε μια ΚΥΓ, η τροφή δε διανέμεται μέσω της αγοράς αλλά με έναν ιδιωτικό διάφανο οικονομικό κύκλο που οργανώνεται και χρηματοδοτείται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες.

Οι αγορές αγροτών (λαϊκές αγορές) είναι δημόσιοι χώροι στους οποίους συγκεντρώνονται πολλοί αγρότες για να πουλήσουν τα αγροτικά τους προϊόντα απευθείας στους καταναλωτές. Οι αγορές αυτές μπορεί να έχουν δημοτική ή ιδιωτική διαχείριση και μπορεί να είναι εποχιακές ή να διεξάγονται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Στην Ιταλία υπάρχει ένα δίκτυο στο Σαλέντο, το *Oltre Mercato Salento* και στην Ισπανία βρίσκουμε την *Agro-Ecological Agriculture Fair* της Σαραγόσα (MAZ). Αυτές οι πρακτικές υποστηρίζουν τα μικρά κανάλια διανομής καθιερώνοντας άμεσες σχέσεις μεταξύ καταναλωτή και παραγωγού. Επίσης, πολλές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα ταυτόχρονα με την εφαρμογή της πρακτικής: εργαστήρια, γευσιγνωσίες και πάγκους πληροφοριών για τα

τοπικά προϊόντα και την βιοποικιλότητα της περιοχής. Ένα παρόμοιο παράδειγμα είναι η αγορά Szimpla στην Ουγγαρία: μια πολύ δημοφιλής αγορά Δίκαιου Εμπορίου στο κέντρο της Βουδαπέστης, που παρέχει τη δυνατότητα σε τοπικούς αγρότες και γεωργούς να πουλήσουν τα προϊόντα τους σε προσιτές τιμές ενοικίασης πάγκου και στους ντόπιους να αγοράσουν τα αγαθά των παραγωγών.

Αστικοί κήποι, κοινοί κήποι, συλλογική γεωργία που δημιουργούνται και συντηρούνται από ενώσεις της γειτονιάς σε μικρές εκτάσεις γης που παρέχει ο δήμος ή καταλαμβάνονται είναι ένα κομμάτι υπαίθρου μέσα στην πόλη, που ο ρόλος του δεν είναι μόνο να δώσει την ευκαιρία στους πολίτες να «λερώσουν τα χέρια τους με χώμα». Μέσω της δημιουργίας κοινών χώρων, η αστική κηπουρική γίνεται ουσιαστικά ένας χώρος που προκαλεί και προωθεί κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς, ένα εργαλείο που μπορεί να δημιουργήσει νοητική, φυσική και κοινωνική ευημερία και ταυτόχρονα μπορεί να γίνει μια ευκαιρία για άσκηση και ίσως καλλιέργεια λαχανικών κατάλληλων για υγιεινή διατροφή.

Αλλάζοντας διατροφικές συνήθειες και μειώνοντας τη σπατάλη τροφίμων.

Στον αγροτικό τομέα υπάρχουν κάποιες πρακτικές που παρεμβάλλονται στις ζημιές που προκΑΟούνται από το παγκόσμιο σύστημα διατροφής, το οποίο βασίζεται στα οικονομικά συμφέροντα διεθνών εταιρειών και βλάπτει ανθρώπους, ζώα και το περιβάλλον. Η συγκέντρωση των μεριδίων της αγοράς και της ισχύος στον αγροτικό τομέα συμβάλλει σε περαιτέρω διεύρυνση του χάσματος μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών και μεταξύ του παγκόσμιου Βορρά και Νότου. Για να επιφέρουμε μια αλλαγή στις πολιτικές τροφίμων και γεωργίας, πρέπει να αντιμετωπίσουμε αυτή την πρόκληση: να εξασφαλίσουμε ότι η παραγωγή, η διανομή και η διάθεση της τροφής μας είναι περιβαλλοντικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη. Υπάρχουν πάρα πολλοί άδικοι μηχανισμοί που προκΑΟούν βλάβες, πολλοί από τους οποίους σχετίζονται με την κυριαρχία των αγροτικών προϊόντων για βιομηχανικούς σκοπούς, προϊόντα που απαιτούν χημικά λιπάσματα και έτσι είναι ανθυγιεινά για τη διατροφή ανθρώπων και ζώων. Τέλος, όλα τα απορρίμματα, που φτάνουν αρκετά εκατομμύρια τόνους -88 μόνο στην Ευρώπη¹⁸ - όχι μόνο στην απέραντη συγκεντρωτική αλυσίδα των σούπερ μάρκετ αλλά και από την κατανάλωση τροφίμων στα σπίτια και τις κοινότητες (νοσοκομεία ή αλυσίδες εστιατορίων).

Αυτές οι πρακτικές δημιουργούν επίσης μια καινοτόμα κοινωνική προσέγγιση και πολιτική αξιοποίηση των δημόσιων χώρων για την κοινωνικο-οικολογική μετάβαση. Στο μεταξύ, δημιουργήθηκε ένα βιώσιμο οικονομικό πλαίσιο, το οποίο επέτρεψε σε πολλούς μικρούς τοπικούς και περιφερειακούς παραγωγούς να γίνουν αυτοαπασχολούμενοι και που είχαν ήδη αρχίσει να επενδύουν στην οργανική γεωργία. Έχει αποδειχθεί ότι μια βιώσιμη και ηθική παραγωγή αποδεικνύεται επιτυχημένη και οδηγεί επίσης σε μια προτίμηση για οργανικά και φυσικά μοντέλα παραγωγής που μπορούν να αλλάξουν τα πρότυπα μαζικής παραγωγής και πωλήσεων. Αυτές οι εμπειρίες δημιουργούν πλέον νέες οικονομικές σχέσεις που βασίζονται στην εμπιστοσύνη και τις άμεσες συναλλαγές, επηρεάζοντας έτσι θετικά την αντίληψη του ρόλου του καθενός ως πολίτη στην προστασία του περιβάλλοντος και την πρόληψη σε τοπικό επίπεδο. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει το κοινωνικό κεφάλαιο και προωθεί τις διαδικασίες κοινωνικής καινοτομίας.

Ενεργειακή βιωσιμότητα

Οι περισσότερες από αυτές τις καλές πρακτικές, είναι ουσιαστικά, οικολογικά, κοινωνικά και οικονομικά βιώσιμες. Δε χρησιμοποιούν χημικές ουσίες, γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς, είναι μικρής κλίμακας και δεν προσανατολίζονται προς τη μεγιστοποίηση κερδών αλλά την ικανοποίηση των βασικών αναγκών των ανθρώπων που χρειάζονται τροφή και προς τις ανάγκες της φύσης. Είναι αυτό-καθοριζόμενες στη διαχείριση και εργάζονται σύμφωνα με τις ικανότητες και τις δυνατότητες των συμμετεχόντων. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, η Enercoop είναι μια SCIC (συνεταιριστική και συμμετοχική ένωση), που δημιουργήθηκε το 2005, η οποία δραστηριοποιείται σε όλη τη χώρα. Η Enercoop είναι ο μόνος συνεταιριστικός πάροχος της Γαλλίας με 100% ανανεώσιμη ενέργεια σε άμεση επαφή με τους καταναλωτές. Σχηματίστηκε από μία ομάδα εργασίας η οποία αποτελούνταν από παράγοντες του τομέα ανανεώσιμης ενέργειας, ενώσεις πολιτών και φορείς ΚΑΟ που συναντήθηκαν το 2004 για να δημιουργήσουν ένα νέο μοντέλο ενέργειας. Οι Greenpeace, Biocoop, Hespul, the CLER, Friends of the Earth και La Nef είναι οι ιδρυτές της εταιρείας Όπως και πολλοί άλλοι πάροχοι εναλλακτικής ενέργειας, συνεργάζεται με τοπικούς παράγοντες για να δημιουργήσει σημεία παραγωγής (από κατασκευή μηχανημάτων μέχρι τη συναρμολόγηση) και φάσεις παραγωγής και ταυτόχρονα ενισχύει την τοπική απασχόληση. Αυξάνει επίσης την ενημέρωση των πολιτών μέσω διαλόγου, συνεδρίων και προβολών. Προτείνοντας μη ρυπογόνα και συνεργατική ενέργεια μέσω ενός μικρού κύκλου ενέργειας, η Enercoop έχει θετικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο στην περιοχή.

18 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Stop food waste - http://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/stop_en

Μείωση της κατανάλωσης, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση

Η μείωση της κατανάλωσης, η επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση μπορούν να βοηθήσουν την κοινότητα και το περιβάλλον, με την εξοικονόμηση χρημάτων, ενέργειας και φυσικών πόρων. Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος να μειωθούν τα απορρίμματα είναι να μην τα δημιουργήσουμε. Η δημιουργία ενός νέου προϊόντος απαιτεί πολλά υλικά και ενέργεια, πρώτες ύλες που πρέπει να εξαχθούν από τη γη και το προϊόν πρέπει να κατασκευαστεί και να μεταφερθεί οπουδήποτε πρόκειται να πουληθεί. Ως αποτέλεσμα, η μείωση της κατανάλωσης και η επαναχρησιμοποίηση είναι οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι εξοικονόμησης φυσικών πόρων, προστασίας του περιβάλλοντος και εξοικονόμησης χρημάτων. Αποφέρουν επίσης εισοδήματα από την εκ νέου πώληση και την ανακύκλωση. Η ΚΑΟ δραστηριοποιείται στον τομέα της περιβαλλοντικής ανακύκλωσης αλλά έχει προσθέσει και κοινωνικούς στόχους, με την παροχή των βασικών αναγκών σε κοινότητες και τη χρηματοδότηση κεντρικών προγραμμάτων για τις κοινότητες. Οι δραστηριότητες των συνεταιρισμών των συλλεκτών είναι τόσο σημαντικές που από το κυβερνητικό φορέα IPEA της Βραζιλίας εκτιμάται ότι 80% όλων των ανακυκλώσιμων αποβλήτων στη Βραζιλία έχουν συλλεχθεί από τους συλλέκτες ανακυκλώσιμων υλικών, οι οποίοι έτσι παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο για τη βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας. Η ενδυνάμωση, με την έννοια της μετατροπής των κοινωνικών σχέσεων για την ενδυνάμωση των μέχρι πρότινος περιθωριοποιημένων ατόμων, θεωρείται ως μέγιστο επίτευγμα μέσω της εργασίας των συλλεκτών.

Αυτό-διαχειριζόμενες κοινότητες

Τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη έχει παρουσιαστεί τεράστια τάση προς την ιδιωτικοποίηση και την ανάθεση δημόσιων υπηρεσιών σε ιδιωτικές εταιρείες και εξαιτίας των μέτρων λιτότητας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, ενώ αυτό έχει προκαλέσει αρκετή δυσαρέσκεια μεταξύ των πολιτών του βρετανικού κοινού εξαιτίας ανησυχιών για τη μείωση της ποιότητας των υπηρεσιών και η αντιμετώπιση των υπαλλήλων και των χρηστών των υπηρεσιών έχει επιδεινωθεί, έχει δώσει από την άλλη τη δυνατότητα σε εγχειρήματα αμοιβαιότητας, συνεταιρισμούς και κοινωνικές επιχειρήσεις να αναδυθούν ως μια εναλλακτική στις παραδοσιακές κερδοσκοπικές ιδιωτικές επιχειρήσεις. Όταν πρέπει να κάνουν περικοπές και ιδιωτικοποίηση, πολλές τοπικές αρχές προτιμούν να αναθέσουν σε εξωτερικούς συνεργάτες ή αμοιβαίες δραστηριότητες κάποια πράγματα εξαιτίας της ανθρωποκεντρικής και δημοκρατικής προσέγγισής τους παρά να απευθυνθούν σε παραδοσιακές επιχειρήσεις των οποίων μόνος στόχος είναι το κέρδος. Φυσικά, τα παραδείγματα που επιλέχθηκαν και αναλύθηκαν δείχνουν

ξεκάθαρα ότι αυτού του είδους οι πρωτοβουλίες απαιτούν υψηλό επίπεδο πολιτικής και δημόσιας συμμετοχής στην ανάπτυξη της ΚΑΟ.

Διακυβέρνηση και ποιότητα της απασχόλησης

Στις διάφορες χώρες χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι για να αναφερθούν στις δομές συλλογικής διαχείρισης αλλά όλες τους θεωρούν την προσέγγισή τους ανθρωποκεντρική και δημοκρατική. Δεδομένου ότι η δημοκρατική και συλλογική ευθύνη και διαχείριση είναι βασική αξία της ΚΑΟ, το ερώτημα που έχει προκύψει από την ανάλυση των πρακτικών είναι εάν θα περιληφθούν ή όχι οι αυτό-απασχολούμενες επιχειρήσεις στην ευρύτερη κατηγορία της ΚΑΟ όταν τέτοιου είδους επιχειρήσεις συνάδουν με τις αρχές της ΚΑΟ αλλά λειτουργούν σε άλλα πεδία δραστηριοτήτων όπως οι υπηρεσίες μεταφορών, τουριστικές υπηρεσίες, υπηρεσίες καθαρισμού κ.ο.κ. Άλλο ένα στοιχείο που μπορεί να τονιστεί είναι η σημασία που δίνεται στην ποιότητα εργασίας, ένας θεμελιώδης παράγοντας που, σε πολλές περιπτώσεις επιτρέπει να γίνουν οι άνθρωποι πρωταγωνιστές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής τους. Η εργασία στο πλαίσιο της ΚΑΟ προωθεί την ένταξη, τις κοινωνικές εξελίξεις, την ισότητα, την περιβαλλοντική μετατροπή και την κοινωνική καινοτομία.

Ηθική οικονομία

Η ηθική οικονομία, όπως και οι οργανισμοί αλληλέγγυων επενδύσεων παρέχουν οικονομικές υπηρεσίες και επαγγελματική υποστήριξη για να κάνουν τις ζωές και τις συνθήκες διαβίωσης των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων καλύτερες σε κάποιες από τις φτωχότερες χώρες και κοινότητες του πλανήτη. Αρκετοί οργανισμοί παρέχουν μια δίκαιη, συνεργατική προσέγγιση στην οικονομία και προσπαθούν για μια βιώσιμη επενδυτική στρατηγική, η οποία εξασφαλίζει θετική έκβαση για τους αγρότες και τους επενδυτές. Εστιάζει στα μακροπρόθεσμα δάνεια και την υποστήριξη των παραγωγών παρά μια «γρήγορη λύση» και εξασφαλίζει ότι τα χρήματα που δανείζει επενδύονται σε κάτι απτό που θα βοηθήσει τους παραγωγούς να οικοδομήσουν μια βιώσιμη και επιτυχημένη επιχείρηση που θα προχωρήσει μπροστά.

Άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα όπως το Shared Interest στο ΗΒ, παρέχει βασική κατάρτιση για νεοσύστατους οργανισμούς, κυρίως στην Αφρική, παρέχοντας γνώσεις και δεξιότητες όπως λογιστική και δημιουργία δικτύου. Ο μετασχηματιστικός αντίκτυπος στις χώρες του παγκόσμιου Νότου παρουσιάζεται μέσω της αύξησης της ποιότητας ζωής και της ευημερίας των παραγωγών που στηρίζουν αυτοί οι φορείς, όπως και την αύξηση της αυτοπεποίθησης και της αξιοπρέπειας των γεωργών που επωφελούνται από αυτά τα δάνεια. Μπορούν

να είναι υπερήφανοι που είναι εκείνοι που φέρνουν τα χρήματα στην οικογένειά τους και δεν αναγκάζονται να στηρίζονται σε δωρεές.

Καινοτόμα κοινωνική ένταξη

Σε διαφορετικές πρακτικές, η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα θεωρούνται κυρίως ως πρωτοβουλίες για την απασχόληση ατόμων που απειλούνται με περιθωριοποίησης. Γι' αυτό αποΚΑΟύνται κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ένταξης. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα θεωρείται ένα εργαλείο επίλυσης προβλημάτων στην περιοχή και δεν γίνεται αντιληπτό το παγκόσμιο δυναμικό του. Η προσοχή που δίνουν πολλές περιπτώσεις στην κοινωνική ένταξη είναι ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να εξεταστεί, καθώς υπάρχουν διαφορετικές περιπτώσεις στις χώρες τόσο της Μεσογείου όσο και της Ανατολικής Ευρώπης που έχουν τεράστιο αντίκτυπο στην υποστήριξη ομάδων που κινδυνεύουν με περιθωριοποίηση. Όλες αυτές οι πρακτικές παίζουν μοναδικό ρόλο στην εκπαίδευση και την κατάρτιση των περιοχών, κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ως ευκαιρία να συνδεθούν οικονομικές ευκαιρίες ΚΑΟ με τις απαιτήσεις των περιοχών.

Δικτύωση στην πράξη: περιοχές και ομάδες

Υπάρχουν αρκετά ενδιαφέροντα παραδείγματα οργανωμένων δικτύων. Έχουν επίσης περιγραφεί ως «ομάδες αλληλέγγυας οικονομίας» ή «περιοχές αλληλέγγυας οικονομίας»: πρόκειται για δίκτυα συνεταιρισμών, παραγωγών και καταναλωτών που ανταλλάσσουν αγαθά και υπηρεσίες στο όνομα κοινών αρχών αλληλεγγύης. Η γκάμα τους ποικίλει από ανεπίσημα δίκτυα σε οργανισμούς-ομπρέλες, είναι δραστήρια σε διάφορους τομείς αλλά όλα έχουν ως συγκεκριμένο στόχο την εισαγωγή στις τοπικές τους περιοχές των πιο στενών σχέσεων, συνεταιρισμών, συνεργασιών μεταξύ τοπικών οργανισμών ομάδων, τοπικών αρχών προς καινοτόμες μορφές τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης. Μπορεί να λαμβάνουν διαφορετικές νομικές μορφές αλλά όλες έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά όπως ισχυρή έμφαση προώθησης προς καινοτόμες μορφές παραγωγής και κατανάλωσης και την ικανότητα να παρέχουν προϊόντα, πρόνοια και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των δυναμικών και καινοτόμων μικρών επιχειρήσεων.

Κάποια τοπικά δίκτυα ασχολούνται αυτή τη στιγμή με την οργάνωση Περιοχών Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΠΑΟ), μέσω της συμμετοχής οικονομικών παραγόντων, ενώσεων και ιδρυμάτων που εργάζονται σε διάφορους τομείς. Πιο συγκεκριμένα, οι πιο σημαντικές δραστηριότητες είναι: δραστηριότητες δικτύωσης, πολιτιστικές δραστηριότητες, απόπειρες να στηθούν Περιοχές Αλληλέγγυας Οικονομίας και Οργανικές περιοχές, υποστήριξη, χρηματοδοτήσεις και προώθηση ενός νέου οικονομικού συστήματος. Υπάρχουν επίσης ανεπίσημα δίκτυα που συνδέουν πολλές πρωτοβουλίες που λειτουργούν κυρίως στον αγροτικό τομέα, δημιουργώντας έτσι έναν ηθικό κύκλο από την παραγωγή στην κατανάλωση. Αυτά τα δίκτυα εκπροσωπούν μια βασική βιώσιμη, ηθική και βασισμένη στην αλληλεγγύη αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων, με ένα κοινό όραμα τοπικής ανάπτυξης που βασίζεται στη διατροφική κυριαρχία.

Ισότητα των φύλων

Μία από τις βασικές αξίες της ΚΑΟ είναι η ισότητα των φύλων και τόσο αναφορικά με τους μισθούς όσο και με την ενθάρρυνση και την υποστήριξη στην εξέλιξη της καριέρας. Η ΚΑΟ μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη και να γίνει μια εναλλακτική στην τρέχουσα οικονομική (δυσ-)λειτουργία προσφέροντας καινοτόμες παραγωγής, κατανάλωσης, ανταλλαγής και χρηματοδότησης αλλά μπορεί να γίνει ουσιαστικά μετασχηματιστική εάν αντιμετωπίζει επίσης την αναδιοργάνωση της κοινωνικής αναπαραγωγής, ενσωματώνοντας τους πολιτικούς στόχους της ισότητας των φύλων και δίκαιων σχέσεων ισχύος. Ο Βραζιλιάνος υφυπουργός για την ΚΑΟ, Paul Singer, δήλωσε σε συνέντευξη με αφορμή αυτής της έρευνας ότι «σήμερα, οι γυναίκες αποτελούν την εμπροσθοφυλακή του κινήματος». Αυτό ισχύει ιδίως στην περίπτωση των συλλεκτών ανακυκλώσιμων υλικών, που όπως ανέφερε ο Singer αποτελούνται κατά 70% από γυναίκες.

Χάρη στις δημοκρατικές δομές του μεγαλύτερου μέρους φορέων ΚΑΟ και συνεταιρισμών, δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην ισότητα των φύλων και οι γυναίκες έχουν αποτελεσματική συμμετοχή στους χώρους διαβούλευσης και έχουν την ίδια βαρύτητα με τους άνδρες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτά τα στοιχεία είναι παρόντα σε κάποιες από τις πρακτικές που εντοπίστηκαν στη Βολιβία, την Τυνησία και τη Μαλαισία, στις οποίες οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων είναι δομημένες με συμμετοχικό τρόπο που μεταφράζεται σε τρόπους με τους οποίους ενδυναμώνονται οι γυναίκες, επίσης χάρη στη συνεχή ροή νέων δεξιοτήτων αλλά και δικαιότερου εισοδήματος που προκύπτει από τη συμμετοχή των γυναικών.

Τοπική αγορά

Στην ΚΑΟ, τα τοπικά προγράμματα είναι πάντα (και με πολλούς τρόπους) μια μορφή αντίστασης ενάντια στις συντριπτικές δυνάμεις των διεθνών αγορών για την υπεράσπιση των νόμιμων δικαιωμάτων των ανθρώπων που εμπλέκονται στις εργασιακές πρακτικές για τον καθορισμό του μέλλοντός τους. Το 'τοπικό' όμως δε σημαίνει απαραίτητα μικρό, αδύναμο ή περιορισμένο σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Αυτή η έννοια λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τους περιορισμούς μιας συγκεκριμένης περιοχής και υποδηλώνει την πλήρη συμμόρφωση με το κοινωνικό και οικονομικό δυναμικό που τη χαρακτηρίζουν

Διαφύλαξη της παράδοσης και του πολιτισμού

Στην ΚΑΟ, ο υπεύθυνος τουρισμός συνάδει με τις αρχές της κοινωνικής και οικονομικής δικαιοσύνης και αποδίδει πλήρη σεβασμό προς το περιβάλλον και τον πολιτισμό του. Αναγνωρίζει τη σημασία της τοπικής κοινότητας φιλοξενίας και το δικαίωμά της να λειτουργήσει ως πρωταγωνιστής στην ανάπτυξη ενός βιώσιμου και υπεύθυνου τουρισμού. Ο υπεύθυνος τουρισμός αποτελεί κίνητρο για την υιοθέτηση μιας θετικής αλληλεπίδρασης μεταξύ της τουριστικής βιομηχανίας, των τοπικών κοινοτήτων και των ταξιδιωτών. Αυτού του είδους η τουριστική ανάπτυξη απαιτεί την ενημερωμένη συμμετοχή όλων των παραγόντων αλλά και ισχυρή πολιτική καθοδήγηση ώστε να εξασφαλιστεί μεγάλη συμμετοχή και γενική αποδοχή. Η ζήτηση για τέτοιου είδους τουρισμό αυξάνεται παγκοσμίως και εφόσον τα τουριστικά πρακτορεία δεν ενδιαφέρονται να κάνουν την τοπική ανάπτυξη να λειτουργήσει υπέρ των κατοίκων ή να τους δώσουν δίκαια προνόμια, το δίκτυο του υπεύθυνου τουρισμού θα μπορούσε να μεγαλώσει και να γίνει βιώσιμο συνδέοντας απευθείας τη ζωή των ντόπιων με αυτούς τους τουρίστες.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα επιλογή που παρέχει η ΚΑΟ είναι η βελτίωση της χειροτεχνίας και της παραδοσιακής κληρονομιάς των διαφόρων κοινοτήτων μέσω της συντήρησης και της βελτίωσης των τοπικών παραδόσεων χειροτεχνίας. Είναι δυνατόν να ανταποκριθεί σε μια τοπική ζήτηση, η οποία ενισχύεται από τον τουρισμό, αλλά που έχει και τη φιλοδοξία να καταστήσει γνωστές και να διατηρήσει αυτές τις παραδόσεις ακόμα και σε απομακρυσμένες περιοχές όπου ζουν σήμερα πολλοί άνθρωποι που έχουν γεννηθεί σε αυτά τα χωριά.

Προκλήσεις για το εγγύς μέλλον

Η έρευνα SSEDAS, μεταξύ των πολλών της στόχων, πρέπει να καθορίσει κοινές δράσεις για να ενισχύσει τις εμπειρίες ΚΑΟ που εμπλέκονται στη διαδικασία

της έρευνας και γενικότερα να προωθήσει μοντέλα περιφερειακής ανάπτυξης εναλλακτικά προς το κυρίαρχο σύστημα. Τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν πλέον οριστικοποιηθεί και εξαρτάται από τους εταίρους του προγράμματος που ζουν σε κάθε χώρα να μάθουν τι λειτούργησε και τι όχι. Οι εμπειρίες που συγκεντρώθηκαν σε πολλές από τις πρακτικές που περιγράφηκαν μπορούν να λειτουργήσουν ως οδηγός και πρωτοβουλία για άλλους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα και δυσκολίες, αλλά όχι ίδιες. Το πρόγραμμα επέλεξε 55 ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και κοινωνικά σχετικές πρακτικές αφού εντοπίστηκε και εξετάστηκε πολύ μεγαλύτερος αριθμός πρακτικών αλληλεγγύης και διεθνών σχέσεων που υπάρχουν, με διαφορετική ζωτικότητα σε όλες σχεδόν τις χώρες που πήραν μέρος στο πρόγραμμα.

Τώρα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ένα λεπτομερή χάρτη και ένα βάθος χιλιάδων πρακτικών εναλλακτικών, μικρών και μεγάλων, που λειτουργούν με βάση κάποια κριτήρια – μια υψηλή ανθρώπινη και συλλογική αξία, που είναι συχνά κοινή μεταξύ πολλών περιοχών – η οποία δεν μπορεί πλέον να ξεχαστεί ή να παραμεληθεί. Με αφετηρία τη γνωστική βάση του προγράμματος, μπορεί να ανοίξει νέους δρόμους αλλαγής και βελτίωσης κάθε χώρας σε κάθε μία από τις περιοχές της έρευνας για τη διεξαγωγή άλλων πρωτοβουλιών (μελέτες, έρευνες, διάδοση, επίγνωση, προώθηση και διάδοση) ή τη δημιουργία start up εταιρειών.

Κάποιες από τις εμπειρίες που αναλύθηκαν αναφέρονται στη σημασία της δικτύωσης, για να συνδέσουν τις εταιρείες που λειτουργούν σε κάθε πεδίο και την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με την εργασία και τις μεθόδους που υιοθετήθηκαν. Αυτό δεν είναι απλώς μια ανάγκη επικοινωνίας αλλά μια επαναλαμβανόμενη και συστηματική ανταλλαγή που βελτιώνει και αυξάνει τις δραστηριότητες κάθε ομάδας για να ξεπεραστούν κενά γνώσης που μερικές φορές εμποδίζουν την επίγνωση περισσότερων παραγόντων σε κρατικούς και ιδιωτικούς τομείς. Τα δίκτυα συχνά θεωρούν ότι βασίζονται σε κοινές αρχές ή ότι αποτελούν τους κρίκους για το συνδυασμό των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα γύρω από τις πρωτοβουλίες. Όταν υπάρχει μια κοινή αντίληψη ότι αυτή η διαδικασία δεν είναι μια επιβάρυνση αλλά ένας κοινός στόχος, η βελτίωση της οποίας θα ωφελούσε όλους τους παράγοντες που εμπλέκονται, υπάρχουν ήδη πολλές πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη από όλες τις πρακτικές που έχουν επιλεγεί από το πρόγραμμα. Άλλες μορφές αλληλεπίδρασης θα πρέπει επίσης να προτιμηθούν, όπως οι κοινοπραξίες, οι ομοσπονδίες, τοπικά δίκτυα κ.λπ. Κάποιες από αυτές μπορεί επίσης να διεξάγουν ενέργειες εκπροσώπησης από οργανισμούς μέλη ή ομάδες σε κρατικά ή περιφερειακά ιδρύματα και διεθνείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όπως αναφέρθηκε ήδη στην παράγραφο «Προκλήσεις και στοιχεία για ανακεφαλαίωση», ένα επιπρόσθετο πιθανό επίπεδο συνεργασίας σε συγκεκριμένες περιοχές και με στόχους που δεν μπορούν να τεθούν εκ των προτέρων αφορά τη δυνατότητα καθιέρωσης μορφών περιφερειακής συνεργασίας και διαπροσωπικών σχέσεων που συνδέουν παράγοντες που μοιράζονται τους ίδιους στόχους. Αυτά τα ενοποιημένα συστήματα μπορεί να λάβουν διαφορετικές μορφές που ποικίλουν από περιοχές αλληλέγγυας οικονομίας μέχρι σχέδια τοπικής αγροτικής ανάπτυξης που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν προς πραγματικά εναλλακτικά μοντέλα τοπικής ανάπτυξης. Στην τρέχουσα κατάσταση της παρατεταμένης σύνθετης κρίσης, ο αριθμός περιοχών στις οποίες μόνο η συντονισμένη δράση κοινωνικών συνεταιρισμών, αλληλέγγυων οικονομικών δραστηριοτήτων, ανεπίσημων ομάδων και οργανισμών πολιτών μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες των φτωχών περιοχών αυξάνονται. Πιο συγκεκριμένα, οι εμπειρίες που αναλύονται προωθούν τις μη σποραδικές πυρηνικές δράσεις υποστήριξης των τοπικών κοινοτήτων που προσπαθούν να προστατεύσουν την κοινή τους κληρονομία και να εξασφαλίσουν ένα μέλλον για τα παιδιά τους, ιδίως όταν οι κυβερνήσεις είναι απόμακρες ή απορροφημένες σε εσωτερικές συγκρούσεις. Οι αποτελεσματικές πρακτικές σε αυτά τα πεδία δεν είναι πολλές αλλά η ανάγκη για την άμεση εκκίνηση τέτοιων δράσεων (για παράδειγμα την αντιμετώπιση κλιματικών προβλημάτων ή του προσφυγικού) γίνεται πιο έντονη και επιτακτική και σε κάποιες χώρες αυτές οι πρακτικές αποτελούν το μόνο δρόμο προς τα εμπρός για να προσπαθήσουν να ξεφύγουν από την παγκόσμια κρίση.

Σε πολλές περιοχές έχουμε συγκεντρώσει, περιγράψει και αξιολογήσει τους νόμους και τους κανονισμούς που επηρεάζουν τις κοινωνικές δραστηριότητες και της δραστηριότητες αλληλεγγύης αλλά και αυτές που αφορούν τη διεθνή συνεργασία αλλά πολλές χώρες έχουν ακόμα έλλειψη ad hoc νομοθεσίας ή έχουν παρέμβει μόνο σε συγκεκριμένες ρυθμιστικές περιοχές. Παρόλα αυτά, είναι ήδη δυνατόν να έχουμε μια σχεδόν ολοκληρωμένη συλλογή νομικών και θεσμικών πλαισίων, ιδίως στο επίπεδο περιφερειακών κρατικών ιδρυμάτων. Φυσικά, κάθε χώρα που επιθυμεί να υιοθετήσει συγκεκριμένους κανονισμούς για να παρέχει πρωτοβουλίες και υποστήριξη στην ΚΑΟ θα πρέπει να μελετήσει τα παραδείγματα υπό το πρίσμα των δικών της νομικών παραδόσεων και να υιοθετήσει οικονομικά μέτρα που θα ταιριάζουν στο συγκεκριμένο πλαίσιο, χρησιμοποιώντας και πληροφορίες που προκύπτουν από άλλες νομοθεσίες που έχουν δοκιμαστεί σε άλλες χώρες.

Υπάρχει μια πλευρά που δε θα πρέπει να παραβλεφθεί και η οποία καλύπτει τις στρατηγικές και τις τακτικές που θα ακολουθηθούν ώστε να πολλαπλασιαστούν

και να διαδοθούν οι κοινωνικές και αλληλέγγυες εμπειρίες μέσα σε κάθε χώρα που έλαβε μέρος στο πρόγραμμα, ιδίως αυτές που βρίσκονται έξω από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά τη διάρκεια της αρχικής φάσης της έρευνας, οι ερευνητές τόνισαν πολλές φορές τον αυθόρμητο και πρωτότυπο χαρακτήρα σχεδόν όλων των εμπειριών. Η επιλογή καλών πρακτικών έχει επίσης τονίσει αυτό το χαρακτηριστικό, εντοπίζοντας αξιοσημείωτες πρακτικές που έχουν ρίζες και είναι παγιωμένες στις περιοχές που μελετήθηκαν. Σήμερα, εντούτοις, εξαιτίας της παρατεταμένης κρίσης, η καθυστέρηση με την οποία αντιμετωπίζονται τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η αυξανόμενη φτώχεια, ακόμα και σε χώρες με υψηλότερα εισοδήματα είναι ζητήματα που είναι όλο και πιο εμφανή.

Γι' αυτό είναι ξεκάθαρη η ανάγκη για προώθηση και ενίσχυση αυτών των δραστηριοτήτων, οι οποίες έχουν πλέον φτάσει μαζί τη φάση της ωριμότητας και θα πρέπει αν γίνουν όσο πιο σύντομα γίνεται το viral φαινόμενο που μπορεί να παρέμβει θετικά σε κάθε κοινωνία για να μεταμορφώσει τις τρέχουσες μορφές κοινωνικής περιθωριοποίησης και αποκλεισμού και, ταυτόχρονα να αντιμετωπίσει περιβαλλοντικά ζητήματα. Οι σκέψεις για τις μεθόδους που θα ακολουθηθούν είναι απλώς η αρχή, αλλά στα επόμενα χρόνια θα πρέπει να σχηματιστούν και να διερευνηθούν συγκεκριμένες προτάσεις. Τα υλικά του προγράμματος θα αποτελέσουν μια ουσιαστική συνεισφορά στον ορισμό των πιο κατάλληλων και αποτελεσματικών στρατηγικών.

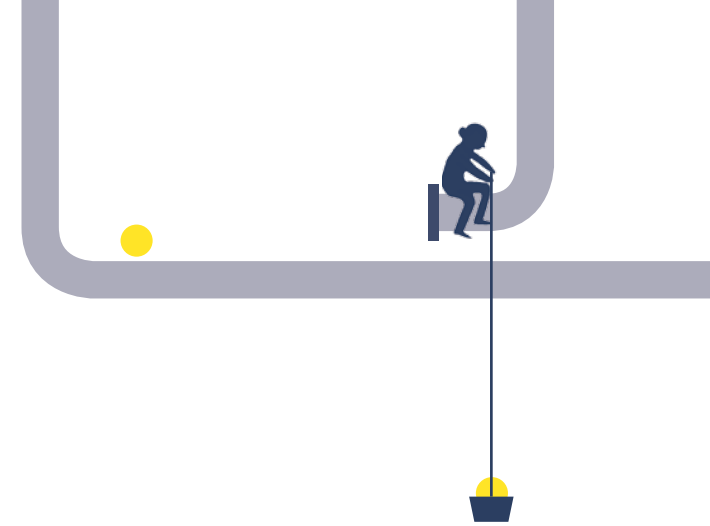
ΚΑΟ και ένα κοινό όραμα για όλους

Όλα τα αποτελέσματα και οι διαδικασίες που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια του ερευνητικού προγράμματος σε πολύ μεγάλο αριθμό περιοχών φαίνεται να σκιαγραφεί ένα όραμα το οποίο μπορεί να επιτευχθεί σε ένα σχετικά εγγύς μέλλον, με μεγάλο κοινωνικό και ανθρωπιστικό συμφέρον. Θα ήταν λάθος να το αφήσουμε να βυθιστεί στη λήθη. Τόσο ο εντοπισμός και οι προσπάθειες χαρτογράφησης των κοινωνικών πραγματικοτήτων και των σχέσεων αλληλεγγύης και διεθνούς συνεργασίας όσο και όλες οι ακόλουθες αναλύσεις που περιλαμβάνουν όχι μόνο τους ερευνητές και τους οργανισμούς που είναι υπεύθυνοι για το πρόγραμμα αλλά και πολλές εμπειρίες και σημαντικές προσωπικότητες στον τομέα της ΚΑΟ έχουν τονίσει την προοπτική για ένα μοντέλο ανάπτυξης σε πρώιμο στάδιο. Οι ήδη υπάρχουσες βαθιές ρίζες, αν και σε εμβρυϊκή μορφή, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για μια μελλοντική άνθηση μιας νέας τάσης ανάπτυξης που αφορά την κοινωνία ως σύνολο. Η ΚΑΟ, προφανώς, δεν είναι ένα πολύ καλά καθορισμένο πρόγραμμα – ιδίως εάν συγκριθεί με βάση διαφορετικές απόψεις, περιοχές ή χώρες, των οποίων οι αποστάσεις δεν είναι μόνο γεωγραφικές. Δεν μπορεί όμως να αγνοήσει κανείς το γεγονός ότι παρόμοιοι οργανισμοί έχουν ξεφυτρώσει τα τελευταία

χρόνια σε απομακρυσμένες κοινωνίες και τις οικονομικές τους δραστηριότητες χαρακτηρίζουν βαθιά ανθρώπινες αξίες, τόσο από άποψη περιεχομένου όσο και στόχων. Οικοδομούν μερικές από τις πιο καινοτόμες διαπροσωπικές και συλλογικές σχέσεις που είναι ουσιαστικά κοινές σε πολλές διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Η ΚΑΟ, που είναι ελάχιστα συμβατική, τόσο ευάλωτη αλλά και τόσο εύκολο να διαδοθεί παρά τα γλωσσικά και πολιτιστικά εμπόδια, πράγματι δημιουργείται από ενότητες τόσο ριζωμένες στις αντίστοιχες κοινωνίες τους που η ύπαρξή τους παρόλα αυτά δείχνει την παρουσία ισχυρών σημείων επαφής από άποψη αξιών και οραμάτων μετασχηματισμού που στοχεύουν σε εναλλακτικά οικονομικά και κοινωνικά μοντέλα.

Βρισκόμαστε ήδη μπροστά σε ένα εμβρυακό κοινωνικό μοντέλο που μπορεί να ανταποκριθεί σε τόσες πολλές ανθρώπινες ανάγκες που τόσο καιρό είχαν παραμεληθεί, η υποστήριξη των οποίων έχει οδηγήσει, σε σύντομο διάστημα σε μέτρα, ενέργειες, δραστηριότητες, νέες θέσεις εργασίας και αλλαγές που δεν είχαν επιτευχθεί ποτέ στο παρελθόν. Η ΚΑΟ δεν το πετυχαίνει αυτό απλώς με θεωρητικές και πολιτικές αναλύσεις ή με την επινόηση νέων μορφών δομικών σχέσεων μεταξύ των δημόσιων φορέων και των κοινωνικών αναγκών. Η ΚΑΟ αποκαλύπτει προσεκτικά τις συνδετικές διαδικασίες και με τη μίμηση, την αναπαραγωγή και τον πολλαπλασιασμό των καλών πρακτικών που έχουν ήδη δείξει γλαφυρά ότι γνωρίζουν πώς να επιβιώνουν και να εξελίσσονται ακόμα και σε σκληρά ή εχθρικά περιβάλλοντα. Μια τέτοια ελκυστική δυναμική μπορεί να γίνει το αντικείμενο περαιτέρω προβληματισμού και ανάπτυξης, εάν αυτές οι διαδικασίες αποσυνδεθούν από τη συμβατική οικονομική ανάλυση, που αναπτύσσεται συχνά από τον ακαδημαϊκό κόσμο και τους θεωρητικούς κλάδους. Δεν μπορεί οποιοδήποτε «μοντέλο» ανάπτυξης να έρθει απέξω, πόσο μάλλον να επιβληθεί αλλά μπορεί να δημιουργηθεί μόνο από την αυθόρμητη δημιουργία και το μπόλιασμα με πολλές πρακτικές που έχουν αποδειχθεί σε μεγάλο βαθμό αποτελεσματικές και χρήσιμες.

Και μόνο η παρουσίαση σε κάθε περιοχή των «καλών πρακτικών» που εντοπίστηκαν σε μερικές από αυτές και η παρουσίαση των απεριόριστων δυνατοτήτων πολλαπλασιασμού παρόμοιων πρακτικών σε όλες τις περιοχές ή η δοκιμασία κάποιων κανόνων και μέτρων που έχουν αποδειχθεί χρήσιμες σε κάποιες περιοχές, αποτελούν ήδη μια πολύ γερή βάση γι' αυτό το επιδιωκόμενο «μοντέλο». Αλλά οι δυνατότητες που υποδηλώνονται στην αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή μεταξύ των πρωτότυπων εμπειριών είναι απλώς θεωρητικές και η υποστήριξη και η ενίσχυσή τους μια προοπτική που δεν μπορεί να παραβλεφθεί.

Αυτή η τελική αναφορά αναπτύχθηκε από την
ερευνητική ομάδα FAIRWATCH Coordination:

Riccardo Troisi – FairWatch

Monica di Sisto – FairWatch

Alberto Castagnola – FairWatch

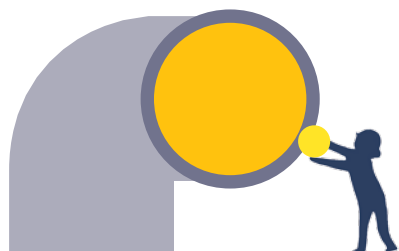
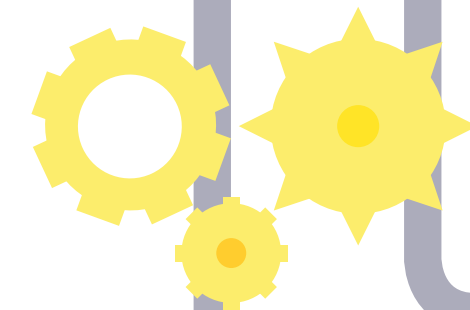
Οι ερευνητές:

ΧΩΡΑ

Αυστρία
Βέλγιο
Βολιβία
Βραζιλία
Βουλγαρία
Κροατία
Κύπρος
Δημοκρατία της Τσεχίας
Εσθονία
Φινλανδία
Γαλλία
Γερμανία
Ελλάδα
Ουγγαρία
Ινδία
Ιρλανδία
Ιταλία
Λετονία
Μαλαισία
Μάλτα
Μαυρίκιος
Μοζαμβίκη
Παλαιστίνη
Πολωνία
Πορτογαλία
Ρουμανία
Σλοβακία
Σλοβενία
Ισπανία
Τυνησία
Ηνωμένο Βασίλειο
Ηνωμένο Βασίλειο
Ουρουγουάη

ΟΝΟΜΑ και ΕΠΙΘΕΤΟ

Andreas Exner
Annabel Maisin
Jennifer Locatelli, Juan Carlos Alarcón
Bernhard Leubolt
Marina Stefanova, Galina Mihneva
Romana Tomić, Jany Hansal, Ana Grgić
Alexander Apostolides
Petra Francová, Eva Dorňáková, Lenka Parkánová
Diana Tamm
Maija Lumme
Adèle Rivet, Martine Combemale
Jan Urhahn, Christine Pohl
Irina Kareta, Kelly Garyfalli, ATN (Alternative Trade Network)
Eva Bordos, Peter Oroszvari, Aniko Nemeth
Veena Nabar
Jennifer Harris
Samanta Musarò, Arianna Blasi, Virginia Meo, Chiara Pagni
Evija Caune
Adèle Rivet, Martine Combemale
Maria Di Domenico, Michelle Calleja Chehab
Ram Jutliah
Jan Urhahn, Christine Wiid
Valentina Verze, Bisan Centre for Research and Development
Marysia Marciniak, Kristor Peel
Catarina Maciel
Lavinia Andrei, Mihai Enescu
Gabriela Dubcová
Lana Zdravković
Pedro Lloret, Piergiuseppe Carucci
Alessia Tibollo, Sarra El Idrissi, Wassim Abidi
Ruth Holtom
Faaria Ahmad
Adriana Goni Mazzitelli

Το υλικό αυτό παρουσιάζει το αποτέλεσμα της Έρευνας για τη μετασχηματιστική οικονομία: ευκαιρίες και προκλήσεις της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σε 55 περιοχές στην Ευρώπη και στον Κόσμο στο πλαίσιο του προγράμματος “η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία ως Αναπτυξιακή Προσέγγιση για τη Βιωσιμότητα - Social & Solidarity Economy as Development Approach for Sustainability (SSEDAS) in EYD 2015 and beyond - Grant Contract: DCI-NSAED/2014/352-248”

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του SUSY project:

<http://www.solidarityeconomy.eu/>

Διαδικτυακός Χάρτης SUSY

Υπάρχουν πολλές εναλλακτικές. Ας τις κάνουμε ορατές.

Η έρευνα SUSY έχει καταγράψει 55 καλές πρακτικές, αλλά υπάρχουν ακόμα περισσότερες!

Σε συνεργασία με το TransforMap, το πρόγραμμα SUSY παρουσιάζει ένα διαδικτυακό χάρτη, αυξάνοντας την ορατότητα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ευρώπη αλλά και παγκόσμια.

Βρείτε τις στο: <http://www.solidarityeconomy.eu/susy-map/>

TOGETHER FOR CHANGE

www.cospe.org

Το παρόν έγγραφο δημιουργήθηκε με τη χρηματοδοτική συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το περιεχόμενο αυτού του εγγράφου είναι αποκλειστική ευθύνη της COSPE και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αντικατοπτρίζει τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Fair Trade Hellas: fairtrade.gr, info@fairtrade.gr.